

ROMEMLÉKEK.

SZERKESZTÉ

BEÖTHY LÁSZLÓ.

A r. komáromi tűz és vízkárosultak javára.

KIADJA

LEKÁCS LÁSZLÓ.

1851.

ROMEMLÉKEK.

R O M E M L É K E K.

Kedvem termett dalolni,
Mint tavaszkor a madárnak;
A dalinger éget, gyújt,
Forró fényeként a napsugárnak.
A madárnak zöld mező kell,
Virító lomb,
Hímes domb,
Hogyha énekel,
Körötte
Virágtenger hullámozzék;
S fölötte
Egy bimbóként nyíljon az ég,
Rózsalángu arccal,
Az ég bimbója, a — hajnal;
— De én mit látok deléjes
Ünepóráin küzdő szellemeknek,
Bűvös simogatása közt
Mosolygó homályu sejtelemnek?
Örökversenyt a teremtőerő
S a rom szelleme között;
Mint birkózik a multtal a jövő,
S közös a diadal egymás fölött

Egy folytonos romlás, omladék,
Egész világ,

Rom-elemből nő és tenyész
 Minden virág.
 S hol sírvirágok termenek,
 Ennyi moh közt nem lehetek
 Sem csalogány, sem pacsirta,
 Dalomat a — rom szelleme írta.
 S én a világzajban
 Zengek mint rommadár,
 Ki fényt világot keresni
 A sötét felhőkbe jár.
 S fényül — villámot talált
 S világul — a halált!
 Avagy ennyi megsemmisülés
 S végenyészet felett,
 Válj felhővé regélő lant,
 Ne az égen, de itt alant,
 S boríts-el minden lelket.
 Mint hamv alatt a parázs,
 Rejlő s emésztő légy dalom;
 Hángodban mesés, varázs,
 Eszméidben zúzó hatalom.
 S olyan legyen zenéd lángja,
 Mint a kriptabolti lámpa,
 Melynek kísértetes rezgésinél
 A legvénebb halott is táncra kél;
 Csontbokáin koporsószeg
 A sarkantyú,
 Koponyáján penészvirág
 A koszoru.
 — Viszfényednél mutasd föl, hogy
 Egész világ egy orjás Pantheon;
 Romemlék enmaga az ősidő,
 Perceiben saját élete fogy,
 Temetője, mit ő szült, a jövő.
 A dicsőség egy magas sír orom,
 Melyet jobban látni a többenél,

Mert tetején egy hullócsillag él,
 De mely tán csak mint üres Meteor,
 Melyben megkövült hamu gyulong forr,
 Egy század mulva pattan szét,
 S nem láthatni többé,
 Sem az ormot, sem a tetejét!

Istenerővel birkozó
 Örökvész itt az úr!
 Az isten örökké teremt,
 A vész örökké dúl.
 Söt tán ezerszeres erő
 Mit e földön bir ő
 A természet rendszerében,
 A rombolás könnyebb szellemében.
 Ki mindenütt jelen vagyok,
 Kit reszketve néz a világ szeme,
 Orul s nyiltan az élet ellene,
 Én vagyok a romszelleme:
 Édes anyám a halál,
 Bölcsöm a pokol,
 Életem az enyészet,
 Mely öröksötéten foly.
 Vihar az én világom,
 Villám az én fényem,
 Eröm a kétségbeesés,
 Imádságom átok,
 Üdvösségem ha ártok;
 Megfogyasztom a napot,
 Leszakítom a csillagot,
 Ott vagyok a sorscsapásban,
 A menykőben, a volcánban.
 A lilomhervadásban,
 Az ágyúdörgésben,
 A szű percegésben,

S a sírbolti csendességben
 A fájó szív gyökerében,
 A könnyhullatásban,
 Mindenütt, mindenütt.
 Hol kín, bánat, esalódás van!
 — Szilaj mátkám a szélvész,
 Ez örült szellemleány
 Csókjaitól felbőszülök,
 A tenger hullámzatán,
 Vad örvénysírt hasítok,
 Majd elnyelem az eget:
 ... Tőlem még az örökké —
 Valóság is reszket.
 Nézd e tölgyet üszkeiben,
 Melyet egy század nevelt,
 Egy korszak minden rétege,
 Odvában remete lakott.
 Sötét erdők remetéje,
 A bagoly, a bölcsek fülmiléje.
 S kebelében talált hazát
 Vad méhraj és hangyacsalád.
 Terebélyes ágai közt
 Napimádó sasok fészke volt,
 Vidám sugárit játszani
 Lombjaira küldte a hold.
 Láthatatlan légi lepék,
 Zizegő-zongó pillangók,
 Eleven ábrák, szúnyogok,
 Millió húmes dongók,
 Lombjaira szálltak megpihenni,
 Harmatgyöngyöt inni, virághimport enni.
 S közöttük legvirítóbb
 Levelének hintaján,
 Az édes kis költő,
 A szímmézajku esalogány.
 Nézd e vén mohszakállos fát,

Mily erő nőtte rá magát:
 Mohbársonyos agg derekán
 Gyakran végig futott a villám.
 A vész sok ágat lesodort,
 S sebe mindannyiszor beforrt:
 Meddig fáradt nevelésén
 A teremtőerő, —
 De, ím, jött a — rom szelleme,
 Alakja most egy vészfelhő,
 Menyköve ez ősfába csap,
 S egy pere, egy lehellet alatt,
 Lesz belőle diribdarab!

Hány időszak,
 Elveivel,
 Eszméivel,
 Szellemestül
 Mindenestül,
 Enyészik az idő méhében,
 A változás millió képében: —
 A legbutább ostobaság,
 A legtisztább ész lángjával, —
 A zsarnok Robespierre
 A legkegyesebb pápával, —
 S ki egyúttal a menybe ment,
 Mennyi jámbor szent
 Lón olajba főtt Múmia.
 S maga az a haramia,
 Ki először döfte gyilkát
 Az isten szívébe,
 Tán ott, tán együtt porlad
 A keresztfa közelébe:
 Mely a hit legszentebb romemléke.
 S a fölfordult világ eszmekepe,
 Az őszereklék, itt és mindenütt.

Maga a legszentebb sírbolt,
 Melyben a Krisztus feküdt,
 Ha nem földözte volna fel
 A történet buvára:
 Ah! tán szemétgödörre
 Lett volna nem sokára!
 Több érték, több elásott kincs,
 Melynek most párja nincs,
 Több dicsőség,
 Több erő s szent akarat,
 Rejlik romban, mint a mennyit
 A világ élő t mutat.

Nekem is vannak romemlékeim,
 Boldogtalan szerelmem tiprott reményeim,
 Elhullott gyöngyei
 A tiszta fájdalomnak.
 S menyasszonykoszorujából
 Megholt angyalomnak:
 Egy fehér rózsalevél
 Imádságos könyvemben:
 E kis fehér halottat
 Emléül temettem:
 E szent lapok közé, oda,
 Hol legszebben szól az ima,
 S majd megnyílik a meny
 A szerető fohászira. —

Leghűbb barátom
 Ez omladékon vérze el,
 Itt szakadt értem meg
 Az anyai kebel.
 S szép menyasszonyommal
 Alig hogy összeesküdtem,

Az oltártól legott
 Véres csatába mentem.
 Sebkoszorúsan
 Tértem vissza,
 Vérem habját menyasszonyom
 Halotti fátyla itta.
 Megholt szép angyalom
 Balzambul egy csókot sem adhatott!
 Az oltár is össze égett,
 Egy szétpattant bomba végett.....
 S — szívem meg nem szakadhatott!!

Itt borongok mint a felhő,
 Mely, mint a bánat, gyásszal jő.
 Édes hazám, szaggatott, keblednek,
 Vérrel áztatot földednek
 Megesókolnám minden porszemét,
 Rajtad minden nyom egy szent r ó m e m l é k !

Vészkoszoruzta rom!
 Minden köved, minden zilált orom,
 Mint ismerősre néz reám,
 S mintha most is hallanám.
 Sötét bástyaídon,
 Hol a felhők sírva járnak.
 Vészharangu tornyod alatt
 Haldokló é r c z h a t t y u i d a t,
 Zengeni a puszta határnak,
 — Mosolygása közt a békének, —
 Hattyudalait a harcok istenének!

Lisznyay Kálmán.

EMLÉKRAJZOK
KOMÁROM TÖRTÉNETÉBŐL
BEÖTHY ZSIGMONDTÓL.

Vannak, nevezetességek, miknek rajzát a történet, a szerencse fényvonásaiból alkotja; s vannak ismét olyanok, melyeknek hírnagsága a szerencsétlenség és nyomor gyászbetűivel iratik meg.

Hasonlítanak azok a különmemű tájképekhez, melyek iránt különböző érzelemmel ugyan, de érdeklélssel viseltetünk.

A hegyoldal kies völgyével, virágaival, csengő nyájával s árnyékos pásztorviskójával ép úgy érdekel bennünket, mint a tűzhányó hegy, lávaitól elborított füstölgő vidék, kétségbeesett arcu lakóival; vagy a hadjárat által letarolt kopár táj, jeltelen sírhalmával, búsan térdeplő özvegyeivel s könnyes szemű árváival.

Az első mosolygó lélekkel s regényes érzetünk kedves andalodásával szemléljük; míg az utóbbi szívünk szorító fájdalmát s a szájalom keserű érzetét költi fel.

Különböző érzelemmel ugyan, de mindkettőt érdek és részvéttel tekinjük.

Az felvillanyozza — s leveri lelkünket ez. S honnan van mégis, hogy hosszabban s inkább nézzük a képet, szerencsétlensége romaival és üszkeivel, bánata s szomorúsága földig hajló fűzeivel s lakói halvány s könnyűs arcaival? Honnan van mégis, hogy elborult kedélyvel bár, de hosszú szemlélettel csüggyünk a szerencsétlenség és nyomor sápadt alakjain?

Igen. E kiegészített romok, a bánat e szomorú fűzei, a nyomor e halvány alakjai mind oly tárgyak, mik az érző kebel legszebb gyöngyét, a részvét könnyűjét idézik fel. S ki ne tapasztalta volna már

közölünk, mikép a legédesb érzet rezgi át szívünket, midőn a résztvevő kebel meleg figyelmével régi jólét omladékait régi boldogságukat siratók könyeit szemléljük? —

Tisztelettel borulunk le a fájdalom előtt. S a fájdalom iránti rokonérzetre, minden keserűség mellett is van valami édes, megnyugtató, mi a rokonérzőt a fájdalom zokogó tárgya előtt, mint valamely oltár vagy szent kép előtt, hosszan s önkénytelenül tartóztatja.

S van-e vigasztalóbb a szerencsétlenre, mintha vesztesége s fájdalma embertársaitól nemes megindulással fogadtatik; mint ha látja, hogy könyűire könyű, a természetnek legszebb r i m e felel; s mintha érzi, hogy reszkető kezét forró kéz fogja fel; s mintha tapasztalja, hogy keble kínai megértetnek s őszinte részvét balzamával gyógyíttatnak?

A szájalom s könnyör ez érzete rezgi át szívét az olvasónak, ki Komárom városa emlékján végig tekint.

Szomorú rajzok képtára az, melyet az ember könyes szemekkel tekint s vérző szívvel hagy el; de vérző szívében egy érzettel távozik, melyben a szeretet meleg részvéte nyilatkozik.

Áldás legyen a részvét e nyilatkozatán; s áldás s vigasztalás mindazokkal, kik a felebaráti szeretet s részvét ápoló karait s vigasztaló segélyét oly méltán érdemlik.

Komárom városa fekszik a Duna bal partján, a csalóközi szigetnek azon végén, hol a Vág a Dunával egyesül. Vidéke felülről lapályos rónaság, úgy annyira, hogy csekély vizáradással is többnyire víz által boríttatik; alá tekintve azonban vidéke kellemes, melyet a közel fekvő s a Duna partját zöldes és kéklő színével gyönyörűen szegélyező almási s neszemlyi hegyek zárnak el.

A város jelenleg 3 részből áll; t. i. a várból, a várerősítvényből s magából a városból.

A vár és város közötti tér, melyen fasorral körülvett s jól kövecsezett út vezet, mintegy 2000 lépésnyire terjed, s környéke angolkert alakjára, árnyas fákkal van beültetve. A város maga a Duna- és Vágtól vétetik körül, s felülről a pozsoni országút felé egy, a két folyót összekapcsoló erősítvénnyel, mely az e nemű

készítményeknek valódi remeke nádorvonalnak neveztetik. Árkai vízzel bármely perezben megtölthetők, s keresztül rajta egy csigákon felvonható híddal ellátott kapu vezet a városba, mely kapu felett a város felől MDCCCXLIV, a csallóközi út felé pedig FERDINANDUS I. AUST. IMP. HUNG. etc. REX HOC NOMINE V. felirat olvasható.

Ezen erősítvényekhez a város körülfekvő részeiből kisajátítás útján már igen sok ház és telkek foglaltattak el, és még több is, jelesül a Vág felől jelenleg már megkezdett újabb erősítési munkát tekintve lévén elfoglalandó, a várföld összes területe majd 3000 holdat foglaland el,

Mi magát a tulajdoképi várt illeti, az két részből áll, jelesül az ó és új várból. Az ó vár egy négyszögöt képez, melybe földszint köröskörül laktanyák, élestartak és sütő kemencék építvék, kívülről pedig sáncok kő- és földbástyák erősítik, melyek közvetlenül a Duna- és Vágtól vétetnek körül. Ebből az újvárba egy felvonó híd vezet keresztül egy kapun át, mellyen e felirat áll: FERDIN. ROM. IMP GERMANIAE HUNGARIAE ET BOHAE-MIAE REG. Z. C. INFANS. HISPANIAE. ARCHIDUX. AUST. DUX BURGUNDIAE. C. A. D. MDL.

Az új vár szinte négyszögből csakhogy nagyobb és tágasabból áll, melynek két nagy szárnyán földszint és emeletre számos laktanyák vannak építve, a laktanyák közepén domború alakban egy kis kápolna lévén, hol a katonaság számára isteni tisztelet szokott tartatni. E várnak udvarában a Vág felé néző ablakokkal egy emeletre kényelmes tisztilak emelkedik, melynek középosztályában a várparancsnok díszes szállása foglaltatik. Egyébként e várat többszörös kő- és földsáncok védik, s 3 kapuval bír, melyek közül egyik a Dunára, másik a Vágra, harmadik pedig a városra néz, s ez utóbbi felett, melly előtt egy széles és mély árkon át vezető hosszú híd nyúlik, következő felirat áll:

LEOPOLDI: ELE: ROM. IMP. HUNG. AC BOH. REGIS ARCHID. AUST. ET GUBERNATORE COMMORONI CAROLO LUDOVICO S: R: I: COMITE AB HOFFKIRCHEN: BELLI CONSI-LIARIO CAMMERARIO COLLONELLO. GENERALI CAMPI MARESCHALLI LOCUMTENENTI.

ET FRANCISCO BARONE DE WIMES COLLO AC GRALI
INGENEROSO ET OPERA OMNIA: ET CESPITIBUS CONSTRU-
CTA IAMO DELAPSA RESTAURAT: EXTERNA AD MELIOREM
DEFENSIONIS STATUM REDACTA SUN: ANNO MDCLXXIII.

E kaputól balra a vár észak-nyugoti sarkán áll egy hölgyalak,
kőből, mely a komáromi vár szűz nevével ismeretes, ki jobb-
jában egy koszorút tart, s alatta ezen felirat olvasható:

NEC ARTE
NEC MARTE.

E vár eredetét illetőleg hosszan kiterjeszkednem részint a
helyszűke nem engedvén, részint a jelen cikk iránya s céljánál
fogva fölösleges is lévén, csak igen rövid jegyzetben kívánom azt
érinteni. Jelesül:

A kumai magyarok vezére Rétel, kik a Kuma vize mellől ered-
tek s onnét is vették nevüket, a vezérlete alatt levő magyarokkal
a Vág alsóbb részeit, a Nyitra és Zsitva folyók vidékeit valamint az
ugy nevezett Csallóközt is meghódítván, vitézeivel e helyt megte-
lepült. Ennek fia Oluptulma Csallóköz alsó végén egy lerombolt
várerősség omladékainak helyén egy új erőstvényt emeltetett, bele-
örséget állított s így azon kumai magyarokról, kik abban az ör-
séget képezék, s kumai eredetöknél fogva kumaroknak is nevez-
tettek, azon várerősség Komárom nevet nyert. Ellenben
Béla névtelen jegyzője (Caput XV. de Cumano Castro) korán-
sem emlékezik arról, mintha Rétel a Vág részeit valamint Csallóközt
is úgy hódította volna meg; hanem annyit mond és állít, miszerint
Árpád meghódítván egész Pannoniát, a Duna mellett azon pontnál,
hol abba a Vág folyó ömlik, hűséges szolgálatiért igen nagy földet
ajándékozott Rételnek, kinek is fia Oluptulma ugyanott egy várat
építtetett, mely is róla, mint komai vagy kumai származásáról
Kamarom vagy Kumarumnak neveztetett; hol később mind Rétel,
mind pedig fia (Olup) Tulma pogány mód s szertartás szerint el is
temetettek.

Komáromot ismét némelyek Crumerumtól származtatják, mely
nevezet még a rómaiak alatt divatozott, mi viszont a maramanusok
Krummerlandjából eredett. Az előbbi származtatás, axonban histo-

ricusaink előadása nyomán sokkal valószínűbb. Egyébként oly adatok, mik Komárom eredetére s nevezetére vonatkoznak, a város levéltárában hiányzanak; s egy emlékiraton, mi ott találtatott s általam használatba is vétetett, mindössze is csak annyi áll fejtegetés- s véleményképen előterjesztve, mennyit fennebbi soraimban e tárgyról előadtam.

Maga a város középszerű városaink sorába tartozik. Utcái rendetlenek. És soká nem volt arra figyelem, hogy a koronkénti építkezések alkalmával azok szabályoztassanak; s a szépítési bizottmány, mely a város rendezését s csinosbítását célul tűző, még csak kevés év óta működik, s jelenleg már szigorúbban kezdi feladatát alkalmazni, a minthogy utcák nyitására s tágasbítására több házak és telkek vásároltattak meg.

Három piaca közül legtágasabb a calváriatemplomról nevezett Rozáliatér, hol a templomhoz árnyékos fasor vezet. Középületeihez tartoznak a megye- és városháza, katonai kórház, a megyeház udvarán emelt s gróf Nádasdy Leopoldné szül. Forray Julia grófnő lelkes honleány nevére méltán emlékeztető javító fogház, a catholicus és reformatus gymnasium, a Benedek- és Ferencszerzetiek kolostorai s több es. kir. várerődítési épületek. Van e városban a catholicusoknak 5 templomuk, a reformátusoknak 1, az evangelisoknak 1, a g. n. egyesülteknek 1, s az izraelitáknak 1 imaházuk. Ezen kívül van még egy templomépület régi rendes tornyával, mely a ferenciek temploma volt, s később 1809-ben a várerődítés által kisajátított, valamint annak sorában több házak, melyek mind a katonaság számára alkalmazták.

A városnak majd $\frac{1}{3}$ része nemesi telkek- s házakból áll. E házak kapui két fejú sasos címerrel, mint a nemesi kiváltság s mentesség címerével valának a forradalom előtt ellátva; most azonban, miután az 1848-diki törvény e nemesi telkeket is a város hatósága alá sorozá s értők és tőlők hasonlóképp adó fizettetik, ama jelkép csak néhány házon maradt még meg.

Most azonban a curialis házak is a hatóság egységének következtében számozás alá vétetvén, egyébként pedig ismét ujban számos ház részint a város, részint a várkormány által utcául ki-

sajátítván, a város kebelében levő összes házak száma tesz jelenleg 1477-et.

Az 1850. évi octob. 31-én véghezvitt katonai összeírás szerint a városi lakosok száma 12,005. Ezekből nemzetiség szerint magyar 9364, német 389; zsidó 1,109, szláv 91; vallás szerint r. catholicus 5,506; gör. e. 1; evang. 330; reformatus 3,944; gör. n. e. 63; mozaicus 1,109.

A lakosok fő életmódja leginkább kereskedés, és kézművesség, földművelés. A francia háboru előtt, alatt s utána néhány évig a kereskedés legvirágzóbbika volt a gabonávali kereskedés. E kereskedés — mondhatni — életere volt a város jólétének. Belőle s általa vagyonos családok keletkeztek. S miután e vagyonos keresdő családok a fényűzést is kedvelék, a pénzforgalom akkori bősége miatt ipar és kézművesség is inkább gyarapodtak. Jelenleg a gabonakereskedés azonban csaknem végkép megszűnt. A gazdagabb ösök, kik közül nem egy százezrekkel rendelkezett, kihalának; többen máshová költöztek s a lakosok így számban és értékben mindinkább fogynak és gyérülnek. — A kereskedés másik ágát tette s teszi jelenleg is az épületfakereskedés, mely — noha a kereskedelmi telepek nagy része a várerődítés által kisajátított — még mindig folytonos virágzásban van. S a kereskedésnek még e neme egyedül, mi a városi forgalomba élénkséget leheli, mellynek kezelői vagyonos s a szegényebb munkás osztály érdekét s az ipart elősegítő hazafi érzelmű családok.

A kézművesség sorsa s állapota középserű. Hogy pedig az egyik szakmányában sincs annyira kifejtve s tökélyesítve, miszerint a figyelemreméltóság statistikai rovatában helyt foglaljon, annak egyszerű s egyedüli oka, mivel mindinkább szegényedvén a város közönsége, e szomorú helyzeténél fogva a műipar emelésére alkalmul s tényezőül nem szolgálhat. A műipar érdekében megemlítenődők a hajó- és csolnakgyártók is. Kik nem csak helybeliek, de más távolvidékiek számára is igen jó vízjárműveket készítenek, s kik közül igen nagy számmal az óbudai hajógyárnál használtatnak.

A földművelés hajdan szinte virágzó életmódja volt lakosaink nagy részének. Azonban most miután a szántóföldek nevezetes része

vétetett át a várerősítvényekhez, a földművelés is több oldalról meggyengült.

A város közigazgatási közül említést érdemelnek a) a takarékpénztár, mely 1845-ben július 1-sején keletkezett. Tőkéje 400 ezüst forintos részvényre van alapítva, melynek csak fele 20,000 p. frt fizettetett be előzőleg; s ez intézet mind magára a városra, mind vidékére nézve dicséretes jótékonyt fejtett ki; b) a hajózás biztosító társaság, mely, 1807-ben keletkezett, 200 p.ftos részvényekre alapítva; ez intézet azonban gabonakereskedésnek Komárombani hanyatlása miatt a jelen évben már végképi feloszlása ügyeit rendez, c) sz. Annáról nevezett polgári szegényház, kisdud templommal együtt, hol elgyengült szegények ápolatnak; d) sz. József kórház egy kis templommal s szegények házával; e) a városi kórház, melybe a betegek minden felekezeti különbség nélkül vétetnek fel; f) a helv. hitvallásuak egyházához tartozó szegények háza, hol több elaggott vagy munkára képtelen találja menhelyét; s végre g) szellemi közintézetekül megemlitendők a minden vallásuaknál létező tanodák, melyek közül különösen figyelmet érdemelnek a katolicusok- és reformatusoknak már főnebb érintett kisebb gymnasiumaik.

Miután ekkép a város jelen anyagi s szellemi helyzetével az olvasót röviden megismerttettem, általmegyek immár azon évekre melyek a városra nézve fontosabbak s eseményeik által érdekesek.

* * *

Az oluptulma által kr. sz. u. 900 év körül épített vár környéke rövid időköz alatt megnépesülvén, e hely már az első magyar királyok idejében népes faluként ismertetett. Így 1037-dik évben sz. István a bakonybéli apátságot alapítván, ugyanakkor a komáromi vásár és rév jövedelmeivel azt megajándékozta. Ebből kitűnik, mikép Komárom már azon időben nevezetes népségű lehetett, miután annak már akkor vásárai voltak:

1242-ben IV. Béla alatt, midőn Ottokár vezérlete mellett hazánkban a csehek dühöngtek, Komárom vára földig lerontott; s csak azután építtetett fel ujjonnan, midőn 1272-ben Kún László a cseheket megverte.

1265-ben nyerte Komárom legelső kiváltságát, mely szerint a lakosokat a budai polgárokéhoz hasonló jogokkal ruházta fel.

1307-dik év körül a híres trenchéni Csák Máté által foglaltatott el.

1527-ben a komáromi vár Zápolya János hívei birtokába jutott — s azt 1528-ban I. Ferdinánd keményen ostromolta. A vár védői szilárdul tarták magokat; végre is csak akkor engedtek, midőn a város maga Ferdinánd katonái által felgyújtatván, a folytonos és heves ostrom miatt a várfalak már dőledezni kezdtek. I. Ferdinand a vár-őrségnek megkegyelmezett, s ő építtette a mostani úgy nevezett ó vagy belső várt, mely még azon alakban kevés módosítással maig is fennáll.

1529-dik évtől fogva a város leginkább csak a várparancsnok hatóságától függött, elannyira, hogy a várparancsnokok gondolkodásuk, jellemök és vallásuk a lakosok irányában tett intézkedések szellemére mindenkor különös befolyást gyakoroltak.

Igy 1550 körül Walther nevezetű ágostai hitű levén a komáromi vár parancsnoka, mindenkép azon munkált, hogy a protestáns vallás túlnyomó gyarapodást nyerjen. Minthogy ezen várparancsnok asylluma alatt a protestáns vallás gyakorlata mindjárt a reformatio kezdetével olly virágzásra jutott, hogy 5 vagy 6 catholicus családnál több a városban nem létezett. A protestánsok derék templomot építének, iskolát állítának, s a catholicus papok vagy szerzetesek a városban sem igen valának láthatók. Azonban

1670-ben Hoffkirchen Lajos Károly gróf s akkori várparancsnok által a protestánsok templomai elfoglaltattak s papjaik a városból fegyveres erővel tiltattak ki.

1681-dik évben az akkor tartott soproni országgyűlés 26 cikkű törvénye szerint az elfoglalt evang. templomok ismét visszaadattak; de csakhamar azután ismét a jezsuiták rendelkezének azok fölött.

Már ekkor a kedélyekben az üldözés s türelmetlen vakbuzgóság őrjöngő szelleme foglalt helyet. Katonai s papi hatalom egyesültek. S mit e két hatalom erőszakban kifejtethetett, mind annak súlya és átka a protestánsok fejére nehezült. Igy történt, hogy a protestáns papoknak a városbajövetel megtiltatott, s az e tilalom

ellen vétőekkel reform. lelkes Száky János fegyveres katonaság által Komáromba hozatván, a nyilvános piacon megöletett.

1692-ben folyamodott a város, miszerint mint a régebbi sz. kir. városok egyike, az országgyűlésen szavazattal ruháztassék fel.

1693-ból a városi jegyzőkönyv s egy régi magány-kronika sárgalevelei igen érdekes boszorkánypert emlitenek, mely ugyanazon évben a halálos ítélet végrehajtásával végződött. Bizonyos Tassy Zsuzsánna, még életkora legszebb idejében a kuruzsolás azon nemét gyakorlá, mely állítólag embereket rontott, s a betegeket vagy a megrontottakat ismét saját bűvészi erejével s ördögi tudományával meggyógyítá. Nő létére rontó s egyszersmind gyógyító tökéletesen azon gyanú alá véteték a néptől, hogy boszorkány s ördögökkel van szövetségben. E nőnek volt egy szegény sorsú férfi rokona, kivel egy vagyonos független árva hajadont K. Lidiát szeretett volna nőül vétetni. Azonban említett rokona Péter már egy másik szegény esinos leánnyal jegyben volt, ki hűséges keble boldogító szenvedélyével várta már azon órát, melyben Péterével oltár előtt összeeskötendő leszen; míg amaz árva hajadon Lidia testben gyöngye s lélekben únt csaknem folytonos betegségben sínlődék. Tassy Zsuzsánna e gazdag beteghez szokott ügyességénél fogva bejutva, ígérte s fogadá, hogy meggyógyítja s rövid időn viruló, egészségben s bájos és hódító alakkal léphet ki — egy föltét alatt, ha t. i. Péternek kezét s szívét adja. A már csaknem sírszélén álló leány az ajánlott föltételt elfogadá, s T. Zsuzsánna rábeszélési ügyességének egész varázserejét fölhasználá, hogy Pétert szegény sorsú, hű és jó jegyesétől elesábítsa. Végre Pétert elesábítani csakugyan sikerült; mit ennek jegyese megértvén, sértett szíve égő szenvedélyéből esküvék boszút a csábítónéra, kit egyébként bűvészi mestersége miatt bevádolni s befogatni már sokan készülének. Lángoló arecal s dobogó szívvel jelenék meg a törvényszék előtt a szerencsétlen jegyes, s elszánt tolmácsul lépett fel a nép vádaival Tassy Zsuzsánna ellen, ki számos panasz közbenjöttével elfogatván, börtönbe hurcoltatott. Peré csakkamár lefolyván, 1693-dik évi nov. 20-án a következő törvényszéki ítélet olvastatott fel előtte: „Miatán több tanúk vallomásával s hiteles adatokkal begyőzetett, miszerint Tassy Zsuzsánna, istenét megtagadva, ör-

döggel szövetkezett, s mint ilyen minden keresztény embernek ellenségévé lön: annál fogva, hogy ördögi ártalmát többé emberek kárára s megrontására ne gyakorolhassa, súlyos bűnéhez képest és mások példájára égő máglyára íteltetett.“ Melly ítélet másnap vagyis 21-én rajta bakó által végre is hajtattott.

1711-ben iszonyú döghalál uralkodott, mellynek a lakosok közül több ezer esett áldozatul. E szerencsétlenség emlékezte igen sokáig nyilvános imákkal s böjtöléssel ünnepeltetett.

1745-ki mártius 16-án Komárom városa egy új kiváltságlevéllel az országgyűlésen szavazattal bíró sz. kir. városok sorába emeltetett.

1763-ban volt Komárom évkönyvében a legirtózatosabb év, melyben a várost csaknem elsülyesztő rendkívüli földingás történt. E földingásról a városi levéltári iratok közt több, panasz- s keservben nyilatkozó fölterjesztvények találhattak ugyan, de annak részleteiről körülményesebben csak atyáink jegyzetei szólnak. A nevezett évben július 18-án reggeli 8 órakor tompa, s később mind inkább élesebb s dörgőbb morajjal tört ki e nevezetes földrázkódás, melynek rögtöni veszedelmétől menekülni csaknem a lehetetlenséggel volt határos, a minthogy igen sokan el is veszték, néhány perc alatt a magasabb s gyöngébb házak omladékainak gomolygó porfellegei emelkedtek. Az ucákat jajkiáltások rémes hangjai s kétségbeesett arcú menekvők tölték be. A leomlott tornyok s födeklek iszonyú zuhanásai; a lábaikról leesett harangok rémes kongása, mely törthangjaival borzasztón hirdeté a vész pillanatát; a föld füstölő s kékes-lángu repedékei, mik a futamlók talpai alatt nyiladoztak; a kavargó levegőnek zugása s füttyölése, a Dunának óriási magasságra emelkedő sötét hullámai, mik gőzölögtek és forrtak, mintha a föld égett volna alattok; a fák siránkozó bűgása s recsegése, mely mintegy siralmúl a zöldelő sziget szaggatott fáí s a város düledékei fölött elhangzott: mindezek a város akkori helyzetének olly vérfagyaláló alakját képezék, mely a bűnt bűnbánóvá s vezeklővé, a szeretetlen embergyűlölőt melegkeblű szeretővé, az istenkáromlót könyörgővé, a hitetlent vallásossá s az istentagadót buzgó hívővé s istenimádóvá változtatá, s melly a felhők fölött megszólamló istenítélet intő jeléül vétetett. Valóban borzadálylál

olvassuk atyáinknak azon szerencsétlen évrőli jegyzeteit, melyek ha rendszeres naplókönyvben nem is, de számos helyeken feltalálhatók ös-imakönyvek vagy hagyomány kornevezetességeit s regéit híven megőrző családi bibliák barnult levelein. E krónikákból olvassuk, mily nagyszámmal lőnek a véletlenül érkezett földrengés áldozatai. Betegek, kik félholtan fekvének ágyaikban; csecsemők s ártatlan kisdedek, kik rengő bölcsőjökben szerető anyja öléről s játékkuk piros tárgyairól álmodának; öregek s aggottak, kik családi karszékeiken zsibbadt s elgyöngült tagokkal pihentek, mindezek, dőltházak romjai alatt lelék menthetetlenül halálukat. Templomokban ajtatoskodó hívek zuzattak agyon a rájokszakadt nehéz boltívek terheitől. Ekkor dőledeztek le a szépsége- s nagyszerűségéről nevezetes Sz.endrásról címzett cath. főtemplom díszes és magas tornyai, melly templomnak alapkövét 1748-diki aug. 3-án Sajghó Benedek sz.-mártoni főpát tette le, s ugyan ő építette fel is. Azon fölterjesztvények, melyek ez időből részint a fels. udvarhoz, részint kormányiszékek- és főhivatalnokokhoz intéztettek, tanúsítják, miszerint a városban szenvedett nyomor s kiáltó szűkség enyhítésére az egész haza kegyes szívűsége vétetett igénybe; s mindamellett is a szenvedés nyomai több éven át érzékeny emlékezetben maradtak fenn, elannyira, hogy az 1763-ki s három napon át tartott földrengés szomorú emléke a catholicusoknál, úgy a protestánsoknál a szokott évnapon háromszoros istenitisztelettel szokott híven és buzgón megünnepeltetni.

U. e. évi sept., oct. és decemb. hónapokban a földingás ismét megújult, csakhogy a július 18-dikínál kisebb és gyengébb mértékben.

1764-diki jan. 3., febr. 9., továbbá mart., apr., maj., jun., jul., augustus- és september hónapokban ismét kisebb s nagyobb s a remegő lakosokat ujabban nyugtalanító földindulások történtek.

1765-ben viszont földrengés, s ismét a téli hónapokban kezdődve, melly az éven keresztül többszörösen megújult, s melyekről midőn a városi tanács a kir. helytartó tanácsához jelentését tette, azon keserű meggyőződését nyilvánította egyszersmind, miszerint e város, a szerencsétlenségek oly gyakori megújulásából következtetve, alapostól s végkép el fogna sülyedni. Egyébiránt

méltónak találtam fölemlíteni, mikép a fenebb leírt földrengésekben szenvedett károk 160,465 fr. s 35 dénárra becsültettek, a templomokat s más középületeket ide nem számítván; miknek némi enyhítésére a koronként begyűlt segélyekből 1742 frt. 7 és fél dénár osztatott ki 1782-ben.

A sors azonban e csapásokat, melyek a várost csaknem véginségre juttatták, úgylátszik, nem elégelte meg.

A földindulás e borzasztó napjait két évvel később

1767-ben iszonyú tűzvész követte. Nevezetesen majus 26-án a város északi részén az ugynevezett Pi hegyő utcában hirtelen tűz ütén ki, a rendkívül szilaj szél 3 óra alatt 9 utcát seprött el a láng közelíthetlen tengerével, s 256 ház tétetvén teljesen semmivé, összesen 2226 lélek maradt földél és lakás nélkül. Elégett ez alkalommal egy 24 hetes gyermek és 18 barom, többnyire ló, tehén és sertés. A tűz bizonyos Mészáros Istvánnénál ütén ki, hol 14 lakos vala s hol amaz ártatlan gyermek is elégett, egy régi kéziratban levő krónikában említették, miszerint azon ház zsellerei közé tartozott 2 vénasszony is, kik istentelen uzsoráskodásukkal tömérdek pénzt gyűjtöttek már. Mindketten meghaladván már a 80. évet, a tűzvész előtti órában egy közös végrendeleten törték fejöket, nehogy pénzök halmaza mellett a halál őket készületlenül találja. Épen pénzüket számlálgaták, midőn a szobátető egyik gerendája perzselő lángfolyam kíséretében alászakadt, s az egyébként is bűnös lelkiismeretű két vén asszony ész nélkül futott s meneküle az utcára, otthagyván tetemes összegű pénzöket, minék később a kormos üszkök közt csak hült nyomát találták. E történet számtalan, gonoszúl kizsákmányolt szegény családot engesztelt ki, abban a boszuló nemezis tüntető vesszejét szemlélvén. E nagyszerű tűzvész által okozott könyvek még fel sem száradtak, midőn

1768-ban ismét 137 nevezetesebb épületű ház lőn siralmas áldozatává egy uj tűznek. E gyakori tűzvész annyira megrémíté már a többszörösen sujtott lakosokat, miszerint még az udvaroni dohányzás is szoros büntetés mellett megtiltatott; s ő felségétől egy bizottmány neveztetett, mely a helyszinén a tűz lehető okait megmegvizsgálva, azok eltávolításán s egyszersmind a károsultak segélyeztetése iránt erélyesen gondoskodjék.

1774-ben június 23-án nagy zaj- s lármával összekötött diákravall történt. Ez időben vidéki protestáns lelkésznek a városba jöni még mindig tiltva lévén, híre futamodott, hogy a városba egy protestáns pap érkezett. E hírre a gymnasiumban tanuló cath. ifjak botokkal fölfegyverezve iszonyú robajjal törtek végig az utcákon bizonyos Nagy János házáig, hol a praedicator lappangani mondatott. Itt ismét vezéri jelszóra a diáksereg felosztván, kisebb csapatokban a nevezetesebb házakat rohanták meg. Végre a motozás Nagy János házánál sikerült is, honnét nógrádmegyei Horváth József nevezetű s külföldi academiáról visszaérkezett ref. papitan hallgatót diadallal vezették a városházához, hol a vizsgálat lefolytáig börtönben tartóztatott. A vizsgálatból azonban két körülmény derült ki; 1-ször, hogy a befogatott egyén nem praedicator, 2-szor hogy a diákságot e tette Józsa és Ragács nevű jezsuiták ösztönözték, mire a befogatott szabadon bocsáttatván, azt a cath. tanuló ifjak, miután félrevezettetéseket bosszankodva bevallották, ön jóérmelmökből megkövették, mi azon felizgatott ifjak romlatlan kebléről s nemesszivűségéről emlékezetes tanújelül szolgál.

1783-ban apr. 22-én ismét nevezetes földingás történt. Ennyi s ily gyakran történt károk elviselésére a szerencsétlen város alig lévén képes, a felebaráti segély gyűjtése birodalomszerte elrendeltetett, s legfelsőbb parancs következtében a hadipénztárból 6,888 frt. és 33 $\frac{1}{3}$ dénár a szerencsétlen károsultak számára kiosztatott. —

1822-ben febr. 18. ismét nagy földindulás.

1832-ben febr. 21-én megint nevezetes földrengés, mely az utóbb érintettnél is nagyobb vala. Itt általánosságban megjegyzem, hogy földrengések ez év óta is a későbbi években többször fordultak elő csekélyebb mértékben, melyek rettegést igen, de károkat nem idéztek elő.

1847-ben szinte vérjegesztő szerencsétlenség történt. Jelesül, midőn István cs. kir. főherceg akkori kir. helytartó országos körutazása közben Komárom látogatására érkeznek, sept. 7-én, midőn a Duna kisebb ágán levő lábos fahídon keresztülhaladna, a ropant néptömeg súlya alatt a híd egyik szakasza leszakadván, iszonyú roppanás és jajsikoltás között 81 egyén csett s merült a hideg

hullámokba. Ezek közül élve kifogatott 58, halva 7, elveszett 16, kiknek holléte még mind e maig sem tudatik, s annál fogva vízbehalásuk bizonyosul tekinthető.

Mindezekután egyike a legsujtolóbb éveknél következik, melynek inségét és nyomorait remegő kéz nélkül leírni lehetetlen. Azon várost, melyet csaknem egy század csapásai sujtottak folytonosan, s mely mindezek dacára hamvai- s romaiból megkettőztetett munkássága, szorgalma s takaréksága által akkép vala kiemelkedni képes, hogy bár fénytelen, de rendezett házaiban elégségség, s ennek folytán ősmagyarszívűség, vendégszeretet, jókedv s szívnemesítő vidámság uralkodott; a várost, mondom, a balsors kíméletlen érkeze ismét annyira lesujtá, miszerint lakosai csaknem a véginőség kétségbeejtő mélységébe sülyedének.

1848-dik évi sep. 17-én 1 óra körül, midőn a vasárnap istennek szentelt délelőtti órái után a lakosok családi osztalékaiknál nyugottan étkeznének, asztalaik mellől a félrevert harangok borzalmas hangjai riaszták fel. Iszonyú szélvész dühöngött. S azon percben, midőn a lakosok utcákra szaladának, a város nagy részét már lángfolyam borítá.

A közönséget egy általános ijedség szokatlan zavara lepte meg, melyben a leghidegebb ész sem bírta magát tájékozni.

Különös segélyről, fecskendők iránti rendelkezésről, oltásról s egyéb eszközök használásáról szó sem lehetett.

A láng egy pillanat sebes röpte alatt oly házak födeléből harapódzott föl, mely még a véstől távol volt, de már a következő perczben ugyanazon háznak egész környéke fölött lángok és füstoszlopok gomolyogtak.

Menteni semmit sem lehetett.

Csak a menekülő anyák s gyermekek jajhangjai hallatszottak. Segély vigasztalás sehol; kétségbeesés mindenütt.

A közelíthetetlen s így nem menthetett házak lángjai irtózatosszabadsággal s féktelen dühvel emésztének mindent, merre azokat az ordító szélvihar korbácsolá.

Szabadon égett minden, s keresztül és porig csaknem minden épület, melyet útjába vőn a szél, mely átmelegülve, forró s égető orkánná változott.

S az emberek . . . kénytelen áldozatul hagyva minden vagyonukat — csak könnyeikkel öntözheték a szél által lábaikhoz szórt füstölő üszköket.

Sokan a szigetre menekültek, legalább hogy az emésztő s villámgyorsan terjeszkedő láng elől életüket megmenthessék.

S mily kínos vala csakhamar égni látniok a hídat, mely még őket pár perccel előbb menhelyökre átvezeté.

És itt sem volt biztos maradásuk.

A híd lángjai csakhamar a sziget partján levő szurkozott tölgyfahajókba haraptak, s a sziget ez alsó végén levő élőfák is égni kezdettek már.

A menekvők sírva, jajgatva szaladtak följebb följebb a szigetre, aggodalmas rettegés közt, hogy körülök végre a gyümölcsfák hosszú és sűrű erdeje gyulad meg.

A felülről jövő gőzhajó épen ekkor haladott el Komárom mellett.

E hajó utasai beszélék, hogy süttött a lég, mintha lánggá vált volna. —

Rimánkodva kérék a kapitányt, ne közelednék hajójával a parthoz, mert meggyulad.

Messziről hallák ezek a szegény lakosok nyögéseit, jajgatásait; és sírtak és zokogtak mind, mint sír és zokog minden jó ember, ki felebarátai illy rémes pusztulását látja.

Ilyen volt sorsa s képe az ősmagyar városnak, melynek lakosai midőn a leégett házak romai közé visszatértek, csak alig tudák megismerni az utcákat s házhelyeket, melyek fekete széntömeg s hamu alá temetettek.

A tűz az ugynevezett Megyeresi-utczában, hol leginkább földművelők laknak, egy szegényasszony kéménye mellett ütött ki. Azonban a tűznek valóságos oka ki nem derült.

Hat óra lefolyta alatt a födelek teljesen legégtek; s a belső tűz, mely belül a ház bútorait emészté, napokig tartott még. Így történt, hogy egy fűszeráros pinczéjében a tűz után csak harmadnapra lobbant fel a puskapor iszonyú robajjal, mely az egész várost félelembe ejté.

Hiteles összeírás szerint e rendkívüli tűzvésznek; mely számtalan embernek tette minden vagyonát néhány perc alatt semmivé, 389 számjegyes ház lett áldozata. Leégett azokon kívül 5 templom, u. m. a sz. András-, sz. János templomok, sz. Anna és József kórházak templomai, a gör. n. egyesültek temploma és a zsidók imaháza. Leégett a megye 2 emeletes és a város egy emeletes háza tornyával együtt; a sópáholy, a kisdunai keményfalábas híd, a szigeti parton kikötve volt 19 kereskedőhajó, a kinestári hajóépítő szin s végre a fászkertben 256 ölnyi tűzifa.

A templomok tornyai is lángok martalékvá levén, ezekből minden harang leolvadt, mik közül különös becsűek s figyelmet érdemlők valának sz. András két tornyának harangjai, melyek a hangok legszebb harmoniájának buskomoly s ünnepies kifejezésével bírtak.

Ily szomorú s leverő körülmények közt a leégett családok nagyobb részét véginség fenyegetvén, mely önjerejéből fölemelkedni nem birt: kénytelen volt a város az összeshaza segélyéhez folyamodni. Minek következtében a város akkori képviselője Tóth Lőrinc, a pesti képviselőház sep. 21-ki ülésében Komárom városa következő kérvényét olvasá fel:

„— Rév-Komárom, ezen ősmagyar város, a magyar nemzetiségnek hazánk ezen részében egyik erős védőfala, f. évi sept 17-kén lángok martalékvá lett. Kereskedőink, iparosaink, a városi lakosok legvagyonosb, legműveltebb s a haza védelmére legalkalmasb része, ha rögtön segítség nem érkezik, földönfutóvá lesz. Városunk egy nagy pusztta sír, melynek romai közt síró halvány alakok tántorognak. Folyamodunk tehát fiúi bizodalommal a haza atyjainak gyülekezetéhez, hogy számunkra országos segedelmet megszavazni méltóztassék. Kárunk nagyobb, mintsem annak teljes pótlását várhatnók. Csak annyi segélyt kérünk, mely a szükség első perceiben megmentend a kétségbeeséstől. Jól tudjuk ugyan, hogy a hazának szükségei végtelenül nagyok; de még biztat a remény, hogy ezen ősmagyar s nemzeti érzelmű városnak a végelpusztulástól megmentése a szükség során olly előkelő helyet foglal el, mely a haza atyjainak figyelmét s részvétét ki nem kerülheti. Mély tisztelettel stb.

E kérelemre 300,000 pfr. rendeltetett el kamatatlan kölcsönül, mi nem sokára egy városi küldöttség által legtöbbnyire magyar 1 és 2-tős kereskedelmi bankjegyekben fel is vétetett. Ezen összeg a város és lakosai szükségének fedezésére 1% kezelési kamat mellett a szenvedett károk arányához képest kiosztatott, minden abban részesültől 10 év alatti törlesztés föltétele mellett különös kötelezvény vétetvén.

Egynémelyek rögtöni szükségüket fedezheték ugyan a kölcsönzött pénzzel; de azt nagyobb építkezésekre fordítani lehetetlen vala. Lehetetlen pedig azért, mivel egyrészt az idő késősége, más részt pedig a már sept. végén megkezdett hadjáratok húzamos vizsontagságai az építkezésben mind megannyi akadályokul szolgáltak.

És így azon eszköz, mely rögtön használtatva, ezeket boldogíthatott volna, a magyar bankjegyeknek később bekövetkezett megsemmisítése által minden siker nélkül maradt.

Ez időben a várparancsnok Mertz Vilmos cs. kir. altábornagy volt, ki még e hó végén a felkelő kormánynyali összeütközései miatt a várból végkép elköltözött.

E város politicus crisisének rajza, a forradalom mellett vagy ellene tanúsított gondolkodásának, érzelmének s működésének jellemzése s taglálása mind magának e könyvnek, mind a jelen cikknek irányán kívül esvén, kénytelen vagyok e tért a későbbi páratlanul s igazán csak évek lefolyásával ítélhető historia feladataul áthagyni, s egyedül és röviden csak azon eseményekre szorítkozni jelenleg, melyek e város szenvedéseinek szomorú krónikájához tartoznak.

1849-dik év elején a komáromi vár védelmi szempontból már strategallag elrendeztetett.

S végre Csallóközben és a város vidékein történt több apró csatározások után, midőn b. Simunich altábornagy mart. 9-dikén Pozsonyból előnyomult, a vár összes védserege a kitüzött védelmi pontokra vonult, s a cs. csapatok Csallóköz közelebbi helyeit annyira elfoglalák, hogy a vár kevés idő alatt tökéletesen cerniroztatott.

S miután Örsnél s egyéb helyeken a Dunán hidak verettek, melyeken át Simunich altábornagy csapatait a Dunántuliakkal közvetlen összeköttetésbe hozta, sikerült egyszersmind vontató gőzösön több ostromszereket szállítani le Bécsből, melyek a vár ostromlására a Dunántúli részen el is rendeztettek.

Martius 15-én már láthatók valának a cs. utászok a monostori szőlőhegyen, hol a komáromi védsereg ágyúzásának dacára is a sáncok nagy erőkifejtéssel s gyors haladással készítették, elannyira, hogy azon hó 20-án már a legnehezebb ostromágyúk is helyökre állítottak.

S a város lövöldöztetése megkezdett. Majd 24 fontos golyók, s majd 30—60 fontos bombák lövettek át a városba.

E nap egész éjjelén sűrűn repültek át tűzgolyók és bombák a városnak Dunához közelebb eső részébe, s e vidékből a lakosok a még lövéstől érintetlen Rozália-térre menekültek.

A városi tisztség szokott helyén a városházánál működni megszűnt, s a Vág mellett egy fakereskedői házba tette át üléseit.

A monostori sáncok megkészülvén, ép oly gyorsasággal emelkedtek új sáncok az ácsi és igmándi utakon, honnan — tehát 3 pontról — éjjel s nappal vár s város szakadatlanul lövetett, annyira, hogy a Rozáliatérig terjedő házak majd mindenikében törést kisebb s nagyobb kár, mart. végeig.

Minthogy pedig a nép a fölkelő sereg által szigetben és egyébütt sáncolásokra szoríttatva, e munka által hősiesség- s elszántsághoz szokott, napközben a férfiak többnyire házaik fölött örködtek, s csak éjelenként vonultak tágasabb térre, s mely egyszersmind távolabb esett a lövés irányától. Közölök elvesztek ugyan néhányan, de azért az égő golyókat szorgalmasan oltogták, s több házfedelek fellobbanó tüzeit még első lángjában elfojtották.

Az első tűz, mit kezdetében mindjárt elfojtani nem lehetett, mart. 29-én történt, mely a szombati utczában 3 házat s a reformátusoknak 1848-ik évi tűzvész alkalmával épségben maradt nagy templomát hamvasztotta el.

Dicséretes följegyzésre méltó azon erély, melyet a lakosok e tűz oltásánál s különösen a ref. templom védelmezésénél kifejtettek.

A golyók s bombák özrei cikáztak a város felett, s minduntalan újabb golyók csapdostak le a tűz körül, s mindamellet foglyatlan erélylyel, szünni nemtudó munkássággal védelmezték s olták az óriás lángoktól körüllobogott templomot, hogy annak legalább belső részét a beégés ellen megvédhessék. A méltány tagadhatlan elismerésével említem fel K. Zs. épületfakereskedőt, ki életének nem rettegett veszélyeztetésével a templom tűzoltásánál s a paplak védelmezésénél feláldozó és sikeres erélyességet tanúsított, míg nemes példájával más részről emez emberbaráti kötelesség körül hathatósan lelkesített. A templom belső része megmenetett ugyan, de a torony 3 nagy harangja darabokban zuhant le magas állásáról.

A bombák lövésiránya a városba mindinkább beljebb haladván, kénytelenítették a lakosok a városnak Vágfelé terjedő mezőségére, az ugynevezett *Czigánymezőre* költözni, hol fabódékat és sátrakat rögtönöztek, néhány óra múlva e helyen zsbongó emberektől körülrajzott egész colonia támadott. Itt szenvedtek a lakosok csaknem 2 hétig; ide huzoltattak a betegek, aggok és gyermekek, kikre a hűvös lég ártalmas és veszélyes befolyást gyakorolt; a minthogy az uralkodó epemirigy számos áldozatot is ragadott el.

Azon szegényebbek pedig, kiknek tehetségök nem volt bódét vagy sátrat emelhetni, a nádorivonal laktanya szobáiban tartózkodtak.

Mercz altábornagy távoztával elsőben Majthényi s később Török lettek a várparancsnokok, s midőn apr. 10-én Lenkey a várba érkezett, a parancsnokságot Töröktől ő vette át.

Már ekkor a forradalmi kormánynak több bulletinjei érkeztek a várba, melyek a védsereget újabb és erősb kitartásra villanyozták.

Apr. 14-én ismét erősebben fogtak a császáriak a vár ostromlásához s a város lödözéséhez. S egy újszönyi ágyutelepről olly hévvel és sikeres irányzással történt a bombázás, hogy a lakosok közül már sokan Izsára, egy a Vágontúli helységbe is költözének.

Apr. 20-án nyomult a várba Guyon 50 vagy 60 huszár kíséretében, ki a vár parancsnokságát azonnal át is vette.

21-én már a hetényi lakosok jelenték a városiaknak, miszerint a cs. sereg a város környékéből eltávozott, s Görgei hadteste 22-én Görgei, Damjanich s Klapka vezérlete alatt a városba be is vonult.

A várnak ostromalóli felszabadítása után, a forradalmi kormány rendelete következtében a bombázás okozta károk kifizetés végett hitelesen összeiratván s győri szakértő küldöttek, tehát nem helybeliek által hit alatt megbecsültetvén, a városban szenvedett károk összessége 81,007 pengő forintra rúg, mi a tűzvész s későbbi árvíz által okozott károk összességéhez számíttatván, látható, mikép a csapások legsúlyosabbika nehezedett Komárom lakosaira.

Midőn Budavára a felkelőktől bevétetett, Komárom vára parancsnoksága Klapka tábornokra ruháztatott.

Miután a Komárom mellől ekkép elvonult cs. hadsereg Budavár ostromlása közben újabb erővel növekedett, julius folytában Komárom ismét cernirozva lőn.

Ez okból jul. 2. és 11-én Görgei hadteste s a császáriak közt, heves és véres ütközetek történtek. Görgei ezek után Vác felé vonulván, a komáromi várőrség fedezésére Klapkának 20,000 embert adott át.

Klapka egy julius 30-án tett kitörés alkalmával Pott tábornok cernirozó hadtestét visszanyomta.

Aug. 3-kán pedig ugyan ő egy oly nevezetes kimentést tőn, mely szerint győzedelmes seregével Fehér, Veszprém, Győr és Sopron megyékbe nyomulva, s ujonnan Bécs és Pest között a közlekedés 2 hétnél tovább lőn megakadva, mely idő alatt Komárom városa népe a vidékről ismét bőven láthatá magát el élelemmel; de elárasztatott egyszersmind a város özönével a magyar bankjegyeknek, melyek a megnyitott közlekedés terrenumáról be-ruházások végett oda bevitettek. Nem tartom fölöslegesnek röviden érinteni, mikép e kitörés alkalmával számos legszebb öntetű új ágyúk, tömérdek hadiélelemmel rakott hajók foglaltattak el a fölkelő sereg által, melyek mind a várba szállítottak.

E tizennégy nap leteltével a császári hadsereg ismét a vár közelébe nyomulván, Aug. 20-án Jablonowszky hadteste a

Bécs és Pest között megszakadt közlekedés viszont helyreállította. Ez időszakban, miután a forradalmi kormány és pénztára Komárommal semmikép közlekedésbe nem hozattathatott, Ujházi László forradalmi kormánybiztos által a kincstárra szóló utalványi pótbankjegyek nyomattak, s ezek kényszerített forgalma által rendkívüli drágaság állott be. Megjegyzendő, hogy Ujházi előbb már a várost 200,000 p. frnyi kölcsönre kényszeríté az állodalom részére, melly összeg Ujházinak ki is fizettetett.

Aug. 18-án Klapka a világosvári catastrofáról már értesített; s a vár iránti capitulatióra felhivatott, de mind addig, míg az egész eseményről bizonyos és körülményes tudomást nem szerezhetett, egyezkedésbe bocsátkozni nem akart.

Aug. 26-tól 14 napig fegyvernyugvás köttetvén, Komárommal a közelebbi vidék ismét érintkezett.

A fenebbi napon apróbb csatározások Ó-Szőny körül ugyan még történtek, de ezeknek semmi különös következményök nem lett, s befejezék mintegy a császári sereg és fölkelők közötti nagy harcot; a minthogy

27-én Pusztá-Harkályon, miután a Haynau utlevelével s fegyveres őrséggel ellátva kiküldött kebelbeli tanúk jelentéséből a világosvári esemény s a többi várak capitulatiója valósággal bebizonyult, a capitulatio 9 pontjai megállapittatván, ezek mindkét részről alá is íratlak. *)

E pontokban a városi lakosságra legnevezetesebb az, miszerint az Ujházi által kibocsátott s fenebb érintett utalványok beváltására 500,000 p. frt. ajánltatott.

Oct. 2-án az austriai cs. sereg bevonulása megkezdett. Jelenül ezen napon a váronkívüli Csillag-sánczokba, 3-án az ó-várba, s 4-én a Nádorvonal laktanyáiba; 5-én pedig Nobili tábornok, a vár új parancsnoka, rendeletet bocsátott ki, miszerint 24 óra alatt minden idegen, a várt elhagyni köteles. A várórség leginkább gőzhajókon, e célra különösen rendeltteken. szállittatott el hazája közel vidékeire s partjaira.

*) E pontokat, miután azok a belföldi lapokból is már bőven ismertetnek, utjabban ide igtatni nem láttam szükségesnek.

E hó 5-étől egész 20-káig tartott az Ujháziféle utalványok beváltása, mik helyett 100-ért 50 frt fizettetett. Amaz 500,000 frtnyi austriai bankjegyet leginkább főlemészté a honvéd sereg által birt utalványok beváltása; ugy annyira, hogy a kiosztásról szóló hivatalos jelentés szerint a polgári kezekben volt utalványok beváltására összesen csak 117,387 p frtnyi osztrák bankjegy fordítatott, melyekben egyébként nem épen egyedül komáromvárosiak, de közelebb vidékiek is, kik különösen fegyverszünet alatt Komárommal közlekedtek, szinte nem csekély összegig részesültek.

A fensőbb meghagyásból, elégetés alá beadott magyar bankjegyekről, a mennyiben azok igen nagy összegénél s nem investálhatása sajnos körülményénél fogva általok e város bármely nyílt s el nem zárt vidéknél jobban s érzékenyebben károsodott, méltó lévén pár szóval emlékeznem, e bankjegyekről a következő adatot nyújthatom.

Jelesül beadott s elégetett körülbelől 1'500,000 pfrtnyi értékű magyar bankjegy. Ezek közül oly egyes és kettős jegyekben miknek értéke arany s ezüst ércpénzben a magyar kereskedelmi bankban letétetett s így valódi alappal birtak, de Komárom elzáratása miatt a hg. Windischgräe tábornagy által kijelölt kinestári helyeken austriai jegyekre be nem váltathattak — beadott 79,887 pfrt. Ezen kívül közpénztárakból, nevezetesen a komáromvárosiból, Kossuthjegyekben 135,568 ft. 52 $\frac{1}{2}$ kr., a megyebeli közpénztárakból 30,952 ft. 29 kr., s így összesen csupán közpénztári pénz 166,521 fr. 21 $\frac{1}{2}$ kr. adatott be. S ezek után nyíltan és bátran mondhatni, mikép Komárom városa közönsége, minden készpénzbeli értékét benyújtotta, elannyira, hogy azon néhány ezer forinton kívül, mit Ujháziféle utalványaiért nyert, a capitulatio utáni első hónapokban semmi más készpénzzel nem birt; s miután az Ujháziféle utalványokhoz — mik a magyar pénzjegyeknek csak surrogatumai valának — igen sokan bizalmatlansággal viseltettek s így azoktól minden áron menekülni kívántak: Komáromban nem egy vagyonosb család volt oly helyzetben, miszerint egyetlen egy austriai bankjeggyel sem birt s hitelpénzhez valának vajmi sokan nyúlni kénytelenek.

Ennyi s ily sokszoros károsodás, vesztesség és csapás után keserősége s fájdalma égő könyeit még ki sem sírhatta eléggé a város szenvedő népe, midőn már

1850-ben február 12-kén az üldöző balsorsnak ismét egy újabb csapását kelle szenvednie.

Nevezetesen, a mondott napon a hirtelen megáradott víz hideg és jeges hullámai lépék el a városnak csaknem fele részét.

A víz rohanó sebessége meggátolt minden megfeszített erőt, melyel a veszélyek minden nemétől oly gyakran látogatott szerencsétlen várost ezren siettek és iparkodtak megmenteni.

Hasztalan. A hullámok sebes rohammal özönlék körül a várost, s kevés idő alatt majd 400 ház omladékai hirdették újabb sorát a nyomor- s kétségbeesésnek, mely jelenleg a szegényebb s tehetlenebb osztály keblét marcangolá.

Síró gyermekek s jajgató özvegyek futkosák körül a szárazon maradt házak pitvarait, szállás- és kenyérért esdeklők. Mintha mondották volna: szánjatok és segítsetek ti most minket, kik nem feledők a könyör s irgalom alacsony viskóit megnyitni előttetek akkor, midőn a sűrűn repülő tűzgolyók és bombák öldöklő zápora elől szegény tájékunk nádas födelei alá menekvétek!

Igen. Az árvíz romboló hullámai alá temetett városrész volt, mely a Vág felé eső távolságánál fogva az ostromlás bombáit annyira mennyire elkerülheté; a városrész volt az, mely a keresztényi szeretet szánalmával, s könyörével emelé meg a menekvő előtt fakilincsét, s mely a szerencsétlen menekvők százainak a részvét önzetlen hevétől átmelegített szobát nyitott.

Több nap telék el, míg a kiáradott s pusztító elem ismét előbbi medrébe költözött.

A városi hatóság, valamint a megyei kormánybiztos is nemes munkássággal fáradozott és gondoskodtak, hogy a lak, s kenyér nélkül maradt szerencsétlenek szállást s ételmet nyerjenek; hogy számokra adakozások s önkénytes alamizsnák gyűjtessenek; . . . de minden csak a pillanat követelőbb szükségét elégíthet ki, a nélkül, hogy a nyomort s bajt végkép szüntethette volna.

A segélygyűjtés birodalomszerte elrendeltetett, s adakozások történtek is, de a kár s vesztesség sokkal nagyobb volt, hogysem

az eddig begyűlt adakozások összege azt csak némileg is pótolhatta volna.

Örvendetes s nevezetes segélyül szolgált ezek közt ő felsége azon jótékony intézkedése, miszerint a komáromi tűz- és vízkárosultak között, kiosztandó segélypénzül febr. 26-ról 150,000 pfrtot méltóztatott 10 év alatt visszafizetendő kamatatlan kölcsönkép elrendelni.

Ezen összegből a város, tűz által szenvedett kárai pótlására 100,000-et magának megtartván, a károsult lakosok közt 10 év alatt részletenként visszafizetendő kölcsönül 50,000 frtot osztott ki.

E kölcsönnek segítő s orvosló hatását, tagadni ugyan nem lehet; de mily sokan vagynak, kik kölcsönül kapott pénzüket nem a lehamvadtt fedél, vagy a leroskadt házfalak felépítésére, hanem a közelebbi múlt 3 szerencsétlen év súlyos viszontagságai miatt kiürült élestarak s közvetlen életszükségeik pótlására valának kénytelenek fordítani, vagy a magányosaktól előbb kölcsönvett tőkepénzek kamataira felhasználni. Ez oka, hogy a város leégett vagy ledőlt házai még teljesen maig sem építették fel; s ez oka, hogy a segély még mindig jókor van, s hogy a jelen album mindenesetre emléklombjaul szolgál azon áldozatoknak, melyeket a felebarátúi szeretet részint már nyújtott, részint még nyújtani fog.

Ekként áll Komárom, szájalomra méltó helyzetében egy bizonytalan jövővel szem közt, mely azon forró hoaszteret s hű nemzetiség dacára, mik Komárom népét lelkesítik — a felvirágzásnak, erőre jutásnak halvány reményével is alig biztat.

Igen; Komárom még mindig egy bizonytalan jövőndő szélén áll, hol multja szomorú emlékképei s jövője bádgyatt sugarú csillogzata közt reményeiben kimerülten s vigaszt nélkülözve várja regeneratiójának a mindent orvosló időre bizott fordulátát.

Megsokasodtak vállain a terhek, melyeknek könnyebbitésére már többszörösen fölkérte a kormány atyai figyelmét.

Ekkép folyamodván:

1) hogy azon 300,000 pfrtba, melyet a pesti képviselőház segélyül megszavazott és kiadatott, s melynek most a cs. kormány visszafizetését kívánja, tudassék be ama 200,000 frt; melyet Újházi László volt forradalmi kormánybiztos a nemzet nevében, erő-

szakosan fölvelt a várostól; továbbá azon 60,000 pfrt., mely Görgői rendeletére s nyugtatványára a tábori szükségletek fedezésére, s ismét 14,000 pfr. melly közlekedési s élelmi szükségletek pótlására a város által a fennérintett 300,000 pforintból visszafizettetett.

2) Hogy azon 1 és 2-ös magyar pénzjegyek, melyeknek érc alapjuk a m. kereskedelmi bankban készpénzül letétetett s melyek beválthatásának alkalmától helyzetöknél fogva, a komáromiak elzárattak, kifizetessenek; s végre

3) Hogy a város bombáztatása által okozott károk, minek körülménye s oka nem a város népe által idéztetett elő, ő felsége atyai kegyelméből pótoltassanak.

Ezek valának, s ezek jelenleg is a város többszörösen újított esedezése tárgyai, miknek kedvező vagy kedvezőtlen eldőlésétől függ csaknem Komárom jövő felvirágzásának s boldogságának alapföltétele.

E tárgyak azonban még mindig függő s oldatlan kérdések.

Ohajtva várjuk megoldását, s epedve lessük azon kedves pillanatot, melyben a fenebbi kérelmi pontokat illetőleg ő cs. kir. felsége legmagasbb kegyelméről értesülni szerencsések leszünk.

Legyen addig is áldás a segélyezőkkel, kik Komárom szerencsétlencinek fölsegéllésére, a hazafiui szív áldozatát hozták és hozandják; s legyen áldás és vigasz azon szenvedőkre, kik a sorstól bár sokszorosan meglátogattattak, de birják szívét, s rokonérzelmét honfitársaik- és felebarátaiknak kiknek szíve s rokonérzelme által a szerencsétlenek iránt isten nyilatkozik. Komárom, maj. 12. 1851.

O LÁNY MIÉRT SZERETTELEK.

O lány miért szerettelek,
Szívvel, lélekkel oly hiven?
Mivel valál te szebb, te jobb,
Mint mások annyi ezeren?
Hiszen te is asszony voltál:
Szép, szerelmes, változékony,
Gyöngé, hő, hiú, szeszélyes —
Asszony, mint a többi asszony.

Boldogság árán bölcse levék.
A valóságot ismerem;
Tudom jól oly széppé mi tőn:
Ifjuságom, ifju szívem.
Az ifju szív, mely mint hajnal
Eget földet megvilágít,
S mint tavasz, a romokon is
Feltűzi lombját, virágít.

Bort ittam és öleltem lányt,
Bár nem gyógyult, enyhült a seb;
Tudom jól a te csókod is
Nem boldogítóbb, édesebb.
Olynak látlak, mint minő vagy.
Ősz haj nélkül megvénültem.
Nevetek, min egykor sirtam,
És megszánnom, mit szerettem.

Ha a szívnek nincs vágya már,
 Elkölté álmokinescit,
 Az élet útján tévedett,
 S alig van még mi lelkesít :
 Az életből számküüzve
 Elhagyá őt ember, isten,
 S e nagy földön, a siron kül,
 Nincs más hely, hol megpihenjen.

Hagyj lábaidhoz ülni még!
 Nem lelkesülni akarok.
 Édes dal és hő álmodás!...
 Rég eltűntek e szép napok.
 Űz a multak szent emléke,
 Hogy fejem öledbe hajtsam.
 S ábrándimnak oltárromján
 Te éretted imádkozzam.

Őrizd meg ifjan szivedet,
 Ne fogyjanak ki álmaid;
 Szeress, örülj s ne tudakold
 Az élet gyászos titkait,
 Hogy ne sejtse: csak mi képzeljük,
 A mi szép s nagy a világon;
 Lelküinknek boldog vakság kell,
 És szívünknek hosszú álom.

Gyulai

A HAZATÉRŐ VITÉZ.

Hurrah! hurrah! . . . látni már a bércet,
Mely alatt fris szárnyon jár az élet....
Melynek rideg, szélveszes tövében,
Drága kincset hagyott el reményem . . .
Hurrah! hurrah! . . . ez az én hazámnak földé..
Oh beh régesrégen vettem bucsút tőle!!

Értem nyelvét, menydörgése hangját.
Folyamának ismerem moraját . . .
Vidékeit szilaj kedvvel nézem,
Mert itt minden régi ismerősem,
Régi jó barátom még a hideg kő is,
Szerelmesem még a puszta levegő is!

Itthon vagyok! . . . nagy messziről jövék . . .
Fáradt vagyok! . . . rajtam nehéz seb ég . . .
Mély sebemet zöld babér takarja,
S egy egy percig néha elaltatja . . .
Oh jőj szerelmesem! gyönyörű hajadon,
Az élet balzsamát hozd el szép ajkadon.

Senki sem jön . . . hova lett galambom? . . .
Messzeföldre utazott; úgy hallom,
Gyászvidékre, ismeretlen földre,
Halottakhoz, néma temetőbe . . .
Aranyat, ezüstöt nagy bőséggel hoztam . . .
Mért szereztem? . . minck már az élet mostan!?

Sír a fenyves, zokog hives szele . . .
Oh hadd sirjak, hadd zokogjak vele! . . .
Mély bubánat szemem harmatában,
Tüzes harag fegyverem vasában . . .
Egyedül bolyongok havas hegyen völgyön.
Életemet terhes bujdosásban töltöm.

Harsoghat már a harc trombitája.
Lelkem többé nem hallgat reája . . .
Nem keresem a harc dicsőségét,
Siratom csak szívem veszteségét.
Futok a világtól, mint az erdő vadja,
Mely a mérges nyilat tört szívében hordja.

Kedvesimnek hideg hamva felett,
Vagyok gyászos elmulandó kereszt . . .
Szemeimbe annyi bú van írva,
A mennyit más alig ha megbirna . . .
El innen! el innen! jó lovam előre! . . .
Vigy ki e világból. hadd váljak meg tőle! . . .

L é v a i J ó z s e f.

ÉJHAJADNAK...

Éjhajadnak fényes fürtjét ,
Ajkaidról a mosolyt ,
Szemeidnek lángsugarát
Mely egy könnyel összefolyt ,
Homlokodnak halványságát
A pirulást képeden ,
Sem agyamból sem szívemből
Többé ki nem téphetem.

Ha az éjféli álmokat hoz ,
Csak képeddel álmodom.
Ha nyugonni nem tud lelkem
Csak te vagy gondolatom.
Álmaimban te jössz hozzám
Szépem , hűm , szerelmesem ,
Ébren pedig én lopózom
Ablakodhoz esendesen.

Álmaimban elborítasz
Éjhajaddal engemet.
Fényes napsugár-szövettel
Szó be ragyogó szemed.
Ébren : lantom dalhangjával
Álmaidat fölverem ,
Fürt- s sugárért ajándékom :
Dal, virág és szerelem.

Szász Károly.

A JAVASASSZONY.*

VAS GERESENTŐL.

*.) Kuruzsuló,

I.

A falunak kellő közepében állt egy ház, melynek eresze alól vendégshivóképpen hosszú póznáról nyújtózkodott ki egy káposztafej, oda bent pedig a falubeliek ültek padhosszában. Előttük keményfából ábdált asztal feküdt végig egypár kecskelábon, s mit a falu zsidaja hosszú nyaku, bőszáju üvegekbe kutvizet és egy kis savanyut összetöltögetett: azt borképen itták.

Hogyne innák? hisz mikor a magyar embernek ital közben eszébe jut az a jó, a mi meg nincs abban a nyolc krajcárosban, nyelés közben is megvigasztalja magát, ha hozzá gondolja: úgy is hitelre megy!

Vendégeink vagy egy asztallal volnának, s talán könnyebb volna őket szűr-darabszám megolvasni, hanem véletlenül egy darab posztó is vetődött közibük; és ha azon embert, kire a szabócéh felöltőnek mérte, orránál fogva ide hurcolhatnám, épen arról a rezesszerszámról mondhatnám el legkönnyebben, hogy a nótárusé. Maga sem tagadná, hogy egy ital borral gyakran megkinálták, tehát gyakran ivott, s hogy az orra így kipirosodott, az a szent természet titka, legalább ha a sok kurrenst az orrával írná; — esküszóval elmondhatnám: tulipirost fogna. Neki dukált az első hely, s a hány palack az asztalra került, az asztal végéről is mind oda nyújtották, a nótárus ur pedig a sok becsületet egymásután itta, s a mi végre torokon alól nem fért belé, lassan lassan az a fejébe ment.

Mig a nyelve birta, szedte elő a szót; hanem a mint ő ki-gyelve az italtól jobban jobban tellett, azonkép fogyott ki belőle a beszéd; végre pedig mint a megdült kalász a maga terhétől, épen midőn az agyából egy cseppig kifogyott a mi kevés benn volt, az asztalra hajlott.

Tulajdonkép most jött a haddel hadd, mert a mit a szűrös atyafiak eddig el nem mondtak, mig közöttük tán okosabb is volt, most minthogy a nótáros ur aludt — szinte nyögött: hol egyik, hol másik kapott a beszédbe.

Addig mentek, addig mentek a beszélgetésben, hogy egy-akarattal megállították a földet; azt a fényes napot pedig utnak in-ditották.

Itt akadt el a szó, — hívést mind elhitték, s minthogy épen oly nagy dolgot találtak elhinni, beleerőlködtek.

Az asztalnak jobbik sarkán ökleire támaszkodva dagadt ki egy megviselt ábrázat, nyaka közül szür lógott le ugyan, ha-nem az egész emberből látszott olyan reguláris forma, mintha két füle mellett most is azt a dobót ütögetnék.

Egyszóval katona látszott az emberből, — s ámbár alko-nyattól fogva üli már a helyét az atyafiak közt, egyebet sem tett ott, minthogy maga magát támogatta, — szólni nem szólt, s a mit más beszélt is, azt sem mondta: hiszi, vagy nem hiszi, ha-nem mikor a többi elaludt, egyet emelkedett a támaszkodásból, kurta száru pipáját a gyertya felé vitte, mit a többi nagyon is ész-revelt, mert mind oda néztek, s talán ők már gyanították, hogy az öregben még most indult meg a szusz.

Mit tudtok ti — így kezdé beszédét — láttatok is ti va-lamit, mikor alig mentek messzebb földre, mint a mit egyvetet-abrakkal oda-vissza megjár a lovatok.

Meg volt már a kezdet, nem kellett több a körülülőknek, tudták jól, hogy Gyurka bácsi addig hangot nem ad, mig azt ki nem várja, hogy a többi beleszakadjon a maga meséjébe, — addig veszi a mértéket, mig össze nem foltozgathat olyan hazugságot, hogy a többi még a jó hiszenben is szűken markolászhat.

,Ott lettetek volna — mondja tovább — a hol én jár-káltam! . . .

— Törökországban is? kérdék a sarokból.

— Ott is, volt a kurta válasz.

— Hát Tatárországban?

— Ott is voltam! monda most az öreg, de hogy még is annyi félét ne kérdezhessenek, dagadt képpel mondja aztán maga jó szántából:

— Hát Itáliában?

— Itáliában-e? volt a megesudállás, — aztán olyan falu is van? kérdezé az egyik.

— Falu-e? . . . no csak az kéne még, mikor az még nem is város, hanem egy nagy ország, az is pedig milyen? — olyan, hogy az egész országban nem találnál egyetlen egy kályhát, még ha magnak keresnéd is, mert ott olyan meleg van ám télen nyáron, hogy az emberek csak éjjel járkálnak ki, — magam is csak úgy éltem ott, naphosszat aludtam, s míg azt meg nem szoktam magam eluntából egy kis vékony ágra szalonnát böktem fel, kitarítottam az ablakon, s alig egy pár szempillantás alatt pörkölvé huztam be!

Ennyi előljáróbeszédképen elég is volt nekik, s míg a hallgatóság bámultában össze vissza nézett, addig a vén Gyurka egyet igazított sörje-pipaszárán, s mintegy bizonyosságul a gyertya felé tartá naponsütött arcát, mely ugyan születése napján már a cigányszinbe tévedt, hanem így a maga helyén a szó mellé jó volt nyomtatéknak.

Mig az atyafiak az elképzelt mélységben süttek, főttek, addig a fakilincs egyet emelkedett, s egy derék szál legény jött az asztal végéig.

„Egy itce bort Mózsés!” kiáltott a vendég, s míg a többi mellett helyet szorongatott, addig az icce is az asztalra került. Nagyot hunyorított a legelső kortytól, Mozsés gazda igen az aljáról eresztett a csapra, s míg a zsidó szem elől a pincébe sompolygott, addig a legény is cifrán megjárta a nyelvét a rovásos boron, s kárpótlásul oda mondá az asztal sarkánál szédelgő fia Mózsésnek.

Öcsém! szakadjon meg apád, a borotok miért ilyen zavaros? mire a gondatlan gyerek nem vigyázván.

hogy az apja mindjárt a háta mögött lesz, visszamondá, hogy a táti a két akós hordót nem a kutból öntötte fel, hanem a folyóból. Jól hallotta ezt a táti, s mintha talán egyet botlott volna, az asztalláb helyett kedves magzatjának borzas üstökébe kapaszkodott, mitől aztán olyan forma képet csinálhatott szegény, mint a szűrös bácsi, mikor azt a zavaros bort előbb megkóstolta.

No de minthogy jobb nincs, hitelben ez is jó; a mit ez a mi népünk félig ingyennek hisz, míg fizetni nem kell, — ha zavaros is az a bor, a mennyi a kínálgatás után magának megmarad, megbirkózik azzal, s a mit zavarosat le nem tudna nyelni, azon, mint a gyerekek a csonton, egyet elrágódik.

A legénynek éppen Gyurka bácsi lett a tőszomszédja, s a mint illet először is azt kínálta borral, a ki a kínálást váltig köszöngette ugyan, de volt is ám miért; mert az iccét egy hajtóra után majdnem mindég félüresen adogatta vissza.

Se baj bátyám! mondogatá ilyenkor a legény — Mózsos gazda, hadd jöjön az üveg! s egyet egyet az öreghez fordult, mintegy biztatólag mondván: hadd folyon ez a bor, annyi, mint a tenger!

— Tenger? szóla vissza Gyurka bácsi — édes öcsém, nagy víz ám a tenger!!

— Nagy-e? monda meghökkenve amaz.

— De mekkora? lőn ismét a válasz — se hossza, se széle. de... feneke sincsen! — tódá még hozzája, s a ki még a szélén hosszán el nem szörnyűködött, annak elég volt azon bajlódni, hogy feneke sincsen.

De ha a tengernek nem volt is feneke, annál nagyobb volt a Mózsos üvegének, és hogy a beszédnek vége ne szakadjon, Gyurka bácsi torkát egy kis szóbeszédért öntözgetni kellett, mint kerti földet a palánta szálért.

— Aztán csupa víz volna hát az a szörnyűséges tenger? kérdezé a legény.

— A hol víz, ott egy cseppig víz — volt a magyarázat, — hanem a kellő közepén olyan egy város van, hogy keresztül-átul tizenkét mértföld.

— Talán valami nagy szirtes helyen épült az a város? kérdez-
kedett egy más.

— Nincsen ott egy talpalatnyi föld is, sem egy morzsányi kő,
még is ott áll ám a város a tengernek a kellő közepiben.

— Valljon, hogyan építhették még is? szólt most egy har-
madik.

— Csak úgy — mondá nagy könnyedén a vén Gyurka bácsi —
mikor megfagyott a tenger, addig hordták a jégre a szalmát, meg
a fagyra addig öntözgettek újra vizet, hogy a jég úgy megvasta-
godott immár, hogy akarmi nagy házat is könnyen elbírhatott.

— Teringettét! mondá valamennyi, míg aztán valamellyik-
nek az jutott eszébe;

— Gyurka bácsi, hol is van hát az a tenger?

— Láám mondtam, hogy Itáliába van!

— Ejnye ejnye, — szólt megint ugyan az, hisz imént azt is
mondá kelmed, hogy Itáliában oly szörnyű meleg van télen nyá-
ron, hogy szinte még szalonnát is pörkölt a nap melegénél, —
hogyan hogy ott befagyhat a tenger.“

— Azt gondolod öcsém, — szólt a megfartatott — azt gon-
dolod, hogy ez mind most történt, míg én neked ezt így elbe-
széltem! nojsz tudsz te a világ járásához, . . . hűsz akkor még a
hetvenhetedik öreg apád sem élt, mikor ez megtörtént, — pedig
mi miattunk akkoriban fagyhatott eleget; mert ne hidd ám azt
öcsém, hogy ezelőtt ilyen volt a világ; száz esztendő múlva mi
miattunk újra megint fagyhat.

— Biz igaz ám! bizonykolták a többiek, és az öreg Gyurka
nagyot ivott egy új töltetből, és szinte jól is esett neki, hogy a
szent igazság hívőket is talál.

Gyurka bácsi majd megrándult a nagy igazságban, de
mivel hogy kikerítette már a szörnyű feneket, ráadásul egyet ket-
tőt a legjava igazságból elmondott még nekik.

Az atyafiak is megizlelték a kérdezősködést, s minthogy ez
a jó nép legalább is annyit még vallásos, hogy az ur istent a do-
log elejénél még megemlegeti, nem azt kérdezik hát, hogy olyan
nagy városban mekkora lehetne a vendégfogadó? hanem hogy
főnnkezdjék, tüstént azt kérdezték:

„Nagy-e ott a torony?

A mennyit a magas égből hamarjában egy toronynak nagyságához elvehetett, — nem került semmibe, azt hát oda mérte; de minthogy a Babilon tornyának világszerte megszélyedt a hite, akként egyengette ő kelme a dolgot, hogy ugyan nagyobbra nem mondta, de a mit lehetett nem sokkal jött alább.

Hanem mikor már az öreg haranghoz ért, csinált hamarjában oda egy akkorát, hogy a négy szál kötélének kenderét körülbelől tizenkét határnak földje termette meg.

Ez aztán jó helyén volt mondva, mert a szántóvető ember a maga eszével a porción kívül nagyon csak a tornyot és a nagy harangot szokta megbámulni; s minthogy a saját szavának ritkán akad egy egy meghallgatója, — mikor aztán megkapaszkodhatik a harangkötélben mely után az a rézdarab kiadja a hangját, — szinte gyönyörködik egyet, hogy egyszer már ő is csinál olyan forma zajgást, melyet boldog boldogtalan meghall, vagy akarja, vagy nem.

S míg a hallgatóság azon töprenkedett, valljon hány emberkéz huzhatná meg azt a nagy harangot; addig Gyurka bácsi már a szentegyházba ment le, s elmondá, hogy annak belseje akkora, hogy a pap a mestert, vagy tán igazábban a mester a papot olyan messzeségről meg sem is láthatja, hanem mikor a pap miséz, ott áll az oltárnál két lóhátas huszár, s mikor a pap azt mondja, hogy Dominus vobiscum, — hátra nyargal egyik, s oda inti, hogy no most kezdje rá a mester az etcum spiritutuát.

Talán nem is kéne azt megemlítenem, hogy egyszerre elég is volt ennyi megcsudálni való, — a mit kiki tett is, a mennyit a fejét ide oda csóváltgatta azon kívül, a mennyit a nyolc krajcáros bortól amugy is megtenne. És az elmondott szót újra elmondták, s mint a vásárban az alkudott portékát — hogy úgy mondjam — ötvenszer is megtapogatták, s a ki mit még újra bámulhatott, ha többet nem szólt is, annyit még is mondott, hogy: de már ezt nem is álmodtam meg.

Jó portéka az a kimondott szó, a meghallgatónak pénzébe nem kerül, s ha jól esik fülének, azt ez a mi nyájunk úgy sem kérdi, valljon hát igaz-e? elég hogy az a ki elbeszéli, azt mondja,

hogy ott volt, s mind ezen dolgokat színről színre látta a maga szemével. És ha nem látta is, csak annyiba kerül, hogy a nagyobb bizonykolásnak okáért egyet nagyot mond még, tudniillik azt, a mi soha sem fog megtörténni, — a mint mondja: ha nem igaz folyon ki a szeme.

És minthogy ekkor senki sem hallotta, hogy az elbeszélő szeme a hazudság miatt még is kifolyt volna, vagy az következik hogy az ilyen Gyurka bácsi fajták mind igazat mondtak: vagy a hazugságot az a jó ur isten olykor olykor még is elengedi, legalább az ember ablakának eddig békét hagyott.

Az „*et cum spiritutu*“ ára mester ur vagy jobban nótárius ur is felveté a fejét, s a mint kitelhetett tőle, csinált egy pár szempillantást, hanem ezen szempillantást a rátótiak egynek be nem vennék, mert míg az a szemhéj egyszer felment, s egyszer ismét aláereszkedett, kitett annyi időt, míg a fehérvári vámos a sorompót megoldja s beköti, beleszámolván még azt is, míg a perkátai lakos vászon erszényéből előkeresheti a két garas vámot, s átmegy a vámon; pedig ennek kell ám egy kis idő.

„Megnyomott az álom“ volt az első szava nótárusnak, s aztán újra beszédjéhez kezdván, azt mondá, hogy: álmodtam is, hogy a kutba estem!”

„Szerenese hogy ugy álmodta!“ szólt most egy is más is; mire amaz a fejét csóválta.

— De nem addig van ám, — mondja nótárus ur — hanem bíró uram, szomszéduram, most még csak álmodtam, hanem régen mondogatom, hogy a falu kutjának eddig azért nem volt kávája, mert a fája sem termett meg; hanem mivel a multkor is majdnem kelmed esett bele, én meg már szinte olyat álmodtam most, — jobb lenne ám azt a káváat most még kifaragni, mert majd késő lesz ám akkor kiabálni, mikor már az ember a kutvizből néz ki. —

Ez a beszéd el volt ugyan mondva, hanem bíró uram mintha strázsát váltott volna, notárus ur után megdült az asztalon, — az elmondó pedig szent szándéka mellett sem volt azon állapotban, hogy azt az egy pár szót kétszer is elmondja. Megnyugodott azon, hogy a mi szívét nyomta, azt ő már megmondta, és ha a jó nem

is történik meg, legalább a mint a rossz beüt, előállhat azzal: lám megmondtam ugy-e?

Persze hogy így van már ezen a világon, hogy az okosabbra kevés ember vagy senki sem hallgat; nótáros ur szava is igazabban a falnak volt mondva, mert az asztal körül neki estek a jó példának, s a mit bíró uram szuszogással kezdett, a többi — az egy legényen kívül — hortyogással végzett, úgy aludtak, mint a kútból kiment már a lélek.

— Te is alszol öcsém? — kérdezé a falukalamáris.

— Dehogyan alszom nótáros uram, ringatva sem jönne álom az én szemeimre.

— Talán farkashályog van a két szemeden?

— Hályog ám, de ki veszi le róla? töprenkedik a legény.

— Leveszi a jadasasszony, monda a nótáros; Gyurka bácsi felesége is az, annak már az szokott mestersége.

— Persze hogy az! — ébredt fel a szóra az öreg Gyurka is, s a mit tudott, félálomban mondá: —

Hát még Itáliában?... az én feleségem olyant is gyógyított, kinek a lába kitörött, — egy kis purgatiót adott neki, ... maig is él, — a gazdám a felcsér vágta le a lábát, persze már hogy azt, a mi letörött, mert annak már úgy is mi hasznát vehette volna? ha csak azért nem tartotta volna, hogy legyen mivel a cizmát elszaggassa! Elég az hozzá, hogy meggyógyította az én kedves feleségem! — Ezen szónál elaludt György bácsi, félálomban elmondván feleségéről szokott dicséretét, — s ha most újra felcsipkednék az álomból, azon szóval újra elmodaná, a mint a nyelve már megszokta a módját, melyel őrzse nénit dicsérgetni szokta.

S minthogy György is megint álomba dőlt, maga maradt a két beszélgető, tudniillik nótáros ur és az ifjú legény, kinek mindkettőnek meg volt az ő baja. Mindketteje szerelmes volt: az a legény fülíg, a nótáros torkig, — a legény egy szép leányt, — nótáros uram pedig, — a mint falun mondják az italt szerette.

„Ergő kedves öcsém — mondá nótáros ur diákosan szólva, a mit rendesen már mintegy czégerképpen tett ki, mint a bádigos a kannát — tehát a mint mondod hályog van a szemeden, ugy-e?“

Van ám, hanem még a miatt meglátom ám, a mit még meglátok.“

— Persze, látod, kedves öcsém, — monda amaz egyet mosolygva, — aztán még is vak vagy, ugy-e, mint én? én is épen most a magam két kezét is négynek látom, és épen azért azt gondolom, hogy talán rosszul látok.

— Hej notárus uram — mondá most a legény, — ha nekem csak az volna a bajom, hogy a mit én meglátni akarnék, azt én kétszer látnám! . . . mondom, ha csak ez volna a bajom, . . . de mikor hetedhét számra egyszer sem láthatom.“

— Fehér-e vagy piros?“ — kérdé a notárus.

— Olyan mint az eleven vér“ — mondá rá a legény.

— Megigyuk, öcsém!

— De meg ne igyuk!“ szólta a legény.

— No hát jobb lesz, hagyjuk meg még egy pár esztendőre.

— Ne hagyjuk bizony! — vélekedék a legény; — mert ha vén lesz, akkor nekem sem kell.

— No hát neked sem az uj, sem az ó-bor nem kell?

— De biz jó az mind a kettő, hanem vén feleség csakugyan nem kéne.

— Úgy . . . ! — monda az öreg, — most értem, hogy asszonyokról beszélsz.“

— Hát miről beszélhettem volna?

— Én bort értettem! Ecce, hol jár mindkettőnknek esze; a ki mit szeretne, azzal álmodozik. Ergo szerelmes vagy, öcsém?“

„Mi tagadás benne!“

— Igazad van; azért van a leány, hogy ha kérője van ne kéresse magát, hanem menjen férjhez!“

— Jól mondja, . . . tisztelem nemzeti uramat.

— Persze, hogy jól mondom, hisz nekem is van leányom; azt gondolod, öcsém, örülnék én annak, ha azt, mint zsiradékot, egyik télről másikra tarthatnám? Minden zsáknak találkozik fótja; ha holnap nem veszik, ma is odaadom.“

„Ne mondja!“

— De biz mondom! hogy is ne mondanám? 'sz én vagyok az apja! én is kérve kaptam meg az anyját; s ha az apja otthon tarto-

gatja, nem volnék most ura, az meg feleségem. Így megy biz a dolog; egyik a másiknak kézről kézre adogatja ezt a nagy világot; azért, öcsém, ne busuld el magadat, nem messze a farsang; tudok ám egy verset a lakadalmadra.

— Aztán eljöne, nemzetes uram, az én menyegzőmre?

— Nem hogy elmegyek-e, hanem el sem is maradnék; hogy történhetnék meg nélkülem a lakzi?

— Kezét ide! mondá most a legény.

— Itt a kezem — felelé az öreg, — és ha csak egy szóval akarnék is vonakodni, nem a kezem, hanem törjék ki a lábam.

— De a lányasszony is eljön, ugy-e? mondá most a legény, félig rimánkodva.

— Lakodalom leány nélkül? öcsém! persze hogy elmegyen — felelé az öreg; s míg a legény ábrázatán kiderült az öröm, notárus ur addig felállt a helyéből s összeszedett sátorfáját emelte, mint tudta, készülvén az eltakarodásra; de sem a jobb sem a bal szomszédja nem mozdult a helyből; azért mit volt más mit tenni, mint a padra állni, és az asztalon át keresni az utat.

Az alvók alvának, mint tőlük telett; notárus ur is szinte azon módon tette lépéseit, a hogy tőle telett.

Míg az asztalra ért, addig valahogy kikerült a helye: hanem mikor a másik oldalról leereszkednék már, ott annak az egy lábnyomnak olyan szűk helye volt, hogy a bíró uram egyik füle szinte láb alá vetődött, és már nem is tudnám megmondani, hogy a czizma szólamlott meg, vagy hogy talán a fül? de annyi szent igaz, hogy olyan lárma kerekedett, hogy még bíró ur is fölébredett bele; s minthogy notárus ur épen úgy volt, hogy egészen sem az asztalon de a földön sem volt talán, — a mint bíró uram a lábát megkapta, nem elég, hogy a notárus ur véletlenül ugyan, de a fejetején állt, azonkívül még a helyett hogy nyakát törte volna, egyik lába ki is ficzamosodott.

És minthogy a világ hátán minden fordítva megy, itt is nem az ébredzők mondtak a betegnek holmi hasznos dolgot, hanem még őt kérdéztették: mi volna most legjobb? A mire a szegény ördög nem azt felelgette, mi volna hát legjobb? hanem

azt beszélte az is, hogy mi a legrosszabb! azaz, magyarul megmondva, nagyon fájt a lába.

Egyedül annak a legény emberkének jutott az eszébe, hogy a mit a notáros ur előbb recomendált, szaladjon valaki a javasasszonyért.

Az ébredők közül Gyurka bácsi volt az első, a kit ez a dolgot inkább megilletett, minthogy az a javasasszony épen az ő felesége vala, azért utnak indult. Szaladást ugyan egy lépést sem szaladt, mert azt, a mint mondja, katonakorában sem cselekedte ő, hanem ígérte, hogy egymásután tüstint haza ballag, — addig is azonban míg az anyjuk maga eljöhethetne, vigasztalásképpen elmondá, hogy ez még mind csekély baj, mert a mint említé: hát Itáliában? milyen törött lábút gyógyított az asszony? — s ne is busuljon ám notáros uram, az én feleségem úgy megszokta ezt a dolgot, hogy akár úgy elvágja két kezét, két lábát, mint egy csibe nyakát. Ilyenféle dolgot ezeret látott az!

Erre aztán meg is könnyebbült a notáros ur lelke, mert szinte elaludt, legalább a körülállók egy ideig azt vélték, hogy alszik, hanem valamelyik aztán vette észre, hogy csak úgy ájult el.

Mint előbb is mondtam, annak a legénynek volt legtöbb esze, mert a magához jött öreg embert vállaira vette, és jól megvigyázva minden egy lépését, szép módjával hazavitte szegényt.

— No itt jó kezek közt lesz már — gondolta a legény, a mint benyitott az ajtón, — és a benne levőknek szörnyű csudájára, egy szalma-lésczára szépen lefektette.

Épen a fonásnál ül az anyjuk, egy szép kis leánynyal, mikor ez a legény olyan formán jött be, mintha zsákot hozott volna; hanem biz az posztóból volt varva, s a notáros ur taláztatott benne.

Hamarjába elmondta a legény, hogy mi baja történt, — a mire az asszony, mielőtt az orvosságért lótna-futna, drágalátos nyelvével a notáros ur viselt dolgát szépen előadván, a mi kis máz maradt a régiből, mind leszedte róla, s miután a mocskolásba belefáradt, akkor kérdi még magamagától: mit csináljon ezzel az emberrel?

De mielőtt megfelelné ő kelme a maga kérdésére, betoppan Gyurka bácsi, s utánna koczogott kedves felesége, a ki javas-

a s s z o n y, a k i t ugyan úgy is ismert már az egész környék, hanem, emlékezetnek okáért, Gyurka bácsi még egyszer elmondá felesége dicserő nótáját, melynek a kezdete az volt, a mi régen, tudniillik: hát Itáliában? az ám még nyavalygós egy ország, notárus uram! minthogy nappal nem járhat az ember, éjjel pedig a sötétben nem lát; — olyan ember is van elég, a ki egy esztendőn átul háromszor is kitöri a lábát. Mi egy láb, az én feleségemnek? úgy levágja, mint én egy ágszálat; csak az ember állja meg szó nélkül, .. ugy-e feleségem?

S midőn végre Itáliából is visszakerült volna, hol a felesége dicsősége megszületett, melynek a felcsere ur volt a szoptatós dajkája, a megszakadt dicséretet azzal végezte be, hogy csak hamar b o r t melegítsenek a betegnek — az e g é s z s é g é r e.

Tudni való, hogy a végszót Gyurka bácsi jobban csak gondolta, hanem azért ő kigyelme jó keresztény maradt, mert ha valami jót magának szeretne, legalább azt más embertársának is javára kívánja.

Minthogy pedig a javasasszonynak bevett szokása az, hogy a tudománya csak a maga titka: előre megmondta, hogy az urán kívül, menjen ki a többi. Nótárusné asszonyom legelőször fogta a kilincset, morogván egyet mást, a mit voltaképpen a gazdának kellene hallani, de a ki most úgy elnyújtózkodott, hogy ha most a tollkésivel fát vagdálnának, sem kiáltana érte, pedig máskor mindig azt beszélte, ha csak hozzányulna is valaki, kész halála volna. —

Békén feküdt szegény öreg; még csak az a kin sem mozdítá meg, hogy az asszony nyelveskedik vele, a kivel különben nagypéntek napján is tánczot jártatna ám, ha csak egy szót szólna.

S míg ő ott nyögdécselt, addig a vén javasasszony egy pár boszorkányfogáshoz készült, parazsat hozott be, melyre szentelt vizet s gelegonya táskét hintett; s minthogy már a komedia megkezdődött volna, a leányt is, a legényt is az útjába látván, oda fordul a két fiatal cselédhez, mondván: mit álltok itt? nem mondtam, hogy nem kell nekem senki s z á j t á t o g a t ó n a k.

No az igaz, hogy az a legényke nem is tett egyebet, hanem a mint az a leány az apja fejénél búsan álldogálna, úgy

megnézte, mint a talált huszast. S mikor az a javasasszony hozzá szólta, még a szó is talán megtévedett, mert a mint a bámulónak nyitva maradna a szája, a helyett, hogy a szó a fülbe sétálna, a szájánál ment be, azért nem hallhatta, mert ha meghallotta volna, elmenne az utból.

Most is áll mind a kettő; a lány talán édes apját könyezgeti, hanem a legénynek az is nyeresége, hogy míg a notáros egyet-egyet jaidit, s Gyurka bácsi a leánynyal együtt vigasztalta szegényt, addig a legény ott szó nélkül állhatott, s nem ugyan szivtelenségből, de így volt legjobban, hogy az öreg nyögéseit szinte leste, várta, hogy ne kelljen hamar „jó é c a k á t” kívánni.

De a titok nem csak addig titok, míg ki nem beszélük, — mert az az indulat, kívált a szerelem, mint a rózsabimbó, szinte kikönyököl a hüvelyből, ha a napnak egyik arany sugarával össze-tévedezhet, — úgy az a szerelem — a szemérmes jószág — v a k t á b a n is ott feledi magát a fiatal arcon, s mikor feledtéből fel-veri a zörej, mintha talán egyik ere szakadna meg ijedtében, egy nagy veres fótót hagyott az arcon.

— Mondom menjetek már szólt a javasasszony, s az elmerült legény, mintha szunyog csipkedte volna fel, előbb egyet nagyot nézett még a lányon, s még nagyobbab a vénasszonyságon, s „jó é c a k á t” kívánt.

— Köszönöm az emberséget szólt utána notáros uram, mire az egy „nincs mit”-tel válaszolt, s ki mene az ajtón.

Utánna ment a leány is, s a mit édes apja ott benn ny ö g v e köszöngtetett, azt ő itt kinn a hold világánál ny á j a s arccal köszönte meg újra.

— Nincs mit! — mondá megint, — a mit tettem, szivesen cselekedtem azt;” azaz, hogy neki jól esett, ha már notáros ur bal lábának ki kellett ficzomodnia, legalább volt oka, miképen á lányáig juthasson, — mert hisz épen ez volt ám az, a kiért úgy parolázott notáros urammal, hogy ki ne maradjon a lakodalmából, se maga, sem a leány.

Talán maradt is volna még, ha a házőrző eb nem ugat mellette, s minthogy vigyáznia kellett, inkább a lánynak is egy „jó-cakát” kívánt.

Kísérte a lány a szótalán legényt, egész az utcaajtóig, ott aztán egy utolsót szemközt fordulának, s a két eseléd úgy egymásra bámult, hogy valamit még is kelle szólni. — Mit szóljon hát? kapta magát a legény, azzal állott elő, hogy notárusné asszonyunknak még csak nem is köszönt, — azért újra visszafordult.

Épen a konyhaajtóba álldogált az asszony, köténye sarkával szemét törölgetvén. — Talán az öreget siratgatta a mint kihallott a jajgatása, bizonyosan ficzomodott lábát most rángatták helyre.

— Ne szomorkodjék, megtiszteltem, — szóla most a legény, — majd csak meggyógyítja az ur isten nótárus uramat.

— Nem is azt siratom — felelé az asszony, — akarhova legyen az a száraz torka; hanem ez az átkozott füst eszi a szememet.

— No ugy hát jó'cakát kívánok mind közönségesen — köszönté a legény s kimenőre fordult.

— Kisérd ki, leányom — szólt a lányához az asszony, — meg ne harapja a kutya; mire a lány, előbb maga jó'szántából, most megmondva kísérte ki.

Mig a kapufához értek, egy szót sem szólottak, mert a kutya szüntelen ugatott.

— Mit ugatsz? kiált rá a legény.

— Nem ismeri kédet, — mondá rá a leány, ritkán jár mi felénk.

— Járok én eleget, de ha te meg nem látsz!

— Nem látom ám azt, a ki a kerítés mellett csak úgy futva megy el, hogy egy hangot sem ad.

— No ezután mindig beköszöntök.

— Én meg visszakivánom a kelmed jó'karatját.

— Jaj, ha te csak azt a jó napot kívánod vissza!

— De hát mit kívánhatnék mást?

— Mit-e? . . . hát . . . magadat.

— Hol vagy te leány? — kiált ki az anyjuk, mire a leány ijedten megy vissza, s mintha a kertből jött volna ki, felkapta az öntözőt, énekszóba mondva:

Már minálunk így köszönnek,
Adjon isten engem kendnek.

II.

Még csak most kezdődik tehát az a javasasszony, ki a notárus ur lábát eddig bizonyosan helyre is rántotta, csakhogyan annak előbb megadta a módját.

Egyébiránt az az egész dolog nem nagy historia, alig egy perc alatt meg is volna talán, ha nem falun vagyunk, hol előbb egy nagy feneket keritenek, s aztán fognak még csak voltaképen hozzá.

Sovány falat jutna a javasasszonynak, ha az ilyen ficamodott lábat csak úgy egy pillantás alatt helyre ráncigálná; nem azt nézi ám ez a mi népünk, hogy minő ügyesen végződik a munka? hanem mennél tovább tart a ráncigálás, ha mindjárt félnapig orditana is bele, már ő azt úgy hiszi, ha az árát megadja a fáradságnak, neki nem elég a mesteri ügyesség, látni is akar valamit, ha már fizetni kell.

Bizonyáságom lehet erre az a jámbor atyánkfia, a kinek a fájósfogát egy forintért huzták ki itt Pesten, a mire az csudálkozva mondá: hogy az egész munka csak addig volt, míg a fogóval megfogták, s még is egy forintot kérnek; pedig otthon a falu-kovácsa az egész délelőtt hurezolta meg a fogánál fogva környöskörül a kovácsműhelyben, még sem kért ám többet potom két garasnál.

Ezzel aztán meg van magyarázva, hogy azon emberek, kik a szegény ember gyarlóságát jól ismerik, milyen könnyen csalják ki az utolsó fillérét, — mert hogy némely ember együgyűségében azt gondolja, hogyan adjon egy pengő forintot öt pernyi dologért? míg ő, ha napszámba elmegy, egy hosszú napra sem kap többet, ha vagy két forintot. Azért a ki már ezt tudja, viselt dolgait az ilyeneknek az eszéhez is méri, azért találja ki a sok rokuspokust, s a mint ő szokta mondani: ha valamit csinál, megadja a módját.

Notárus urunknak persze, hogyha jutott volna annyi sütnivaló, hogy ezt beláthatná: csóbbért kiszabadulna a nagy kúra alól; hanem mivel az ő tehetsége sem volt hosszabb, mint a falu, melynek utcája csak egy volt, és annak a vége volt csak kettő, — azért tehát ha maga is a falu megélhetett akkora ész mellett, legyen meg a szerencséjük vele! De meg azt is vélem, notárus uramat

nem igen kenegették ám, mert egy uttal az a dolga is volt, a mit vagy husz esztendeje vitt is már, hogy a mi kis á. b. cé a faluban megakadt, ő verte be a fejükbe, minthogy ő egyuttal mester is volna ám.

Két hete lehetett, hogy megtörtént az a ficamodás, s azóta a javasasszony, mint a mutató az óra számot, rendesen megjárta notárusurékat.

Ugyan jobban volt a beteg, hanem a mint beszélgeti, rettentőt szenvedett. Nem is csuda, mert a mint Gyurka bácsi felesége megadta a módját, volt mit elszenvedni; mert egy ruhaszárogatóval úgy lekötözte az öreg urat, hogy most is még meg van a kékfoltja. Váltig mondta notárus ur, hogy amugy is kiállja a ráncigálást lekötözetlenül; hanem mitsem használt; mert a mit az ilyen javasasszony medicinának mond, be is kell azt venni, ha a beteg megszakad is bele.

— Fájt ugyan, azaz hogy most is fáj még — beszéli a beteg, — a mint lekötözték. Meg az, a mit itatott is velem, az is átkozott ros. Tudniillik, káposztalé paprikával, sóval, s jól megköményezve; no ha meg használt, nem panaszkodhatom.

Váljék egésségére nemzetes uramnak; hanem ha ellehetünk ezen szentelt ital nélkül, nem megyünk el Gyurka bácsi Itáliájába.

Két hét alatt a mi legényünk is annyit járt a notárus ur kertkerítéseig, hogy szinte egy maga is egy nagy gyalogutat járt fel. Alig hogy a nap a hegyek közé mászott, nem volt rest a gyerekek, mintha kincset ásna, ment a magacsinált uton. Ott a kert-sarkánál pedig, hova a szomszédok szeme el nem vetődhetik, volt egy nagy diófa, melynek akkora volt az árnyéka, hogy talán a jó sors is csak lesnek teremtetten.

Egy keskeny kis árok szegte be a kertet, s egy pár hánytvert kis bokor üldögélt a szélén, a mi nem is az emberek, hanem csak a baromfiak miatt volna oda rakva, — nem is igen kapaszkodott ott a gyerek, hanem egyet megemelte magát s belül volt a kerten.

S míg az öregeket ott benn, hol a javasasszony tartotta beszédrel, hol meg Gyurka bácsi kezdte rá a maga nyelvén: hát Itáliában? addig az a kis lány — kicsiny azért, mert a háznál

nem volt nála kisebb, de még is akkora, hogy amint azt köznyelven beszélnek: kinőt már a földből; mondom az a kis lány addig kinézett a kertbe egy nagy öntözővel, s még a magbament salátabokrot is felöntözte, ha diófa levele nem zörgött az ágon; azaz, míg a legény megjött a váróra.

Az öreg asszonynak volt mit eldicsérni, meg nem állt volna a beszédjében, ha a kert jött elő: — Ilyenem van, olyanom van, másnál híre sincs még! csak van annak — mondogatta — a ki a gyereket jó idején a dologra fogja! s a többi; amint ő azt beszélté, nem volt véghossza a dicsekedésnek, és a vendégeit untig kínálgatta.

— Most is ott kinn van a kertben — lódította hozzá, — pedig már a tyukok is elülnek, még se tudom becsalni a leányt, — monda néném asszony, s a fris öntött salátával újra kínálgatott.

A legénynek sem kellett több, csak a tyukok üljenek el, már a kerítésnek tartott, mint a ki a kertek alá bűne bánatjaért fogadásból járna.

Nem is járt hiába, mert míg az öregek György bácsival együtt összevissza járták a nagy Itáliát, addig a kis lány a diófa alatt volt.

Ha most ez a két szerelmes nem az volna, a ki; hanem a legény egy nagy városi urfi, a lány pedig szinte egy kisasszony volna: milyen cífrán elmondanám az urfival, a mit az ilyenek oly módosan elbeszélnek, hogy még hazugság képen is szépen esik szónak, s a kisasszony úgy elhiszi, mintha az urfinak a nyelvét megszentelt olajjal kenegették volna.

De jobb, ha az ilyenekre nem is gondolok rá; úgy vagyok én már a városi étellel, mint egykor egy gaz hitelezőmmel; ha az uton szemközt találkoztam vele, köszöntöttem neki, s mikor tíz lépést már elkerültem, megint elfeledtem.

Hasztalanul mondanám én, hogy a falusi legény esküszik, szabódik igazi szerelméről. Mondom, illet hasztalan mondanék, — nem is volna igazi szerelem az, mely az ember nyelvére rakná fel a titkot, a mit hogy megőrizhessen a ráleső rágalmától, némának maradt maga a szerelem.

Ott álltak a kerítésen belül, beszéltek a sok egyetmást, de

a mi az egyiket lesbe állította s a másikat idáig kergette, azon szerelemről egy hangot sem szóltak.

Annál többet beszéltek oda benn arról a régi jóvilágról, mikor még a bátyámuraimék legénysorban álltak, s nénémasszonyaim az ő idejükben milyen tüzrűl patiant lányok voltak; hanem bizony régen lehetett az, s talán nem is igaz.

— Mindegy, igaz vagy nem igaz, — kiki szívesen beszélt leánykori szerencséről, a mit magyarábban világszerte férjhezmenésnek mondanak, s végtére hát mégis bevallották, hogy bizony szerencse az.

Mentek, mentek, mendegéltek, s voltaképpen mondva: haza is érkeztek, mert utoljára a lányra került a sor. Gyurkáék a dícséretnél kezdtek, notáriusék pedig egy pár „no-no“ után a sok dicséretet szépségről, jóságról maguk is elhitték.

— Biz ilyen szép kis lányt — szólt a javasasszony — nem mindenütt láttam, pedig sok helyen megfordultam már öt hat vármegyében.

— Hát Itáliában? szóla közbe Gyurka.

— No meg ott is — bizonykolá a beszélő — ott sem láttam szebbet; ugyan kár volna ám, ha valami hozzá illő párja nem akadna.

— Rá ér az még — jegyzé meg az apjuk.

— Rá ér, . . . rá ér! — zördült meg az anyjuk; — akkor ér rá, mikor még nem kéri.

— No hát legalább azt várd meg — mondá notárus ur — mig a kérők jönnek, addig pedig hallgassunk el vele.

— Ki tudja? hát ha talán van is! vágott közbe most a javasasszony, azt értve, hogy ő tud valamit.

— Ugy van — rivalt aztán notárusné asszony, pártfogót érezvén, — hát ha talán van is! Azt gondolja notárus uram, hogy csak a maga fejében van minden; más is tud ám még valamit! — veté hozzá fontoskodva, mintha a nagy titkot a markában fogná.

— Nem tom kinek kellene még ez a tejes száju gyerek — felelgete notárus ur, az asszonyt bosszantván.

— Elég, ha mi tudjuk! szólt a javasasszony.

— Ugy van, szomszédasszony, elég ha mi tudjuk! mondá a házi doromb, pedig majd megrepedt egy részben a nagy mérgétől, más részt a kíváncsiságtól; mert most azt szerette volna tudni, vajjon ki lehet az, ki az ő lányát szemügyre vehette.

— Mit tudsz te? — morgolódék a notárus; — hisz eddig az oldaladat is kifurta volna.

Nem kellett ennél több, a két asszony mindjárt összetartott, és a javasasszony oda sugott a notárusné fülébe, s aztán félnevetve mondá:

— Ugy-e szomszédasszony is azt gondolta, a kit én mondtam most.

— Persze hogy azt, — 'sz hogy ne tudtam volna? — volt a bizonykolás.

— Mit tudsz te? — bosszantá most újra az öreg ur; — tudom én, hogy meg nem hálnál egy éjtcakán átul azzal a titokkal, éjjélben is felvernél álmombul.

— Azért is mondjuk meg! sarkalódzott most a javasasszony.

— Mondjuk meg, nem bánom.

— Hadd hallom hát, — szóla az öreg ur, — csak ki azzal a szörnyű titokkal. Nagy titok lehet az, a mi két asszony közt titok marad egy nap.

— Az a titok — monda notárusné asszony, — hogy egy derék legény jár a lányunk után.

— Ha csak annyi, hogy utánna járkál, bátran vásithatja az ő lábbelijét a lakodalomig; nem lesz az az idén.

— Azért is meg lesz! — veszkődék az asszony.

— De szentutse nem lesz! — esküdött az öreg — ha a herkópáter fia volna is az.

— Herkópáter ide herkópáter oda; pedig tudom, hogy kéd is odaadja, ha a nevét megmondom.

— Azért sem adom, ha gyémántból faragták is, azt én megmutatom . . . szentháromság ugyse!

— Én meg azt mondom most, hogy de még is odaadod a leányt, akármennyit esküdözöd a szentháromságot.

— Persze hogy odaadja — szól a javasasszony, — hisz

notárus urám maga ígérte meg a legénynek, hogy ott lesz a lakodalmán, sőt ha egy szóval is vonakodnék, törjék ki a lába.

— Én mondtam volna ezt? — szabadkozék notárus ur; — mikor mondtam? kinek mondtam én ezt? hadd hallom a nevét, a ki ezt rám fogta.

— No még eltagadja, hogy ő nem is mondta? hát azt elfeledted, — kérdezé az asszony, — hogy most két hét előtt ki hozott meg éjjel a kocsmából, még pedig a hátán?!

A notárus akkorákat nézett, mint a kinek a világos kéket sötétet zöldnek mondják, s mint a ki már a nagy méreg miatt megrepedni készül, olyan hangon mondá:

— Asszony, azt mondom most, ha álmodban beszélsz, ne várd ám, hogy én ébresszelek fel.

Ideje volt, hogy valamelyiknek megjöjjön az esze, azért az öreg Gyurkának kelle közbeszólni.

— Nótárus uram! hát nem emlékszik már, hogy két héttel előbb együtt idogáltunk?

— De emlékszem.

— Azt is tudja hogyan került oda?

— Arra is emlékszem, hiszen együtt mentünk.

— Hát onnét meg vissza?

— Arra nem emlékszem.

— Ha azt sem tudja már, hogyan jött hazáig, nem esuda, ha azt is elfeledte, mit beszélt a kocsmán? de azt még sem feledte el, hogy ott mit csináltunk.

— Ittunk egyet! — szólt a notárus.

— No hát tudja még is, hogy ott köztünk ivott, azt is elhiheti, hogy egy kicsit meg is borosodott.

— Részegedett — kiáltá az anyjuk, — s a Cseh Péter fia hozta meg a vállán; de persze hogy nem tudja, mert ő kelme...

— Asszony! azt mondom, hogy hallgass — kiáltott a szóba notárus urunk, — mert ha még itt trófálsz, tudom, te meg fejte-tőre mégysz ki.

— No csak ölt, kiáts most, hogy az elmenők azt véljék, hogy lakodalmat ülünk.

— Csak azt lesd, míg az lesz; előbb kificamodik a lábam újra, míg én lazít tartok.

— Ne háborgasd az ur istent, bizony rád felejtí a fogadásodat.

— Bizony ne tréfáljunk, — szólt a javasasszony, — sok esuda történt már itt a vidékünkön.

— Hát Itáliában? mondá Gyurka bácsi; — olyan is történt ott, hogy egy embernek a szája füleig huzódott, s ha a feleségem nincsen, ma talán már úgy volna a jámbor, hogy ha négy szemközt akarna vele beszélni az ember, hátul fordulhatna, ott volna a szája.

Ezen szörnyű esuda után a megzörrent házi népet egy pár bucsuszóval egy magukra hagyták.

III.

Ezen zivatarnak olyan nyoma maradt, mint a jégesőnek, — s a mit az öregek — egyik a másiknak — nagy ritkán beszéltek, olyan formán esett ki az egész, mintha jól megkevert kártyával, színre szint játszanak, s az egyiknek épen olyan nincsen, a mit a másik kér.

Nótárus uram eluntából ellóbálta magát a falukocsmáig, s egész délutánig, vagy még azután is ott ülte a padot kinn az ablak alatt.

Cseh Péterék háza szomszédos volt vele, s a megszomorodott legény mind hiában várta, hogy az öreg ur már ellóduljon onnét, mert ha a legény, a kertje felé menne: épen utánná lát. Azért a nagy mehetnékje mellett maradnia kellett.

Notárusné asszonyomnak szinte nem lehet egy jó szavát venni, és hogy a nyelvének egy kis dolgot adjon, a javasasszonyhoz ment el egy ugrásra. S mikor azt a gyilkos egy szerszámot megséltáthatta szomszédjai becsületén, akkor haza nézett.

Már az meg volt a fejében, hogy a lánynak — akár mibe kerül — férjhez kell mennie, az első kérőhöz, mert azt ő még lány korában megfogadta, hogy a maga lányának nem hagy válogatni. — Mindennek az eleje a legjobb, az utólján nincs mit válo-

gatni; menjen a lány férjhez, ne hogy úgy járjon, majd mint az édes anyja; mert az szinte addig válogatott, hogy utóbb a notárus mellé került, a kinek csak azért nem volt párja, minthogy ő volt az utolsó kérő.

S míg a két öreg elkergette a bú, addig a leány is töprengve élt ám. Ott vesztetett most a kertjük, tyukok, libák olyan vásárt ütöttek a zöltség között, hogy csak sátor nem volt. A sok paré, s dudva, mintha hívott vendég volna, ellepte a kertet, s úgy neki hizott a kert kövér földjében, mintha csak a magjáért hagynák meg.

Nem volt miért a kertet bolygatni, — hisz a legény alkonyatkor nem jöhetett, s azután az öregot is hazaverte a vacsora szaga, s míg ezelőtt az öregek egyetmást daráltak, most meg mindkettő nyugodva dült le, — és a lány is ott bent vala velük, fél éjen is ébren nyitott szemmel a sötét szobában. —

Igy ment ez vagy álló két hónapig, mire már tán mind a négynek kifogyott a szent béketürese.

Legelőször is a legény mondta, hogy ezt nem állhatja. S minthogy nem állhatta, betekintett a javasasszonyhoz. Aztán pedig notárus urat kerülte meg a baj. A min azelőttel otthon egy messzelylyel elég volt napjában üvegben meghozva, az most ott a padon egy messzelylyel szaporodott, ha rádás nem volt. Természetes, hogy az öregnek a vére jobban keveredett, de meg azonkívül ha otthon a vacsorát befalta, még a kanál ki sem esett a kezéből, már is a szörnyű nagy párnák közé bujt be.

Volt is álma olyan, hogy az ördögökből soha sem fogyott ki, s utóbb még a szédülés úgy megfogta, hogy az utcán is úgy forgolódott, mintha nyársra huzták volna.

S aztán utóbb a lelkiismeret furdálódzni kezdett, s az is eszébe jutott még, hogy ha a szél ötet egyszer úgy megüti, mint a mint ő szokta a diákyereket végtőlvéig verni, — már ezen kínos gondolatnál is érezte a szelét.

Egyszer aztán délutántájt nem a kocsmába ment, hanem egygyel idább, a javasasszonyhoz. Pedig az a cégér szinte rápislogott, s egyszer kétszer szinte neki fordult a lába a megszokott

utnak, hanem megint olyan hideget érezett, mintha valami szél a kocsyából fujna, s ment az igaz utra.

Otthon kapta Gyurka bácsit és a feleségét, és egy szörnyű hűhó után elmondta a baját.

— Itt vagy megint — gondolta az asszony, — majd meg-
térítelek én.

A szokott mód szerint csinált vele egy pár világbolondítót, aztán komendálta neki, hogy két hétig a bornak a színét se lássa meg, és hogy addig kutvizzel élődjék.

— Van jó kutam; — szólt a notárus ur!

— Jaj az mitsem használ, — szólt a javasasszony, — hanem naplemente után küldjön el a tulsó falu végire, a falukutjához, ottan meritse meg a leány a korsót, de csak mindég félig, aztán pedig számláljon ott négy ezerig, s aztán merje tele, akkor vigye haza. Ezen víznek negyedrészt igya meg estére, negyedét reggelre, lépjen két ezeret, és a másik fele vizet öntse ki az utra.

Ettől meggyógyulhat, azt mondá a javasasszony neki.

Hogy a víz az öreg urnak igen hasznos, kivált ha a boritalal felhágy, igen természetes; de hogy azt a korsót a lány először csak félig meritse meg, aztán pedig számoljon el négy ezeret, — ez már komédia volna, ha a javasasszony másért nem gondol ki ilyen cifraságot.

Minthogy az a legény nem járhat a kerítéshez, az öreg ur miatt, másutt pedig, a lányt nem láthatja, azt gondolta ki a javasasszony, nem volna-e jobb a vizet a falu kutjából haza czipeltetni? Így a legény naplemente után ott várná a leányt beszélgetés végett; és míg a négy ezernek számlálása eltartana, tudniillik ha valaki elszámálná, addig a leánynyal eleget beszélhet.

S a mint ezt a javasasszony kigondolta, azon módon be is teljesedett. Notárus ur nyelte már a vizet heted-nyolezad napja, s meglépte a kétezeret, hogy egy hja sem volt.

— Mit kerget itt notárus uram? — szólt egyszer a bíró, — midőn az öreg a kétezer lépésért kint járt már a falun a szomszéd határig — talán csak a határkövet teszi odább, hogy így éjjel járkél.

— Van is az eszemben, — felelé a lőtőfutó notárus, — ha-

nem komendálták, hogy vacsora után járjak egyet nagyot, vagy kétezer lépést.

— Hát így hosszában kell azt mind meglépni? — kérde biró uram — hogy a falun kívül járkal.

— Járkálhatnék biz én összevissza, hanem a faluban a sok bámész ember még utóbb az eszemvesztét költsögetné rám; azért jövök inkább ezen az oldalon.

— De pedig ne kóborogjon itt egy magában, mert a szomszéd faluból a bika megszökött s itt kóvályog a réten, aztán úgy is járhat, hogy a kétezerig egyfuttában megszalasztja, ha annyi elég lesz torony iránt szaladva hazáig!

Vissza fordult az öreg ur, s mint a ki a háta közepére szeretne most egyet tekingetni, mindig oda nézett, a merre háttal volt, — s ijedtében egyszerre is mindig kettőt lépett.

Biró urunk nem győzte a menést, mert azonkívül is elég volt ám hazáig czipelni a tulajdon terhét, de hogy aztán szaladjon is vele; két ló kéne ahhoz. Eleinte birta még valahogy, mert a notárus ur kapván a beszédbe, biró uram meg volt hallgatással; hanem utóbb olyan kérdéseket adott a notárus, hogy nem csak ilyen futtában, de sőt otthon asztal mellett ülve, volna miért falbaverni azt a kalap alá valót.

De minthogy a notárus ur észrevette, hogy a böles felelet felében adatik; alább kezdett a kérdeződéssel.

— No még azt sem kérdeztem meg biró uram — hát kelmed honnét jön? — kérdezé az öreg.

— Az erdőre voltam, — felelé a biró egy nagyot megállván, — fát vettem ma a falu számára; mert már a nyakunkba szakad a mester gerenda ott a tanácsházban.

— Hát a kutkának valót megvette-e biró uram? ha merem kérdezni?

— Ne busúljon notárus uram, olyan kávé faragtatok, hogy az álláig ér. —

— Azért mondom, tüstént vétesse munkába kedves biró uram, mert bizony még valamelyik gyerek belé bukfencezik, pedig az is nekem lesz kár, mert majd a kántorpenzből is elveszteném azt az egy forintot. Valamint meg azt sem szeretném ám, hogy va-

laki bele fürödjék a kutba, mikor most már én is onnét hordatom a vizet.

— Ne búsuljon notárus uram, harmadnapra meg is csináltatom, addig talán nem bolondul meg valaki, hogy a kutba essék.

Ebben aztán megnyugodtak, mert éppen a faluvégen voltak, a hol aztán egyik jobbra, másik balra haza takarodott.

Minden történhetett, tegyük fel hogy tegnap, — ma meg már a notárus ur meg sem várta még a vizet, minthogy éppen neki setétedett már az idő, még a vizivás előtt a járkálásnak esett. Setétebb is volt — mint mondom — azon kívül pedig nem is igen mert a falun kívül menni a megszökött bika miatt, — azért a faluhosszában kezdte meg a kétezeret lépni.

Alig lépett vagy kétszázat, s a ballába szinte neki fordult a kocsmajátónak, — sőt az öreg elmélázván, egyenesen oda tartott, mintha küldték volna.

— Hohó! — kiálta fel, a mint észrevette a tévedést, s megállott egy helyben. Eszébe jutott most a s a v a n y u s á g, a mi borképében még sem tetszett valami nagy rosznak, a mi az életet nagyon meguntatná. De eszébe jutott megint az a rossz is, a mit neki kárt tett a borivás, azért a lelkiismeret szinte visszafelé tolta notárus ur lábát.

Lépett is már egyet visszafelé formán, hanem ezen visszalépésnek is egy nagy h o h ó t mondott.

Minthogy notárus ur most a maga lelkével viódott, könnyű volt a csata, mert a maga lelkétől csak nem engedi magát agyon birkoztatni. Ugy is lett, mint mondám, akkorát győzedelmeskedett, hogy a lelke szinte egyet nyekkent.

Jobbra balra szétnézett a notárus ur, hogy a javasasszony tetten ne kaphassa, s bemene a cégéres ajtónál.

A mint az öreg ur bement a tilosba, éppen akkor indult meg a lányka hazulról a kutra, — s éppen midőn a javasasszonynak háza előtt menne, kiszólt az ablakon az asszony.

— Gyógyul-e már apád?

— Anynyit a mennyit, de biz még az gyakran szédülést kap.

— Nem vettétek észre, hogy a borra járna?

— Magunknak egy csep sincs otthon, hacsak ide a szomszédba nem jár.

— Otthon van-e mostan? kérdezé az asszony.

— Azt mondta, hogy járkálni megy, — valamivel előbb jött el mint én, bizonyosan az országuton jár, — . . . sietek a vi-zért, hogy ne váraкоzzék, mire visszajönne.

Ezzel a leány elment vizet merni s számlálni a négyezeret gondolomformán, — tudta, hogy már ott várja a legény.

Alig ment el a leány, Gyurka bácsi nyitott be az ajtón lisztet hozván a malomból nagyon elfáradva.

— Nem látta kend notárus urat ott az országuton?

— Még az árnyékát sem — felelt Gyurka bácsi.

— No az megint a kocsmára kapott — gondolá az asszony — ugyan apjuk ne legyen kelmed rest, menjen át a fogadóba, s ha ott éri, rakja meg ugy szóval: hogy el ne feledje.

— Mindjárt megyek! — felelt Gyurka bácsi — csak előbb a teheneket nézem meg oda kinn, van-e még a jászolukba reggeli kaszállott; s ezzel ki is mene.

A javasasszonynak nagy kedve lett volna rajtérni a vén notárust, azért alig várta, hogy hirrel visszajöjön Gyurka.

De utóbb a várás addig tartott, hogy már nem is kételkedett azon, hogy a notárus ur a szomszédban legyen, hanem azt is gondolta még hogy tán Gyurka bácsit is ott fogta egy két ital borra.

— De már magam megyek el utánuk, máskép nem viszek hirt. — S ezzel utnak indult.

Épen midőn kimenne az utcaajtón, Gyurka bácsi szemközt jött már vele.

— Ott volt ám az istentelen — szóla Gyurka bácsi, de már nem értem ott, most az utca vége felé ment el.

— Menjünk hát utánna — mondá most a javasasszony — hadd paskoljam azon helyen, a hol megtálom; tudom elfeledtetem majd vele, ahol legutólján ivott. S nagy mérgesen megindulva cipelte az urát.

Addig a két szerelmesnek jó volt a sötétség. bátran beszélhettek a maguk dolgáról.

Régen beszélhettek együtt, mi már csak a folytatását halljuk a mint a sötétben beszélget a legény, nekidülve a nagy kutágnak.

— Persze várnunk kell, de még hány hétig tarthat így? búsult most a legény.

— Ha csak h e t e k i g kellene várnunk — mondá rá a leány, — de még hány esztendő t tarthat?

— . . . Kilencvenöt, . . . kilencvenhat — mondá a hang — kilencvenhét, kilencvennyolc folytatá még odább, — mire a két szerelmesnek szeme szája elállt, most már azt gondolták, hogy a kutból beszél ki a lélek, — mely még továbbra is számlált — kilencvenkilenc . . . Sz á z ! — és ezután akkora Jézusmáriát kiáltott, és pedig a kutból, hogy a ki még eddig kétkedett volna is, most az is hinné.

Segítség, segítség! orditozott a hang, mire a legénynek megjőve a bátorsága, odafut a kuthoz, mert a lélek csak nem ordit az emberek után.

— Ki van itt a kutban? — kérdezé a legény, míg egyszer-smind vödör után kapot.

— Én vagyok . . . én vagyok, . . . orditá valaki . . . mindjárt megfuladok!

— Ez az apám — mondá megrémülve a leány — csak hamar a vödröt! — a mit a legény már le is tolt a kutba, a mit a notáros sebesen megkapott, s ennél fogva könnyebben is lebegett a vízben.

Épen ekkor érkezett meg Gyurka bácsi és a javassasszony, kik a notárust kergették a falnak hosszában, s idáig csapázták; de meg is találták nyakig a kutvízben.

Lejebb cserzték a vödröt, hogy az öreg megállhatott benne, s kihúzták a kutból.

— Mit keres itt notáros uram? kérdé a vénasszony, a ki voltaképen azt akarta kérdezni, hogy a kocsmába mit kereshetett? hanem a mint a nyelve hegyén megvolt a szó, nagy mérgében azt mondta ki előbb.

— Mit kerestem? mondá most a nyakig ázott, . . . egy kicsit a kocsmába tévedtem — ütné meg a nyila — aztán azt gondoltam, ha már ittam a tilalom ellen, legalább a járkálást nem

mulasztom el, — léptem is már háromszázat, de mire a negyediket számlálgattam volna, oda vészett az eszem is, s épen mikor a századikat lépném, az utolsót szinte nagyon is megléptem, s minthogy nem vigyáztam, — épen bele a kut közepibe.

— Így veri meg az ur isten notárus uramat, — mért issza a bort? — azt sem tudja mit cselekszik, s elesküszí magát, hogy egy szót se mondott, pedig ha ez a legény nincs most itt, szépen bele fulhat — szólt a javasasszony.

— Te vagy édes fiam! — szólt a notárus ur a legényhez, — az isten áldjon meg — hogy szolgáljam meg az emberséged?

— Még egyszer azt mondom — kéré most a legény — hogy jöjjön el a lakadalmamra.

— Ott leszek én kedves fiam! — felelé az öreg.

— De nem kérőnek ám, hanem . . .

— . . . Örömapának — szólt közbe az asszony.

— Annak is elmegyek! felelé az öreg! — ha már az isten is úgy akarta, hogy te legyél öregségemben az én gyámolgatóm!

— De notárus ur! — szólt közbe az asszony — ébren van-e, nehogy megint úgy járjunk majd, mint a multkor, hogy a szavát megint elfeledje.

— Kijózanodtam már ettől a kutviztől — neveté az öreg! —

— No hát használ a víz? kérdé az asszony.

— Nem tagadom! volt a válasz, — most pedig menjünk haza, s csapjunk olyan lakadalmat, a milyen még nem volt ebben a faluban.

— Sem Itáliában! — toldá hozzá a vén Gyurka bácsi.

ÁBRÁNDKÉPEK.

E nek.

I.

Homlokod felhője voltam ,
Fehér lelked sötét árnya :
S melytől, mint virág remegtél :
Voltam a szél hideg szárnya.

Vágyaidnak láthatárát
Elhagyá e felhő régen :
Mosolyghat szép reményed .
Mint a nap a tiszta égen.

A hideg szél tova zugott :
Fölkereshet fényes szárnyon ,
Mint egy himes játszi lepke ,
Minden édes boldog álom.

Mint egy elnémult sohajtás ,
Mig én járom a világot :
Mely nekem fáj, sohse érezd
Azt a boldogtalanságot.

Vagy ha érzed , s a csalódás
Éget mint a nyár aszálya :
Elborongok újra hozzád ,
Mint a fellelleg hűs homálya.

Enyhe záport hullatok le ,
 Sötét keblem fölszakitom :
 S menydörgéssel, villámlással
 Levegődet megtisztítom.

És ha látom, mint szívárványt,
 Fölragyogni mosolygásod :
 Mint egy elnémult sohajtás
 Ujra bolygom a világot.

Majd, virágaid zománcát
 A remény ha visszahozza ,
 S lelked ágát ifju vágyak
 Uj lombjával koszoruzza.

Repülök még egyszer hozzád ,
 Mint ábrándos méla szellő ,
 Mely virág- és lombjaidhoz
 Édes suttogással eljő ; —

S kész vagyok, ha megfürödtem
 Csak egy percig illatodban , —
 Mint egy elnémult sohajtás
 Elenyészni a viharban.

II.

Arcodon elelmerengek :
 És megáldom végzetem ,
 Hogy lelkemnek ifjuságán ,
 Ábrándimnak hajnalálmán ,
 Nem jelentél meg nekem.

Jöttél volna , mint egy tündér
 Jön a tenger habjain :
 És örökre eltűnt volna

Utánad lelkem nyugalma
A szenvedély árjain.

Arcodon elelmerengek :
S megsiratom végzetem ,
Hogy lelkemnek ifjúságán
Ábrándimnak hajnalálmán ,
Nem jelentél meg nekem .

Jöttél volna , mint egy széráf ,
Mely szent képnek földre száll .
S hozzád elzarándokolva ,
És neveddel imádkozva ,
Lelkem nyugalmat talál .

Sükey Károly.

UTÓSÓ DAL.

Lelkem virágzó ép fa volt
Dalaim rajt a levelek ;
A mint fujt a sorsnak szele
Ők mindig úgy csevegtenek .
De most vadul rohanta meg
A fát — megingott gyökere —
Imé az utósó levél
Most hull a gyáva földre le .

Lelkem viritó kert vala ,
Dalaim benn az ibolyák :
Nyájas leányok s ifiak
Azokat meg megszagolák .

De jött a barna zivatar
A kert vad pusztaság leve . . .
Imé a végső ibolya
Most hull a gyáva földre le.

Lelkem derült kék ég vala .
Dalaim rajt a csillagok ,
Gyakran belőlük a világ
Majd így, majd úgy jósolgatott ,
De béborult az ég , reá
Szállt az irigység fellege , . .
Imé az utósó csillag
Most hull a gyáva földre le.

Lelkem mélységes tó vala
A hattyuk voltak dalaim ,
Fel és alá uszkáltak
A tónak csendes habjain.
De elzavarta őket a
Világ ármánykodó keze
Imé a végső hattyunak
Most zeng utósó éneke.

Valler Sándor.

M Á S I K H A Z A.

JÓKAY MÓRTÓL. * .

Ki minden jót elveszite , a mit a föld adhatott , szabad legyen annak ábrándozni uj életről , uj világról , uj hazáról.

Sokan elmentek már oda , vissza egy sem tért közülök , elmondandó , mi ut vezet az uj hazához , melyik csillagban van az ? minő élet lehet ottan ?

De az érzés maradandó , a szenvedő , a haldokló vigasztaló enyhülettel gondol a nemlátott honra , melynek sejtett partjairól édes ösztön él szívében , mint vándor madaréban a déli tájról.

I.

Száz meg száz évvel ez előtt , három magyar ifju megindult az őshazát fölkeresni , melynek borongó emléke élt még akkor a nép ajkán.

Üldözött volt mind a három. Egynek családját kiirták a szomszédok , másokban a sötét vakhit üldöze a felvilágosult férfit , a harmadik királyi faj utóda volt , kinek őset számüzé a győztes párt , s az unoka koldusul származott el idegen ellenséges országba. Ennek neve volt Julián.

A három ifju szívében megérett a vándor madár vágya , az ösztönző sejtelen távol keleti tájékról , nem látott de hitt rokonnépről , lelkeik előtt az elmerengés látnoki perceiben bájos vidékek jelentek elő : napsugáros mezők , szellős sátorokkal , lilaszínű ormok , s lengő pálmaerdők , a széles kék tó felett a repülő kócsag,

melyre kézívvél les a barangunoka, s a nappali álom csalogatva hívta őket maga után.

Vagnak szentelt érzelmek, miket csak egy bizonyos kor, csak egy bizonyos nép ismer, melyek más kor más nép előtt, felfoghatatlanok maradnak. A spártai szigorú egyszerűsége, — a szent szűz számára eljegyzett asceták magasztos fogadásai, — a vértanúk mártír vágyai, — a kereszthadak lázas szenvedélye, — az islandi honvágya — s az a titkos bánatos sejtelen, mely nyugtalan életét századokról századokra fentartotta a magyarnál, megtudni népe bölcséjének helyét, megtudni, ha van-e még testvére valahol a kerek földön? van-e több hazája ennél az egynél? . . .

A három ifju zárandokruhát ölte magára s hajóra ült Byzancban, hol az előzőtt G e y z a utódaival szaporodtak az idegen föld koldusai.

A byzanci hajó a márvány tenger tulpartjáiig vitte őket, ott kitette egy ismeretlen város kikötőjébe. Az ifjak ott maradtak egyedül.

A roppant nagy városban a Z i g é o k királya lakott, egy becsületes keresztyén ember, a kinek volt száz felesége.

A templomok tornyain ragyogott mindenütt a kereszt, az estharang zúgva kongott mindenfelől; az ifjak betértek egy templomba imádkozni a keresztyének istenéhez.

A templom közepén fel volt állítva feszület, de mellette köröskörül apró bálványok oltárai álltak, miken füstölt az áldozat tüze, a napisten, holdisten, arany, ezüst szobrai jobbra balra álltak a megváltó képe mellett, s a papok, kik tömjén-füsttel áldoztak az idvezítő előtt, a többi bálványok elé vért, bort, égőlángot s virágokat hoztak, — ki milyet kívánt, és a nép, mely a feszület előtt térdre hult s keresztet vetett, a többi bálványképeknek külön természetei szerint, egy lábait csókolta meg, vagy lábtüjét huzta le előttük, a kisebbekkel szembe is szált perlekedni; és az ének, mely a papok ajkáról felhangzott, — a gyülekezet által utánzengve, — valami oly csodás vegyület volt keresztyéni zsolozsmák s vad pogány hitrege dalokból, miket a főpátriarcha egy nagy könyvből olvasott ki, hol virágokból voltak a sorok, minden betű, minden szó egyegy csodás festett virág, a minő betűkkel M a n e s írta könyveit az é s z a k i k r i s t á l y b a r l a n g b a n.

Ezt a népet egykor arra vetődött missionáriusok királyostul együtt megkeresztelék, papjaikat a keresztyén vallás alapfogalmai helyett megtaníták annak külső jelképére, s azzal ismét tovább mentek. A megkeresztelt nép azután bevitte a fészületet templomába, de bálványait is ott hagyta, s a meg nem értett hitet összezavarta régi pogány vallásával, s azután is áldozott napnak, holdnak és négylábú állatoknak, ivott lótejet, kerülte a bort, s a nem kérődő barmokat, ellenben feleséget annyit vett, a mennyit tudott tartani, s miután lefizette a Péter garast, azt hitte magáról, hogy keresztyén.

A három ifju megbotránkozva jött ki a templomból, s a király elé kíváncsozott.

Épen éji lakománál ült a király, márvány-tereme ragyogott a fáklyafénytől; mind a száz neje körötte járt; a szép ideal alakok fehér rózsával koszoruzva, arany övvel átszorítva, vetélkedtek a férj kedve keresésiben. Egyik lengő pávafarkkal legyezett arcára hűs szellőt, másik serlegét töltötte, egy egy édes olvadékony szót sugdosott fülébe, míg a többi táncolva, énekelve, enyelegve rövidíté idejét.

Az idegen vándorok megálltak a mulatozó csoport között, feketé szőrruháikban ellentétül a körülálló rózsaszín és habfehér könnyű lenge alakokkal, miknek fátyol-öltönyén átpiroslott a test színe.

— Nem jó uton jársz király! szolt az ifjak közül egy; a keresztség, mit felvettél, csak kulcsa a menyországnak, mely neked semmit sem használ, ha ajtajára nem találsz.

A király megcsókolta a dorgáló kezét, felülteté őt trónpárnájára, s kérte: hogy tanítsa meg az igazhit tanaira.

A bájos tündér alakok bámulva néztek fel a komolyarcu ifjúra. A királyi utód volt az, Julián; — szőrruhájában is úgy illett a trónra; a hajló, pihegő sylph csoport egymás vállára füződve, feléje fordulva arccal, áhitattal hallgatá szavait; a félig nyílt korallajkak, a tündöklő gyöngysorokkal, s azok a nagy, élveteg szemek, kékek, sötétek, feketék, lángolóak, az ifju beszédes ajkaihoz voltak emelve; sirtak örömeikben, kacagtak a bánat miatt, oda borultak lábaihoz, összecsókolták ruhája szegélyét, a mint lelkesült hevében a szent hit magas eszméit; eget, tulvilágot, is-

tenszerelmet, bünbocsánatot hirdete közöttük. A király is leborult előtte, s fogadást tőn az új tan értelmében, a keresztyénhitre esküdött, — csupán egyet alkudott ki magának: — azokat a kedves enyelgő, hízogó tündéralakokat, kiket mind egyformán szeretett. s kik őt egy iránt szerették mind.

Julián gondolkodva hajtá le fejét. A király elég naiv volt ténitője szigorát áldozattal engesztelni meg. Egyet hitvesei közül kezefogott, egy karesu lenge gyöngy teremtet, habfehér fátyolruhában, ki oly gyöngéd, oly légi könnyűded volt, mintha az álomlátás tünde alakjai közül fogta volna el valaki. A nő tagjai reszekettek, mint a virágon ringó csep, arca elsápadt, — elpirult, — öröm, ijedség küzdött szivében, a mint a király Juliánhoz vezette őt kézenfogva, s harmatgyöngye kezét az ifjúba tevő, jószívvel odaajánlá: hogy ez egyet inkább neki adja, csak a többit tartahassa meg.

Julián, hideg, érzelemtagadó arccal tevő vissza a király keblére a nőt, az szegény zokogva borult ura lábaihoz, könyes arcát annak biborpalástjába rejtve, a többi nő sirva gyűlt körüle. Julián magasztos képpel tekintte le rájuk.

— Minek neked e nők mind? Minek volna nekem ez egy?

— A szerelemnek, az édes szerelemnek. Felele a király, felölve a lábainál térdelő alakot.

— A szerelemnek! susogák a hölgyek, s egymás keblén rejték el piruló arcaikat.

Julián fölemelte homlokát.

— Nem ismerem ez érzelmet. Ha Istentől jó, idvezüljeteke általa. Én nem ismerem azt.

A nők, a férfiak körülesoportozák az ifjakat, boldog volt, a ki velük szólhatott, ki házába fogadhatá, kinek asztalához ültek. Sirt mindenki, midőn meghallá: hogy távozni akarnak. A király hévvel marasztá, s kérdő távozásuk okat.

— Megyünk rokonainkat keresni. Azt a népet, a kit századok előtt elhagytunk, s kikért szivünk fáj mind e mai napig. Visz a rokonvág bennünket.

Nem ismerem ez érzelmet, szólta a király, nekem rokonom van elég, ha egyik nem, a másik tör be határimon, országomat

pusztítani, szeretném, ha oly messze volnának, hogy soha hírüket se hallanám.

— Menjünk míg rájuk nem találunk. Bejárjuk a világot. A hol csak ember lakik, oda elmegyünk. A míg meg nem leljük őket. A míg el nem jutunk a szebb, a jobb hazába.

A zigóok királya hasztalanul iparkodott lebeszélni az ifjakat magasztos szándokukról. Híjába mutatta meg nekik viruló országát, boldog népét, palotája kincseit, osztályt kínálva számukra mind abból. Az ifjak nem maradtak.

Híjába festé le előttük a hátralevő ut viszontagságait, a népeket, kiken át kell vándorolniok: a vakbuzgó s a r a c é n t, a ki keresztre feszíti a keresztyén zarándokot, a haragos b o l g á r t, ki nemzetgyűlölettel nő fel a magyar ellen, az erdőlakó e t l á n t, ki az idegen vándort bálványisteneinek viszi áldozatul, a türelmetlen p a t a r é n t, ki éhen hagy meghalni kűszöbénél . . . Hasztalan. Az ifjak akarata erős volt, sem a jelen örömei, sem a jövő veszély nem tartá vissza őket. Elhagyták a boldog országot, s midőn kísérrőlük áldó szavát nem hallhaták többé, kik hátramaradtak a határon, láthaták az útfélre állított keresztek, mikre fehér esontvázak voltak felszegezve, azon térítők maradványai. kik a hitet terjeszteni e tájra vetődtek.

II.

A legelső városban, melyet utjokban találtak, sajátyszerű tünemény által lepettek meg a vándorok.

Épen vásár ideje volt, midőn nagy fáradtan oda értek, s a mint ott egyet megszólítának a tömeg közül, az ijedten elkíáltá magát, s az ott állongó csoportok, hirtelen felszedték málháikat s pillanatok alatt szétfutottak a vásártérről, ellenkező utcákba, mint a honnan a jövevények közeledtek, s akármerre mentek, az utcán talált emberek mindenütt bódult ijedelemmel futottak szőjjel előlük.

Meg nem foghatva az ijedelem okát, betértek a város közepén látott legmagasabb épületbe, melynek kapuját két kopjás szécreesen őrizte, gyanítva, hogy ott tán valamely tisztviselő lakik. A

két szerecsen, a mint közelíteni látta őket, vállára kapta dárdáját s elfutott jajveszékelve, abbahagyva a kapu őrzést.

A vándorok bementek a házba, ott is szobáruul szobára, a kikkel találkoznak, mindnyájan a rémület jeleivel futottak el előlük, míg a legbelső teremben, a honnan nem volt kijárás, ráakadtak a kadira.

A kadi kövér veres ember volt, de a három zarándok láttára kék és zöld lett, mint a szilva, s hogy ott maradt, egyedül annak köszönhető, mert lábainak rég nem tudta hasznát venni.

— Ugy-e, ti jó emberek, hebegé nagy rettegéssel, nem azért jöttetek ide, hogy itt nálam meghaljatok?

Az ifjak biztosíták az ellenkezőről s bámulva kérdék azon általános ijedelem okát, mely jöttüket megelőzi.

— Ti derék jó emberek, szólott részketve a kadi. Ha a paradicsomba akartok jutni, ígérjétek meg: hogy az én házamban nem haltok meg. Mivel hogy a nagy kalifának hajdan az a szokása volt, hogy a mely keresztyén országán belül elfogatott, azt ő menten felfeszítteté a keresztre, s eképen őrizkedett tőlök. Hanem egy pár év előtt valami átkozott próféta vetődött ide az országba, bár soha ne született volna, azt mikor fölfeszítették, jóslatot mondott a keresztfőről; mely szerint ha még három keresztyén fog meghalni ez országban, mi mindnyájan kalifástul ellenállhatlan végzetnél fogva mind keresztyénekké leszünk. Már most tehát a kalifa országserzte kihirdetteté: hogy a ki ez országban egy keresztyént megtalál ölni, vagy ha egy meghal küszöbén belül, annak családja is kiirtassék. Azért jámbor zarándokok, ne hozzatok házamra bajt, menjetek ki innen, majd két csausz messziről el fog benneteket kisérni a kalifa városaig, ott jól lesz dolgotok.

A vándorok megköszönték az utasítást, s odább mentek. A két csausz mindig jobban elmaradott mögöttük, végre egészen megszökött. Egyedül kelle a kalifa elé menniök.

A kalifa ijedten takarta el arcát, a mint maga előtt látta őket.

El innen, el! kiálta hevesen. Takarodjatok e földről. Ti vést hoztatok ide, minek jöttetek?

Az ifjak mondák: hogy csak keresztül akarnak utazni az országon és azt minél hamarább elhagyni.

— Oh elfogjátok azt hagyni minél hamarább, nem lesz alkalmatok itt meghalhatni. Ismerem a fajtátokat, készek volnátok meghalni, csak hogy keresztyénné tegyetek.

S rögtön előszólita tizenkét spáhit, rendeleteket adott nekik. Az ifjakat felültették három paripára, s egy pillanatnyi veszteglés nélkül nyargaltak velök ki a városból.

A spahiknak az volt parancsolva, hogy addig még ne pihenjenek, míg a három zarándokot túl nem vitték az ország határán.

Három nap, három éjjel nyargaltak megnyugvás nélkül. Mikor egy városhoz értek, ott új paripákat váltottak, más spahik álltak melléjük, s tovább ment a veszett roham, a vad arab paripák lobogó serénnyel terültek a vándorok alatt, kiknek egy órai nyugvást nem engedtek három nap, három éjjel.

Kifáradva elűtkadtnak jutottak el a határra, még ott sem álltak meg velök, egy nagy vizen átszattattak, a tulsó parton letették őket hogy vissza ne jöhessenek.

A három ifju félholtan rogyott össze a földön.

III.

Itt két részre vált a tájék, Délnek kövér legelők, szántóföldek látszottak meg, távol helységek, kiálló toronyhegyekkel; — északnak vad erdőségek, beláthatlan rengeteg.

Az ifjak a lakott föld felé vevék az utat. Három napig öldöklő fáradság után jótköny volt azon eszme: hogy emberi hajlékra fognak találni, mely elmarjult tagjaiknak enyhét, pihenést adand.

S nagy lön örömlük, amidőn a legelső város tornyán keresztet pillantottak meg. Itt hát keresztyének laknak!

Bezörgettek a legszélső háznál. A gazda kidugta a fejét az ablakon, gyanús szemekkel mérve végig a három zarándokot.

— Mit akartok? kik vagytok? kérdé tőlük végig nézve rajtuk.

Üldözött keresztyének vagyunk, menhelyet keresünk.

— Hiszitek a szentháromságot? kérdé amaz, éles vizsgatekintettel.

— A szerint idvezüljünk.

— Ugy menjeteK e városból. Mi antitrinitariusok vagyunk. Szólt az ember hideg türelmetlenséggel s betette ablakát.

A másik ház ajtajában künn állt a gazda. Oda járultak hozzá a jövevények szállást és kenyeret kérve.

— Vessetek keresztet magatokra. — Megtevék.

— ElmenjeteK innen! orditá rájuk amaz, kezét emelve ellenük. Ti orthodoxok vagytok. Felülről kezditek a kereszt jelét. Én gazarénus vagyok, alulról vetem fölfelé.

S becsapta előttök az ajtót.

Minden ház zárva maradt szavaikra. Az üldözött secták népe türelmetlen fanatismussal tagadta meg tőlük a falat kenyeret, s ott hagyta megviradni küszöbe előtt.

A piacokon körülállták őket, s a helyett: hogy szükségük után kérdezősködtek volna, vallásuk elvei felett támasztottak vitát. Attól kérjeteK kenyeret, a kívül egy hiten vagytok! Ezzel utasíták el őket mindenünnen.

Éhtől, szomjtól, fáradságtól leveretve mentek a szomszéd városba. Ott egy főpap lakott. Egyenesen ahoz tértek be. Elmondák utazásuk célját, kiállott szenvedéseiket, s a megváltó nevében kértek segélyt. Nyughelyet és eledelt.

Azon városban novatianok laktak. Az ordinatus azt felelte a vándorok kérelmére: hogy előbb megfogja őket vizsgálni a gyülekezet előtt, ha valjon méltók-e kérelmük megadására.

Bevezette őket a templomba, melyben sem urasztala, sem keresztviz-medence nem volt látható.

A gyülekezet két részre volt osztva, középen álltak a „perfecti“ a nőt soha nem ismert férfiak. Hátrább a „credentes“ kiknek meg volt engedve: hogy egy gyermekük legyen, de több nem (ez ottani nőknek igen rutaknak kelle lenni).

A zárándokok kiállittattak a nép elé, s az ordinatus kérdéseket tőn elibük.

— Ki teremte az embert?

— Az Isten! felelének az ifjak.

— Hah! galiléók vagytok! orditá a gyülekezet egyhangulag, rájuk mutatva ujjaival.

Az ördög teremté az embert, felelé az ordinatus. — Kell-e keresztviz a hívőknek?

— Az mossa le bűneiket; — felelt a három zárándok.

— Orthodoxok! orthodoxok! kiáltozák a „credentes.”

— A c o n s o l a m e n t u m teszi azt, nem a viz. Viszonzá az ordinatus, s a harmadik kérdést tevő: — kell-e imádkozni a hívőknek?

— Isten dicsőségére; viszonzának a kérdezők.

Tévelygők vagytok! kiáltá fenyegető hangon a pap, a test sanyargatása az isten dicsősége. Távozzatok e helyről tévelygők! A gyülekezet felzúgott rájuk.

A zárándokok csak egy napi pihenésért esdekeltek, csak egy enyhítő falatért. Az ordinatus buzgó iszonyattal eltelve lépett fel a pulpitus lépcsőire, s jobbját az új testamentomra tevő, balját az az ifjak felé nyújtotta ki.

— Átok reátok tévelygők! Átok a vízre, melyben megmosdotok, átok a légre, mit beszívtok! átok rá, ki ha éheztek, ennetek ad, ha fáztok tüzhelyéhez bocsát, ha elfáradtok, házába befogad, ha meghaltok, eltemet!

Az ifjak kiűzetek a vakbuzgó nép által a templomból, ki a városból, elűzték őket kutjaiktól, gyümölcsfáiktól. Tovább kellett vándorolniuk

A legközelebbi városban, melyet elértek, a d a m i t á k laktak, paradicsom népek, kiknek hittana megveté a ruhábanjárást, a bűn legnagyobb jelének tartva azt, ha valaki az isten elől ruhák által akarja magát eltakarni, s kinek ifja, véne, nője, és férője járt oly módon, mint Ádám és Éva a paradicsomban, mielőtt a fügefalevél feltaláltatott.

E sajátságos hitfelekezet, a mint megpillantá a városukba lépő három ifjut, kiknek ruházata rögtön elárulá: hogy nem tartozik azon felekezethez, mely megtagadja a szabókat és takácsokat, utjokat állta s gunyolódva, szitkozódva hajtotta ki őket onnan.

— Nézzétek a bűnösöket, kik nem szégyenlenek ruhában járni! A szemtelenek, kik ártatlanság helyett vászonnal takarják be magukat. A gyalázatosak! kik bűnös voltukat rejtegetik. Az istenkáromlók, kik azzal boszantják a teremtet, hogy oktalan álla-

tok gyanját kéri kölesön, mintha rájuk bízott volna pótolgatni azt, a mit a teremő tökéletesnek alkotott. Ki innen világ csufjai!

A paradicsomi nők és férfiak kikergeték városukból az ifjakat, kövek és átkok repültek utánok bőséggel.

IV.

Ez országban nem lehetett tovább maradniok. Az üldözött schismaticus secták népe elfoglalt menhelyén üldözövé vált, kegyetlenebbé, mint az erdők fenevadai.

Vissza kellett fordulniok, elhagyni a lakott, mivel földet. s neki indulni az északi rengetegnek, miknek kietlen terjedelmét a legmagasabb hegyesűcs sem volt képes beláttatni.

Ez volt a Caucasus.

A legelső domb felett megállítá utitársait Julián, megmutatá nekik a kietlen néptelen vidéket, mely lábaiknál elterült, s megkérdezé tőlük, ha leend-e bátorságuk, a vadonházat keresztül bujdosni vele?

A kietlen ormokon egyedül barangolt a szél, — a berkek sötét mélyiből ordított az aranyfarkas, — a barnuló éjszakában sehol egy pásztortűz sem égett, — ember nem lakott a tájon.

A vándorok egyike visszaborzadt a magánytól, s elmaradt társaitól a rengeteg szélben, mely körülfogta a láthatárt, s melybe ut nem vezetett. A másik kettő bucsút vón tőle, s odább ment. Eltűntek a sivatagban, a szélzugás elnyelte lépteik hangját.

Tizenhárom napig utaztak az erdők között. Az árnyék volt vezetőjük, s a fák derekát benőtt moh. Erdei vadgyümölcs nyujta silány táplálékot, vad tövisbokr menhelyet a vihar ellen.

De ha leszállott az est, s a királyi bujdosó lehajtá fejét társa ölébe, álmodó lelke előtt megjelent a bájós vidék; — a napsugáros mező, hol a fehér ménes legel, — a lilaszínű hegyek, bókoló pálmafáikkal, — az ábrándos őshaza, s másnap ismét tovább mentek szélzugásnál, sötét erdőben, vadfolyamokon keresztül.

Egyszer egy irtott helyen, hol az erdő közepett egy egész nagy földnyomáson fiatal cserje sarjadzott, — egy különösromra akadtak.

Egy tágas kerek sáncolat, — széles fatörzsökök egymásmel-
lé kétsorban leverve, s a sorok közei földdel kitöltve. A kerek gyű-
rű sánc, mértföldnyi tért kerítte be.

Az avar elődök körvái voltak ilyenek.

A sánc sehol se volt megtörve; a fák teli nőtték a tért, me-
lyet bekerítte, — széles kapui előtt virágzott a bokor, tetején a vad
virág hullatta repülő magvait.

Körül a rengetegben itt-amott egyegy négy szögű kő volt
valami füves dombra fölállítva, minőket régi sirokra állítottak az
ősmagyarok, a hova egy hőst fektettek.

Tehát itt jártak valaha.

Az erdő pusztá volt és laktalan. Sehol emberikéz nyomai.

Napi járó földdel odább találtak egy kecskepásztort, a ki a
tuskó hajlékán tul emberi lakot nem látott, az elmondá a vándo-
roknak az apáról fiura maradt mondát: hogy itt száz meg száz év
előtt egykor egy nagy nép lakozott. Messze földről jöttek ide, mesz-
sze földre mentek innen, senki sem tudja, hogy hová. Ők építék
a sáncokat, miket benőtt a vadbokor. Ők alusznak a négyszögű kö-
vek alatt, melljük fektetve a buzgány, a nyíl és a széles kard.
Egyszer egy másik nép jött utánuk, ők kiálltak ellene, s a mint
szembeállának, megismerték egymást, testvérek voltak, összeölel-
keztek, s azután együtt fölkerekedtek innen, s elmentek messze,
messze! Azóta senki sem lakja e földet.

A két ifju ősei sirhalmán aludt, és ősei sirhalmán még egy-
szer oly szépnek, nagynak álmodá az ősi hazát, mely után vágyai
vitték, mint valaha.

Egy nyomára már találtak a keresett népnek, melynek
mindegyik lépése egyegy győztes csatatér volt, s buzgalmuk két-
szerezve lön azt magát is földtalálni.

V.

Sokáig vándoroltak még az ifjak, hazát keresve. Az erdő el-
hagyta őket, következett a harasztos sivatag, a kietlen orosz pusztá,
melyen a végig süvöltő északi szél sem hegyet sem fát nem ta-

lál. A pusztaság vadjai messzről bámulva üvöltének a két vándorra. Ember soha sem járt erre. A szikes, istenátkozta földön aszú páfrán esenevészett, a ködös, borongós égről, vakholdak, vaknapok ijesztgetének csoda tüneményeikkel, kettős, hármasként jelenve meg az égboltján.

S ilyenkor, midőn köröskörül hallgatott a világ, messze és közel emberi hajlék nem látszott, mi jól esett a vándoroknak egymás szavait hallani, egymás szavaiban az édes anyanyelvet, s a kölcsönös lelkesülést.

A hon, a melyben születtek száz és száz mértföldnyire volt már mögöttük és ott a távolban sem volt övék többé. A másik hon, melyet kerestek, éppen oly messzi volt előttük s bizonytalan: hogy ráfognak-e valaha találni? Egymás keble volt egyetlen menhelyük az ösvilági fenyér közepett, egymás szava az egyetlen vigasz, egymás arca az utósó emlék, mely velök maradt a hazából.

Tán ha egyedül kellett volna beutazni egy magános embernek e hangtalan, laktalan országot, megőrült volna a nyommasztó magányban, eltévedt volna a vadak közt, slett volna olyan, mint azok.

Egyszer, hosszú bujdosás után füstöt láttak felszállani a távolban, s arra vették útjokat.

Rég nem láttak emberarcot, s a hosszú magány után vágytak egygyel találkozni, bárha idegennel is.

A sivatag szélben alán vadászok ültek a nagy tűz körül. Vad kékszemű óriások, kik gyalog üzik meg a pusztai szarvast, s ököllel verik le a sűrűnyes belényt. Öltözetük vadállatok bőre volt, a hosszú szőke haj vállait verte. Bölények szarvaiból ittak a tűz körül leheveredve.

A vándorok emlékében megújult a rémes monda a kegyetlen pogány népről, mely a vándor idegent megáldozza véres isteneinek; de Julián biztatólag szorítva meg társa kezét: ha hited erős sziklát mozdíthatsz el; és mi hisszük: hogy testvéreinkhez el kell jutnunk, nekünk nem szabad itt elvesznünk.

Az alán vadászok vidám képpel fogadák a vándorokat, köztük ültették, bort és húst adtak kezükbe. Jó kedélyes nép volt ez. Lehet: hogy a kiket a csatába elfogott, azokat megáldozá, de vendégeit szívesen szokta fogadni.

Míg a vadászok a vad dalolás között szilaj tánc- és fegyverjátékkal mulatták magukat, Julián elábrándozva ült a tűz mellett; a kezébe adott bölényszarvból kidült a bor a földre; oldalán függő kését elővette s ábrándja képeit méla merengései közt ráfaragta az ivószarura; csata alakokat, — ijjas, páncélos hősöket, — orosz-lánok, párducok képeit, mikkel lovas amazonok vínak, — trónon ülő királyokat, s hölgyeket, kik a virágok közt fekszenek; — a mint e művészetet a bysanci udvarnál eltanulta.

Az alánok, — a mint az ivókürtöt visszaadná nekik, — elámultak a rajtalevő faragványon, s tetszésük legvilágosabb jelével vették körül az ifjakat. Felvették őket vállaikra, úgy vitték fejedelmük elé, a ki egy bőrházban lakott, melyet százados tölgyek árnyaztak be.

Fél esztendeig tarták itt az ifjakat. Az alán előkelők kürtjei megnépesültek cifra faragványokkal; az Árpádok ivadéka tulipán faragással kereste eledelét.

Az alánok váltig rémiték, ijeszték őket a további uttól. Elmondák nekik, hogy határikon túl nem lakik más nép, mint tatár és izlamhívő, s a mi még azokon túl van, az egy köves rideg pusztá, melyen lovas nép soha sem járhatott.

Az egyik társ ingadozott, csak Julián maradt hiténél. Fel kell őket találnia.

Elváltak az alánoktól s tovább mentek.

Julián nem győzte társát biztatni; csüggedt volt az, elvesztette hitét, kétségbe esett végeélja fölött.

— Schol sincs már többé magyar, mondá búsán, s nem álmodott többé a napsugáros mezőkről. —

Egyszer egy országba értek, melyet mahomedán nép lakott.

— Látod! mondá a hitében gyülölt; — az alán igazat mondott, elmúlt innen már a magyar!

Az ifju a legelső városban megbetegedett, nem volt hite tovább, mely erőt adott volna neki a szenvedések ellen, útja felén meghalt, ott eltemették az idegen földben, mind két honától oly messze.

Julián egyedül maradt.

VI.

Julián egyedül maradt szedvedélye érlelt ábránd hitével. Nem volt többé, a ki megszólítsa az édes csengő magyar nyelven, nem volt a ki szenvedéseit megossza, a ki egy biztató szót szóljon hozzá. Annál nagyobb lón vágya eljutni oda, a hol azok laknak, a kik meg fogják érteni nyelvét és honszerelmét.

Egy török imán szolgálatába állott, ki keletre volt utazandó, de a szolgaruhában is király maradt ő; országok ura, miket lelkében teremtett; s midőn a tevéket vezetve, ura mellett járt a köves uton, akkor is fönn viselte homlokát, mintha koronák terhét emelné rajta.

A kereskedelmi karaván, melyhez Julián szegődött, egy pusztán vonult keresztül, melyen több napi járó földnyire sárga összeállt kavics és repülő homok terült a láthatár egyik szélitől a másikig. Itt-ott a források körül zöldült csak valami katáng. Jó a tevének, más állat azt sem eszi meg.

Juliánnak ekkor jutott eszébe először az alánok intése. E pusztán a magyar nép nem vonulhatott keresztül. Annyi lóval, annyi gulyával e homoktengeren egy napig sem lehetne járnia. E gondolat jobban gyötré, mint égető szomj, s nap-szurás Tehát a legerősebb hit nem volna más, mint ábrándkép, s annyi kiállott szenvedés csak egy örült álomnak lett volna áldozatul hozva.

Érzé, hogy tagjai reszketnek, hogy ereje maradoz, a hit távozni kezdte tőle. Este, midőn a karaván pihenni települt egy forrás mellé, nem bírt a kétség miá elaludni. Térdre veté magát s szorongatott lelkét fölemelte az istenhez, ki a csillagos ég minden szemével látszott reá lenézni Imádkozott És azután el tudott aludni

Az ég csillagait nézve eludt el. — Lelke még azután is az ég csillagait látta, s úgy tetszék neki álmában, mintha egy csillag jönne felé nagy lassudan közeledve, a déli láthatárról észak felé tartva. A közelgő csillag mindég nagyobb nagyobb kezdte lenni. nem soká olyan lett, mint a hold, sötétebb és világosabb foltok lőnek benne kivehetők: völgyek és hegyek. — Mindég közelebb

jött hozzá. A holdszerű fény már színes zománca kezdett átéledni, a mezők zöldje virult ki legelőbb, azután a tavak kékje, lassankint az erdők sötét zöldjébe mentek át az árnyas foltok. A csillag mindig közelebb és közelebb jött, egy nagy roppant gömb vált belőle, s a csillaggömb tájain kiderültek erdők, völgyek, a napsugáros mezők, miken fehér nyájak legeltek csendesen, a lilaszín dombok, miken tarka sátrak voltak felvonva, az ezüst folyamok, kigyói, mik bókoló pálmaerdők között folytak csillogva alá, és a széles kék tavak, mik fölött fejér rajokban repültek a kócsagok.

— Ah, keresett haza! sohajta az álmodó, s már a csillagvilág oly közel jött hozzá: hogy már csak egy szökés kellett, hogy hanyathomlok belehuljon, már hallá az édes danát, mit vizértjáró magyar leányok zengnek a folyamok partján, már érzé a szédítő holdkór vágyat, mely ellenállhatlan erővel készítet é őt aláhullani a vonzó, hívó égitesztbe. Megyek! megyek! rebegé és kinyújtotta kezét, s rohanva szökött le az édes tájra . . . és fölébredte.

A mint hanyat feküdt, látta még most is az égen a távozó meteort, mely fényesen, mint a hold vonult lassu röpüléssel délről északkelet felé, hosszú tűzfarka szikrázva vonult utána, s messze messze elrepülve, a barna lilaszín gőzkörben mindég inkább vörösebb lett, s a láthatáron alul veszett el.

Az ifju fölkelt fekhelyéből, lázas szíve vert hevesen, nem szólt senkinek, tömlőjét megtölté vízzel, néhány marok pálmaszilvát vett magához, s elindult a csendes éjben utmutató csillaga után.

A csillag északkelet felé futott, tehát egészen eltérve azon iránytól, melyen a karaván megindult. Julián az éj esöndében elhagyta a karavánt, magasztos ábrándhitű lelke el volt telve a nagy szellem csodajelenségeivel, a ki választottaival álomlátásokban szokott beszélni, s utmutató csillagokkal vezettet é őket, léptei alatt zörgött az oaz leveles hararsztja, mely lassankint elkezdett maradozni tőle, s nem sokára a süppedező kavicsos homokot érzé lábai alatt. Hátra sem tekintve haladott a kítűzött táj felé. Idegeinek elfogyott ereje kétszeresen tért vissza, valami varázs hatalom acéllá edzette izmait, ugy neki indult, mintha a világ végeig meg sem akarna pihenni.

Nem sokára otthon lesziünk, sutogá magában ábrándos örömmel.

VII.

Az éj vége felé járt már, a látkör keleti részén domboru fénykup kezd emelkedni, melyet egy pillanat mulva maga a nap követett, a szürkület e tájon csak egy pillanatig tart.

Julián, a feljövő napvilágnál széttelente a vidéken. Pusztá volt az és üres köröskörül. A széles sárga homoktengeren sehol egy tárgy, melyen a szem megakadjon. E meghalt világ az egész.

Minő ijesztő hajnal! Másutt a nap feljöttére ezer színt vesz magára a természet, a lombok, a virágok között megindul a hajnal-kísérő szellő, a madarak megszöszallnak, a patak zugása hallik. Itt semmi sem hirdeti, semmi sem fogadja a feljövő napot, a legelső sugár előtt fölveszi a vidék halottsárga leplét, minden hallgat, s szél csak kétszer fú egy évben a tájon, és az a Saamum.

Julián borzadva érzé e táj kétségbeesítő magányát, döbbenve tekint vissza a karaván felé, melyet elhagyott; nyoma sem látszott már annak a látkörön, az elhagyott oázis messze elmaradt mögötte. Ugy képzelé, mintha még a tevék csöngetyűit hallaná, s a léptek ropogását. Káprázat volt! A mennyire a szem látott, üres volt az egész vidék és hangatlan. Egy fehér éjszaka.

Az ifju először érzé életében: hogy egyedül maradt; egyedül egy ismeretlen, járatlan sivatagban, hol nemesak ember, de még növény sem él. Szíve elszorult ez eszme facsaró nyomása alatt; egy tömlő víz, egy zacskó pálmaszilva volt minden készülete a véghetetlen utra, egy zarándok pálca, végén kettős kereszttel, minden fegyvere az ismeretlen veszélyek ellenében, de még nem engedé őt leroskadni, nem kétségbeesni a hitté szentelt honvágy. —

Távol azon irányban, melynek indult a látkör széliben meglátszék egy magos vörös domb, valami kopár syenit sziklaorom, mit a homok félig betemetett, a vándor azt tűzé ki magának célpontul, remélve: hogy a vidék túl ismét új arcot ölt, s megindult felszentelt megnyugvással a sorsba.

A nap mindig feljebb szállt ez alatt, s mentül magasabbra hágott, annál égetőbben süttött alá; minő unalmas lehet ott a nap, hol az égen soha felhő nem jár, mely körül mindig egyhangu kék

a levegő! A homok lassankint izzóvá melegszik át, úgy hogy dél-felé szinte fehérteni látszik a hőség miatt.

Julián erős akarattal folytatá utját a vörös szikladomb felé. Olykor valami nagy fenevad nyomai szeltek keresztül utját, mely valaha itt járt; itt most egy fehérle csont meredt ki a homokból, tán eltévedt ember, vagy megölt állat, kinek tetemeit széthordták a vadak.

A nap már hanyatlott, midőn a vándor nagy fáradtság után elérte a vörös sziklahalmot, melyet messziről célbavett; kopár, növénytelen bérc volt az, sivar rétegei között soha semmi fű nem tenyészett, itt-ott egy nagy hasadék látszott rajta, mit tán a nap heve repesztett; a kő rétegei óriási lépcsőket képeztek a domb tetejéig.

Julián felkapaszkodott a lépcsőkön, s széttelente a domb magasáról. Csak a pusztát látta nagyobbak onnan. Tul rajta ugyanazon halottvilág terült, mely innen, ugyanazon üres végtelesség, a lemenő nap izzó fénye semmi tárgyat sem mutatott az éktelen sivatagban.

A zárándok leült a kőre, nem érzé: hogy el van fáradva, de még is ott maradt, az volt az egyetlen tárgy, mely kivált a sik egyhangu homokból, azt választá éjítanyának.

A nap leszállta után elhűvösült a levegő, de az átmelegült kő, még akkor is oly forró maradt: hogy szinte sütötte a rajtafekvőt.

Körül csöndes volt a világ.

A néma pusztaság közepében a vándor aludt egyedül kopár sziklai fekhelyén, s álmában tájak és emberek alakjai váltogatták egymást, kiket sohasem látott, de a kik még is mind oly esmerősnek látszottak előtte, mintha köztük nőtt volna fel.

VIII.

A nap legelső sugára fölkölté az álmodozót. A ligetek és lakók képe szerte röppent, az éber tekintet nem látott mást, mint a sivatagot és a magánosan utazó napot.

Utának indult. Messze, igen messze látszott egy másik domb. Fáradtságos járás után azt is elérte nagysokára. Azon tul ismét csak

oly sivatag tünt elő, s ha a harmadik célponthoz is eljutott, megint csak a kopár képet látta ismételve.

— Schol sem lesz-e már ennek vége?

Negyed nap, ötödnapi elmúlt, hatodnapra elfogyott a vándor tömléjéből a víz, s a pusztából még mindig nem hatolt ki.

Egész hosszú nap egy enyhítő csepp nem érinté ajkát, fáradtan, eltikkadva voncolta magát odább; mely eddig világrésszel előtte járt fáradatlan lelke, most már ez is maradozni kezdte tőle, visszament emlékében a hátrahagyott utra, a hátrahagyott hazába, annak virányain vette pihenését. Egy homokdombra lerogyott. Minden ereje elhagyá.

— Bár maradtam volna ott örökre meghidegült tűzhelyednél. Lennék koldus a hazában, még is benne volnék. Lennék a börtönben, lennék üldözve, lennék a sírban, vagy a vesztőhelyen, mégis otthon volna az. Őrült lélek, hova jöttél velem . . . Csak egy ember volna közel, bárha nem földim is, ozmán vagy patarén, hogy emberszót hallanék, midőn meghalok. Vagy egy madár, vagy egy vadállat, hogy lássak valami élet, midőn én megszünök. Vagy volna csak egy árnyékos fa, melynek lombja alatt lelkem kilehelném, hogy ne ez égő napsugár ölne meg!

S imé, midőn káprázó szemeit fölveté, egy délceg barna oroszlán jött reá szembe merész rátartással; a komoly vadállat föltartotta fejét, aranyos sörénye reszketett erős nyakán, lassu méltóságos lépéssel jött a vándor felé.

Julián nyugodtan állt meg előtte, köpenyét válla körül veté, rendületlen bátorsággal néze a közelgő fenevad szeme közé. Az is reá nézett. A két királyi lény önkénytelen tisztelettel bámult egymásra; a fenevad egy percre megállt, azután félrefordult, mintha nem állhatná ki azt a vad emésztő lángot, mely a férfi szemeiből felé sugárzott, felnézett a napba, s azzal végig orditva a sivatagon, tova száguldott, bozontos farkával csapkodva két oldalát.

Julián érzé isten fölkelő ujját homlokán. Kiben a puszták királya megismeré a választottat, annak nem szabad, nem lehet vesznie. Még egyszer fölemelé arcát; a nap mérgesen, vadul sütött alá megölő sugaraival; a hol az oroszlán végig ment, a pusztá fővénén egy száraz acanthus hevert, melyet messzeföldről fűtt ide a

vihar, annak aszú levelein most egy fénylő pont ragyogott. Egy vizepp volt az, mit az oroszlán serényét megrázva oda hullatott.

Az ifju lelke egy pillanat alatt megtalálta a vezérgondolatot. Az oroszlán fürödni volt. Itt valahol forrásnak kell lenni közel.

Felkapta vándorbotját, s uj erővel, uj akaratallal megindult az oroszlán nyomain. Lelke ismét előtte járt, s homloka nem érzé a napszurást, mely égető nyomással tüzött le reá. Arcára az idegzetes láz körpirossága ült ki. Ereje ki volt már merülve, most a szenvedély kölesönze neki ujat. Sietett, sietett. Már látott messze a láthatáron valami világoskék tömeget föltünni, még nem tudá: bére-e az vagy felhő? Az oroszlán nyomai, mint egy hosszú gyöngyfűzér, épen arra felé vezettek. Szemeit le nem vevé azon pontról. Mentül közelebb ment hozzá, annál jobban kitünt előtte annak alakja, egy nagy havasi hegyforma volt a messzelátszó csucs, mely sziklakirálynak volt teremtvé kisebb testvérei fölé. Már jött közelebb felé a láthatáron sötétülő erdő, már könnyű szellőt is érzett lengeni: vágyó lelke végig repdesé az utat odáig és vissza, míg a roskatag test vánszorogva tántorgott előre.

IX.

Leszállt a nap, feljött a hold. Az ég megnépesült csillagezekkel.

Julián kábult fövel tekintte föl az égre. A csillagok, mint valami égi csodák szemei, gunyolódó pillogással néztek alá a tántorgó emberre, feje fölött égett az Albireo, a hattyu napfehér csillaga, oldalt a láthatár fölött ragyogott vérvörösen az Antares, a scorio szive, és mindenfelé, a merre tekintett, ragyognak elé az apróbb, nagyobb égvilágok, a mérhetlen távol, s az elérhetlen vágyak égi jelképei, mik között egyedül uszott végig, mint egy ezüst csónak, az uj hold gerezdje, képmássa az őrző ábrándnak.

Az ifju beteg szorongást érte szívében, szomj és lélekbánlatom megbéníták erejét, az ábránd és napszuras elkábitá fejét, tántorgott, tántorgott, elesett, a vándorbot kihullott a kezéből, azt képzelé, hogy most sietve halad, egy előtte futó csillagot ül-

dözve; előre, előre, hebegé zsibbadt halálos álmában, s mozdulatlanul feküdt a földön.

E pillanatban dal szólalt meg a vidéken. Édes csöngésű női ének bánatos, panaszos hangjai, végig rezegve a halk éjszakában.

Ha a sírban aludt volna már, föl kelle ébrednie az ifjunak e hangokra. Emberhangok voltak azok, bájos nő hangjai és — magyar hangok!

„Repülj madár repülj
El a tenger mellé.“

Életre villanyozva szökött fel az ifju fekhelyéből. A vér még egyszer megindult hevesen lüktetni álló szívében, könyökére emelkedve hallgatódzott: nem álom volt-e az, a mit hallott, a mint álom volt egész élete? Az édes csengésű hang még közlebről zengett.

„Apámnak anyámnak
Szállj az ablakára.
Az én levelemet
Tedd az asztalára.

Ah ez nem lehet többé képzelet! Ez nem álom. Az ifju felkelt helyéből reszkető tagokkal.

Ha kérdik, hol vagyok?
Mondjad, hogy rab vagyok
Kezemen, lábamon
Bilincset hordozok. . . .

— Ki vagy te? ki vagy te! kiálta fel örült elragadtatással a feléledt vándor, nő? vagy szellem? vagy álmaim csalóka tündére. Szólj, ki énekelsz itt az éjszakában.

Az ifju könnyű léptek nesztét hallá, s a félhold ezüst világánál valami fehér lengé alakot látta felé közeledni, egy remegő leánykát, kinek arcát nem láthatá a félhomályban, de alakjában valami gyermeki nyulánk karcsúságot vehete ki.

A lány odalépett hozzá, s a mint az ifju nem birt megmozdulni, szenvedélyesen borult nyakába a lány, s bizalmas testvéri

néven szólítá meg őt: „bátyám, édes bátyám“ s a közben hévvel szorítá őt gyöngéd pihegő kebléhez.

Az ifju most már valóban azt hívé, hogy álmodik, hogy azon álmolátások egyike ül szívéen, melyről jól tudja az ember: hogy most álmodik, és még sem bir fölébredni. „Oh Isten, mint ég fejem“ sohajta elepedve.

A leány hirtelen elfutott, Julián olynemű lubickolást hallott, minő a megmerített edény bugyogása, s néhány pere mulva telt korszóval jött vissza a leányka, s azt az ifju kezeibe adta. A szomjtól elkínzott bujdosó mohón ragadta azt magához, s midőn a jég-hidegségű viz ajkait érinté, egyikébe képzelé magát azon kápráknak, midőn az álmába szomjazó hús patakba véli magát vissza.

A leány a hús forrásvízzel meglocsolta az elalélt arcát, s a mint az magához kezdé térni, gondos ápolással térdelt mellé a földre, s fejét gyöngéd karjaira vette, és homlokát megesókolá.

Julián nem álmodott esókról soha, érzé, hogy ébren kell lennie, szíve oly örömet kezdé érezni, melyet sem ébren, sem álmában nem ismert az előtt.

A lány az ifju nyaka körül füzte karjait.

— Mi hirt hoztál a kékvíz mellől édes bátyám? szólt hozzá kedves ismerős anyanyelven. Él-e még apám az ősz vezér? nem ittak-e még uj szövetséget a kehelyből? Mondottak-e uj jóslatot a tátosok? Égne-e még a tüzhalmokon a Ghylák üstjei? Énekliek-e még a gyászdalt a barna hajadonok az elveszett lyánról? Nem lőttek-e három nyilat valamely rokonom sirjába? Harcoltak-e rabonbánok a tatárokkal? Győztek-e?

Julián magasztos örömmel reszketve ragadta meg a leány kezét. —

— Tehát élnek ők! Él még magyar, van még másik haza! Szólj, hogy jöttél el onnan? Hol hagyta el őket? Én nem vagyok testvéred, de fogok az lenni. Engem messzeföld szült, távol hideg ország, ezerszer megy le addig a nap, mig ember onnan ide jut; hol az elszakadt magyar nép viszontagságos hazát fogadott magának, onnan jöttem én el, titeket újra felkeresni; mennyiszer akart a kétségbeesés megölni, s most az örömtől halok meg.

A lyán szemérmesen fejlett le az ifju kebléről.

— Ugy hasonlítasz bátyámhoz. Apám sokat beszélt a messze földi rokonokról, kik elmentek hirt keresni. Ezüst szemei pilláin egy nagy köny rezgett olyankor. Szép hazátok van-e ottan?

Az ifju sohajtott és nem felelt.

— Oh a miénk ott a kékvíz mellett oly gyönyörű! a virágos halmok, fehér sátraikkal, a hullámos tavak fehér hattyuikkal, s a napfényes rónák fehér méneikkel. A ligetes bércek mohos homlokain, vadat űző ifjak kürt rivalása szól, a patakok partján játszó hajadonok éneklése hallik, fehér fátyolt forgatnak fejeik körül, s a midőn ellenség közelg, nincs vár, nincs árok, mely mögé elbujjék valaki, a síkság megtelik ezer meg ezer lovasvitézzel, a csatakiáltást az ég viszhangozza, s ha visszatér a győző, a vig áldomáson harsog a szilaj dal, a bátrak éneke, míg az elesettek koszoruzott sírja körül bánatos lejtéssel zeng gyászos éneket a méla szűzsereg.

— Ah, merre vannak ők! kiálta fel az ifju felugorva és neki indult a puszta éjszakának.

— Messze, messze, felelt a leány bánatosan. Tul a kékbércen, még a vizen is tul, ott kezdődik nagy Magyarország határa.

Ott születtem én, ott tanultam virágokkal játszani, a mik itt nem teremnek, ott tanultam dalt mondani, a mi itt nem hallik. Egyszer társnéimmal a kék vízben fürödtünk, midőn ólálkodó tatárrablók rajtunk ütöttek. Társnéim elfutottak, engem elragadtak a tatárok, s elhoztak rabul ez idegen földre. Gyenge gyermek voltam, alig tiz esztendő. Azóta négyszer volt már tavasz, virágot soha sem hozott e kopár száraz földnek, sem énnekem reményt a szabadulásra. Gyakran kiülök a szűk ház ajtajába, hol a tatár kényur laknom kényszerít, s mélázva tekintek a kékhegyek felé, és a tájra, mely azon tul fekszik, s elgondolom, hogy sohasem fogom azt látni többet. Apám nagyon szeretett. A tatár chán, ki sokszor érezé a magyarok karjai súlyát, elvesztésem után nem sokára kihirdetteté országában, hogy a magyar vezér szövetséget ígért neki, ha leányát visszaadja, a ki tehát elrabolta, adja elő nagy jutalomért. De én elhallgattam, hogy én vagyok az, a kit keresnek. Inkább én legyenek rab halálom napjáig, mint a magyar nemzet csak egy pillanatig.

Jer, velem fogsz jönni, szólt hevesen az ifju. Te vezetsz, én védelek. Te régi hazádat fogod meglátni, én az ujat.

— De te fáradt vagy, nem mehetünk messze. Utólérnek bennünket. Elveszünk.

— Nem a fáradság vette el erőmet, hanem a kétségbeesés; az öröm vissza adta azt ismét. A vészekről megőriz az Isten, kinek neve legyen áldott.

Julián letérdelt, és kezeit összetevé.

— Mit cselekszel? kérdé tőle a lány.

— Imádkozom.

— Miért nem állva? miért nem az égre nézve? Nem ismered már nemzetünk védesillagát a göncölt?

— Erősebb Istent tanultam ismerni e halvány csillagoknál, ki ezeknek is ura. Láthatlan ő, a szemnek hunyva kell lenni, midőn a lélek hozzábeszél.

És azután sietve megindult a két messze földről találkozott rokon, hátuk megett egy köves domb alatt egy nagy szétszórt tatár város maradt el messzire, a hegyes tetők alól apró csillagokként pislogtak a tüzhelyek fényei; nem sokára egy sűrű ákászerdő elfedé a menekvőket, mely a bércek sötét ősréngetegéhez, mintegy világoszöld szegélyzetet képeze. Ott sietve haladtak a sűrűben, míg a hold is leszállt, akkor ledültek pihenni egy mohos fatövében. Az álom tündérújjai lecsukták szemeiket.

X.

A napsugára szétsütött a vidéken. Julián még mindig álmodott, most már nem egyedül látta a verőfényes mezőket, egy lengő tünde női alak járt előtte álmaiban, egy mosolygó szép leányka, kinek beszédes szemei annyi rejtett édes titkot mondtak el az álmodónak, mikről gondolatja sem volt. Emberekkel találkozott, kik mind ismerői voltak, még a völgyek halmok is, a pusztai oroslán is, midőn hozzászólt megérté, és a fehér paripák odafutottak elébe, s mikor mindenki ott volt körülé, s midőn ismét senkisem volt, a búbajos szép leány, a mosolygó harmatarccal, lengett egyedül előtte lelkétől elválhatatlanul.

A ligeti madárdal felkölté az aluvót. Mily különbség, hajnal és hajnal között. Ugyanazon nap, mely megölő villámfénnyel lobogott a pusztaságon, itt ezüst havasok mögül virágnító szelid fény-nyel tekintte szét a vidéken bokrozó esernyők lombján csillogott a harmat gyémántja, a nagy óriási esernyők, egy egy mint egy egész templom, zöld boltozattal, enyhe árnyékot vetettek a bársonyos mohpázsitra, melyen a vándor fekvék. A kék égen uszkáltak a fehér felhők, zöld lombon ringatá magát az énekes madár; a fák dereka körülfontódott folyondár kék és piros méztartó virágain dögött a lepke és a méh, s a távolban úgy csevegett, úgy zuhogott valami kis patak.

A vándor hálateljesen tekintte körül, s im egy vadrózsa bokortól félig eltakarva ekkor pillantá meg az ifju vezetőjét, a távoli honi szép leányt.

A gyermek még mindig aludt, behunytt szemmel is bájló. Az arc, mely a sápadt holdsugárnál félelem s aggály miatt halvány volt és bánatos, most eleven lön és mosolygó, az arcára hajló vadrózsa reszketett forró lehelletétől.

Julán oly különöset érte szívében. Mintha mindig vágyott volna e vonzó arc látása után, mintha jól esnék neki, hogy e kedves lényt megismeré, mintha több volna az, mint hála, több mint testvérérzelem, a mit iránta kezd érezni, s még egyszer oly szép leendne a keresett másik haza, azt tudva: hogy ő is ott lesz.

A madár megszólalt, a falevél megrörent, a szép lány felébredett.

Felsohajtott, szemeit felveté, a meleg napsugár tele fénnel sütött szelided arcára. Az ébredő leány összetevé keblén kezecskéit és szemeit az égnek emelé.

— Imádlak nemzetem istene . . . szólt halk áhitattal. Légy üdvöz nap, ki éltet adsz. Légy üdvöz föld, ki adsz hazát. Légy üdvöz lég, ki a szabadságot adod. Légy üdvözölve víz, ki adsz egészséget . . . Imádlak magyarok Istene.

S azután megfordult, mellette ülő utitársát, ki elbűvölten bámult ragyogó szemeibe, megölelte és sze mérmesen megcsókolá.

Julán szemei kápráztak. E csók lelkét járta keresztül, pedig az nem volt egyéb, mint egy ártatlan üdvözlégylet, mely őseink

szokásaiból e mai napig fenmaradt, egy tiszta szűzies kegy, melyet szemérmes nyíltsággal nyújt a magyarhölgy annak, a kit üdvözöl, legkisebb vétkes utógondolatja nélkül a szívnek, legkisebb szégyenpirja nélkül az arenak.

De az ifju szívében e csók egy új világot teremte. Elfelede mindent, a mit a lánynak mondani akart — szent térítői buzgalommal, keresztyénhittanokról. Új lélek, új élet szállt egyszerre keblébe. Egész valóján egy mindenható ösztön melegsége kezdé áthelvülni, a világteremtő istennek legmelegebb ihlete, a szerelem . . .

Hideg tudás, üres álmok, kinzó vágyak, mind mind elenyésztek ez új, ez ismeretlen, e bűvös bájos érzelem előtt, maga a világ is átváltozott, szebb volt az ég, szebb volt a föld, mint azelőtt.

Alig mert a kedves gyermekre pillantani, pedig azután alig tudta róla szemeit levenni, míg az gyanutlan ártatlansággal hízelve simult melléje s gömbölyű szép keze eskéjét vállára tévé, kis fejét arra fektető, a bársonyfekete fürtök az ifju kezét érinték.

— Menjünk tovább, menjünk tovább! szólt Julián egész valójában remegve, pedig kedve lett volna örökké ott maradni.

— Nincs miért félnünk többé, biztatá a lányka, kényuram rablókalandra ment, mire megjő, mi otthon leszünk. Ismerem e kis patakot, mely itt előttünk buzog fel, ez elvezet bennünket házamba. —

S azzal kézenfogta a lányka utitársát, nem tudva mily háborgó indulat kelt annak szívében azon forró, harmatgyöngye kéz folytonos érintésével, vezetve őt maga mellett, s szüntelen csevegve és kérdéseket intézve hozzá, mikre Julián a legesodátosabb feleleteket adta.

Elmondatta vele hazája eseményeit, s ő is elmondta a magáét, s akár népe hőseiről beszélt fellángoló arcal, akár a csendes magános boldog vidékről ábrándos fátyolozott szemekkel, akár annyáról könnyezve, akár a viszontlátás közelörmeiről repeső kacajjal, Julián mindig szebbnek, szebbnek találta őt, s elvesztette lelkét a lány nézésében.

A patak medre volt vezetőjük. A kis ezüst folyó halkán csevegve futosott előttük, mintha hívogatná őket maga után, majd mohos kősziklák között, majd hullott fatörzsök alatt elerbúva,

néhol apró zuhatagokra töredeзве a zöldre festett sziklán, másutt szivárványos kagylókon, s színes karniol kövecseken gördülve végig, s a behajló szomorfűz gallyait ringatva, majd alábbban a fűbe csendesen elterülve, s a partjára nőtt virágok képeit tükrözve vissza.

Az erdők gyümölcsfákkal voltak rakva, a kis lány néha félre futott, s pillanatok mulva kacagva tért vissza ruhaja felhajtott szárnyát teliszedve édes piros gyümölcsökkel, s onnan kínálva ártatlan naivsággal utitársát, ki inkább szeretett volna ott rögtön meghalni.

Délfelé, mikor a nap hévvel kezdte sütni, a két bujdosó egy sötét barlanghoz ért, melynek hűs nyílása vad-szőllővenyigével benőve oly nyugalmas árnyékkal kínálkozott a fáradtak elé. A nap félig belesütött a zöld lombozaton keresztül, fölötté egy folt vad-méh ütött tanyát, döngve járva ki s be sziklai odvából.

— Oh mi kedves hely ez, mondá a leányka, a barlangba futva, itt megpihenhetünk; ni milyen puha moh, mint a selyemgyapju, milyen édes rajta fekünni. Jöjj ide te is, mindketten elférünk. Én összehuzódom, s neked is lesz mellettem helyed.

Julián a megőrüléshez volt közel.

— Azt nem teszem — ezért a világért! mondá magában lihegve, minden vére lángra gyult e gondolattól. Elfordult onnan.

— Jöjj ki te is gyermek onnan. Meleged van, meg fogsz hűlni, ülj inkább ide a folyampartra.

Jó lesz, ide melléd, szólt a lyánka duzzogás nélkül, s leült a pázsitos fűbe Julián mellé, s virágokból fűzért font az ifju fejére.

— Még nem is tudom nevedet, hogy hínak, kérdé gyermekesen.

— Julián.

— Julián? soha sem hallottam ily nevet. Talán Gyula?

— Legyek az, ha jobb szereted.

— Mikor nálunk a gyermeknek nevet adnak, az anyja megszokta csókolni olyankor. Hát téged már most ki csókol meg.

Julián keble lángolt, a kötekedő tréfa még szította tüzét.

— És mi a te neved? kérdé a lánytól.

— Delinke.

— Nem keresztyén név, de szép, mondá magában Julián, s

arra gondolt, hogy a helyett, hogy ő térítené meg a lányt, az téríti meg őt.

Mikor az ember forró nyári délután hűs átlátszó forrásvizre akad, oly természetes vágya szokott olyankor lenni végig járni azokon a hideg tarka köveceken, s érezni a kristálytisztahabok futó simulását. Delinke, amint a parton ült, egyik rózsás fehér lábacskáját lemeríté az alatt futó patakba, gyermekies játzsisággal ijesztve a kis ezüst halacskákat, mik vizellenében usztak.

Julián felszökött helyéből. — Jerünk tovább; a nap nem várakozik — monda a leánynak, ki piros saruiskáit levette, kaczagva mondá, mily jó esik gyöngéd lábacskáinak a hűs puha fűben fedetlenül járni.

Julián ezer indulattal küzdve ment a leánynyal naplementig. Ugy sietett, mintha előle, vagy tán önmaga elől futna.

Egy helyen átkellett menniök a patakon. Ott kénytelen volt Delinkét ölébe venni, s úgy vinni keresztül a vizen, szíve majd megszakadt kedves terhe alatt. A lánynak kelle őt figyelmeztetni: tegye már le, hisz régen túl vannak már a vizen.

Estefelé a sebes gyaloglás kifárasztá a leányt. Egy nagy mohos tölgy alatt le kellett ülniök és ott bevárni az éjt.

Julián föltette magában, hogy oly helyet fog választani éji nyughelyül, a honnan a leányra nem láthat.

A mint a nap leszállt, s a csillagok feljöttek, Delinke megállt a fa tövében, kezeit összetevé keblén, s tiszta szép szemeit fölémelve a rokon csillagokhoz fölfohászkodék.

— Imádlak nemzetem istene.... Légy üdvözölve csillag, ki az álmokat leküldöd. Légy üdvöz csillag, ki az éj felett örködöl. Légy üdvöz csillag, ki a boldogok lelkeit magadba fogadod.... Imádlak magyarok istene.

— Milyen kár, hogy nem keresztyén, mondá magában Julián, de nem érte magában erőt, hogy őt megtérítse, hanem félrevonult egy másik fatövébe.

— Csak nem akarsz tán egyedül hagyni, szólt félelmesen a lány, megfogván a távozni akaró kezét. Én félem az éjt. Éjjel minden esoda elszabadul; a lelkek kószálnak alá s fel, s bántják az egyedüllévt.

— Ne félj. Az ur kezében tart, minden szellemet. Az ártatlanokra ő vigyáz.

— Igen, de ármány is ébren van. A csöndes éjszakában olyan borzasztó hangok felelgetnek egymásnak, a sirarák táncolnak a mezőn, fehér halotti ködruhában, a boszorkányok dümmögve lódulnak a levegőn keresztül.

— Nincsenek azok.

— Oh én tudom. Az én dajkám is az volt. Egy füvet ismert, melytől megtanult a madarakkal beszélni. Oh az csodálatos beszéd, mit a madarak tartanak egymással. Tán nem hiszed? Itt szomszédaink a kunok a farkasok nyelvét értik, mikor harcba akarnak menni, megkérdik előbb az erdők vadjait, s a mit azok jövendölnek nekik, a szerint indulnak el. Vagy azt hiszed: hogy a mi él, nem érti egymást, úgy miként mi? A fű is beszél egymással, és a falombok, még a csillagok is; nézd, miként pillognak. Néha egyik a másikhoz fut látogatni.

Julián tagadta magában e pogány babonákat, s még is oly örömet hallgatott a leány beszédire. „Igy támad a haeresis“ gondolá magában. Igy tette a büvösen szép Ikon eretnekké Simon Magust. Igy Martiont Hyblia.

— Oh ne hagyj el. Esdekle a szép leányka, amint Julián önkénytelen mozdulatából észrevette, hogy őt elakarja hagyni. Mérgecs állat bántathat engem. Rosz álmam lesz. Nem fogok elalhatni, vagy rémekkel álmodom. Oh maradj itt; otthon apámnak házában visszaszolgálom neked, hogy hozzám oly jó valál, ott én fogok rád ügyelni, ha te alszol. — S ezzel Julián kezét oda vonta hőkeblére. — Látod amott a fiastyukot. Azt a gyémánt bokrétát az égen, a hol az áll, ott van az én hazám, nem sokára ottan leszünk.

Ezt mondva Julián karjára hajtá le fejecskéjét, mint egy lehajló virágfőt, s ott csöndesen elaludt. Mindenütt mély volt az éj.

Csak Julián lelkében nem akart lemenni a nap. Fenndobogó szive kiszakítá börtönét. Híjába imádkozott. A szerelem az istené, az ellen ő maga sem segít. Vére forrott és tagjai reszketének. Szemei előtt a szép leány aludt ártatlanul és csendesesen, oly bájos, oly tündéri szép alak, s ha lehunyta szemeit, ezer csábító gondolat táncolt végig lelke előtt.

Egyszer elhatározá magát, hogy felfogja őt költeni, hogy lábaihoz omoljon és átölelve őt, lelke minden szenvedélyével így kiáltson hozzá: „Delinke! én szeretlek, én meghalok, én elkárhozom érted!” De nem bírta e csengő, hangzó nevet kimondani „Delinke” a hang megfagyott ajkain.

Végre elhatározá magát, hogy karját kihuzza a lyánka feje alul, de alig mozdítá meg azt, midőn a lány hirtelen összeroszt, s félálomban borzadva rebegé: „Hah, a Nemere” s azzal félelmesen, fázékonyan egészen az ifju ölébe huzódott, arcát annak keblére rejté el, s míg egyik kezével átölelé, másikkal az ifju kezét vonta ajkaihoz.

Julián lélekzett, fagyottan dült a faderekához, s lelki túsá-jában elkezdé az ég csillagait számlálni, azoknak lassu pályafutását kísérni szemeivel.

E hideg, halvány égi fények lassanként kihűték lelkét, amint egyik csillag a másik után lement az égről, egyenként kialudtak szenvedélye elviselhetlen lángjai is, s a mint a közelgő szürkület reghomálya elkezdé sápasztani az éji világokat, lelkébe is visszavért a nyugodt egykedvűség, s kezdé úgy tekinteni az ölébe fekvő lánykát, mint egy lelkére bizott gyermeket, mint egy testvért, mint egy szentet.

S mikor minden csillag sápadozott, s álmatlanul átvirasztott éj után az ifju azt hívé: hogy szenvedélyét már hősieen leküzdötte, akkor jelent meg egy új csillag az égen, mely egy percel megszokta előzni a napot. Egy gyémántragyogású fény, valamennyi között legtündöklőbb — a hajnalcsillag.

A hajnalcsillag neve Vénus. A hajnalcsillag a szerelem csillaga.

Első sugarára egy gondolat villámlott az ifju lelkén keresztül, mely szenvedélye kioltogatott hamvait egy perc alatt lángra lobbanította ismét: „ha a lány felébred és őt újra megfogja csókolni!”

Szívének rohanó sebes dobbanásai felriaszták a keblén aluvót. Panaszkodék, hogy földindulással álmodott. Julián behunyta szemeit: hogy őt ne lássa.

A lány fölállt, kezeit összetevé keblén, s imádkozott. Aztán szeliden odafordult Juliánhoz s hajnalpiros ajkát annak arcához nyomva, megcsókolá.

— Oh! kiálta Julián magánkívvül s hevesen magához ölelte a leányt, s szenvedélytől lángoló arcát felemelve hozzá rebegé indulattal reszkető hangon: — Delinke, én szeretlek. Én őrült vagyok, én meghalok miattad! —

A lány hirtelen elváltozott arccal fejté ki magát az ifju karjaiból, s komoly tekintettel tolvá őt el magától, csodálkozva tekintte rá. Julián zokogva rogyott a fa mellé, s arcát annak möhába rejtette.

Delinke megszánta őt, s ismét odalépett hozzá, de már nem nyujtotta neki kezét. Szemérmes suttogó hangon monda: — nem sokára apámnál leszünk, előtte szólj így. — S azután az egész uton hallgatagon ment az ifju mellett, ha az megszólítá, szemlesütve állt elébe, este távol helyet keresett tőle.

Két eszme jutott öntudatra egyszerre a szüz szívében: az hogy szeret és az, hogy lelke szeplőtelen, s míg az első gondolat készíteté, hogy szerelme tárgyához ragaszkodjék, a másik azt követelé, hogy elpiruljon.

XI.

Egy reggelen egy magos hegytetőre értek a vándorok. A hegyoldalt sűrű iharfa erdő fedé, melyből a mint egyszerre kibukkantak, egy végtelen rónatájék egyeteme tűnt szemek elé.

Borulj arcodra! ez hazád . . . susogá valamely ismeretlen szózat Juliánnak, ki a táj arcától meglepetve, mintegy elveszve a nézésben megállott.

A messze láthatárig nem látszott semmi hegy, köröskörül a végetlen síkság terült keresztül szelve egy széles kék folyamtól, melynek csendes tükörsima vize mellé egy egy nagy sötét folt látszott lerakva lenni, valami nagy terjedt város.

Szerteszcíjjel a mezőkön kankalikos kutak körül fehér nyájak legelészték: — világos-zöld ligetek hűséből fehérlettek a sátorok hegyei, tarka csíkokkal erezve; — a kék-folyamon egy egy kis lobogós csónak uszott nagy lassudan alá, ezüst vonalt húzva a sötét viz tükrén, itt ott a halmokon egy egy hatalmas zászló lobogóját pattogtatta a szél, s a folyam két ellenkező partján két kerek-

domb tetején égett az öröktűz halványpiros lángja, míg a távol láthatáron rezgő tengertüneményt mutogatott a délibáb.

— Minden úgy van, mint oda haza! rebegé Julián térdrehullva a szent földön, s legforróbb könyveivel öntözve annak porait. Minden oly szép, minden oly ismerős, mintha maga a föld is szerelmes volna e népbe, s kedvéért mindenütt ugyanazon alakot ölténé magára. Légy üdvöz keresett, álmodott, imádott hon! légy üdvöz; — ismerj fiadra bennem, mint én anyámra ismertem te benned. Ti kék hegyek, ti napvilágos rónák, sötét erdők, ezüst folyók, te délibáb ott a láthatáron és te álmaimban ölelgetett nemzet, legyetek üdvözölve, legyetek imádva!

Kürt szólalt meg a hegyek aljában, az örökdő pásztorok észrevették a jövevényeket. Delinke inte feléjük, hókendőjét lobogtatva, s nem sokára egy közülök délceg pejparipán elébük nyargalt a domboldalig.

Egy ideges férfi volt az, könnyű bő fehér-ruha lobogott rajta, fejét tollas főveg fedé, vállán farkasbőr kacagány táncolt, kezében nehéz esakányt viselt, hátán volt puzdra és kéziv.

— Hozott a magyarok istene, kiáltá elébük a férfi, mielőtt neveiket kérdené.

— Áldjon magyarok istene bátya, felelt Delinke szeliden. Nem Barangfehérvár-e ez, a mi itt előttünk fekszik.

— Nagyon is az. Ez a sátoros telep itt Barangfehér, amaz ott, a sötétebb Etelberény, a hol az ősz Zágón vezér él és uralkodik.

— Űlj legjobb lovadra bátya, eredj el Zágón vezérhez, s mond meg neki, hogy két vendége érkezik: egyik távol földi rokon, ki Etele országából jött hozzátok látogatni, Álmos ősnak fjedelmi ivadéka, a másik egy elveszett lány, kiért ő annyit könyvezett, a visszatérő Delinke . . .

A férfi mosolygó arcán végig gördült egy mosolygó könnyű, odalépett a vándorokhoz, megfogta kezeiket és megrázta buzgón, szólni akart, de nem tudott, végig simítá kétfelé hosszú fekete bajuszát, végre annyit kitudott mondani, „az én nevem Korond hadnagy.“ Azzal föl pattant lovára, s néhány pillanat múlva már csak porát leheté látni, a mit nyargaltában fölvert, a paripa röpült vele Barangfehér felé.

A küldött lovag utközben mind fellármázta a sátorok népeit. egyszerre egy névtelen mozgalom támadott a síkságon, az egymásnak felelgető kürtök mindig terjedtebb körben kezdének széthangzani, a legtávolabb hangok elhaló kiáltásként visszhangozva a meszszeségből, s midőn a két jövevény Barangfehérhez közel ért jobbról balról roppant tömegekben száguldtak feléjük lovagló csapatok hangos üdvkiáltással, míg a város kapujából ifju magyar hajadonok jöttek elébök üdvözlő dalt énekelve, hófehér patyolat ruhában, fejeiken vadvirág koszorúval.

Ott körülfogták a két jövevényt, a férfiak felkapták Juliánt paizsaikra, úgy vitték csoportjaik előtt vállaikra emelve, s végig kiáltozva az utcákon.

— Imé Álmos vezér utóda, a ki eljött a rokonországból, hol Etele nyugszik hármás koporsóban! —

A lányok ezalatt Delinkét fogták középre, s megkoszorúzva őt fehér rózsával, összeölelgeték, összecsókolák; — ismersz-e még Delinke? Emlékezel-e rám? — hangzott felé minden oldalról, — én vagyok Zille, ki veled járt a ligeteken gyögyvirágot szedni, én vagyok Enikő, ki bátyád sirját együtt öntözte veled forrásvízzel és könnyűvel; én vagyok Jolán, kitől dalolni tanultál.

A többiek ez alatt két hosszú fehér lepelt feszítve ki, azt két sorban feltartották kezeikkel a megérkezett felett, s e mennyezet alatt vezetve a társnéitől ölelgetett leánykát, énekelték a róla készült dalt, mely megsíratott eltűnése után keletkezett a nép ajkán.

Gerlice siratja párját
 Kemény idegen országban;
 Odamégyn sötét holló:
 Ne sirj ne sirj kis gerlice;
 Leszek én teneked párod. —
 Eredj innen sötét holló:
 Galambnak galamb a párja:
 Nem soká sirok én itten;
 Eljön értem Dali madár,
 Puha fészkebe visz engem.
 Dali madár puha fészke

Lágy taluval van megrakva.
 Eredj innen sötét holló:
 Mert ha párom egyszer eljő,
 Kőrmével kitépi tollad.
 S fészket azzal rakja majd meg.

Delinke szerelmesen, szemérmesen tekintte Julián felé, kit az ifjak vittek pajzsaikon, után sohajtva — galambnak galamb a párja. —

A lányok más dalt kezdenek.

Elmegyek anyám házába
 Hófehér galamb képibe.
 Leszállok az ablakára
 Szunnyadj szunnyadj szép csendesen,
 Hoztam neked csókot, könyvet,
 Drága gyöngyöt, mirhakövet.
 Álmodj rúlam, szunnyadj, szunnyadj,
 Soha sem látsz engem többet.

Delinke szemei könnyekkel tölték meg anyja emlékére, sirva borult társnői vállára.

De nem sokára a bus éneket örömjaj váltotta fel, Zágon vezér közelgett Barangfehér felől nejével és kíséretével, s amint a két kísérő csapat megpillantá egymást, az örömrivalgás az egeket érte.

Az ősz fejedelem leszállott lováról, megölelte lányát, betakargatá hosszú palástjába, megcsókolá arcát, azután Juliánra került a sor, kit férrias kézzszorítás után hófehér paripára ültetett fel, s jobbára bocsátá, míg Delinke sirva és kacagva futott anyja elé, ki ott vár reá pirosra festett kocsijában hölgyeitől körülvéve.

A szegény Jerne szemei nem láthaták többé Delinkét, a tört szívű anya kisírta szemei világát elveszett leánya után, de újra hallá hangját, s minthogy szemei nem láthaták, keblére ölelte, kezével magához fűzte, és nem bocsátá el s csókjaival elhalmozva, kis leányának nevezte őt, azt hitte; hogy most is oly kicsiny még, mint mikor legutóbb látta.

Az egész táj öröme volt zendülve, a sátorok lombjai, mint repülni készülő madárszárnyak lobogtak minden felül, az egész nép kiáltozott örömében, míg a legjobban örvendőek nem tudtak szólni az öröm elfogadása miatt.

Minél mélyebben haladt az ut az ujhaza belsejébe, annál inkább változott annak tekintete. A kifeszített sátorok helyett kioszk-szerű oszlopos kalibák kezdtek itt amott látszani, a telepek helyén szilárdabb, rendezettebb volt az építkezés, míg végre feltűnően maga a főváros Barangfehér, fogalmat nyújtott Juliánnak őseink máshoni lakóhelyéről.

Árka nem volt a városnak, maga e messze kiterjedt telep alig birt kivehető határokkal, több mértföldnyi területben szétszórt tanyák és karámok úgy vették körül, hogy maga a város csak mintegy e tanyák központja tűnt szem elé.

Tornya nem volt, utcája mind megannyi téres piac, házát mindenki úgy építette, ahogy neki tetszett, hosszúra, alacsonyra, fából, vagy vert agyagból; néhol magas kupok voltak emelve egyetlen földél nádkévékkel borítva, másutt magas élőfáknak támogatta köröskörül kévéit a hevenésző építész, hogy az előfa koronája fedezte lombjaival a házat. Az egész telep mutatta: hogy e nép nem rég lakik itten, s nem tudja: hogy soká fog-e még itt maradni. —

Csupán egy magas halmon látszott valami fényes épület, ez volt a vezér laka, külső falai különös vegyítékű tarka mázos téglából voltak rakva, minők nálunk a kemencek darabjai, belől összerovátkolt fából voltak a keresztfák, miknek tábláiba durva alakok voltak faragva, csaták és áldozatok csoportozataiból.

Minden házikó tetejébe egy tarka lobogó volt tűzve, melyek a mint lebegtek a szélben, úgy tetszett, mintha szárnyai lennének e könnyen épült városnak, mikkel elrepülhet a szem elől, s ha ma itt látta valaki, holnap száz mértföldre repül, s ott települend le újra. —

A mint Julián megérkezett az ősz vezér és családja kíséretében, az összesereglett nép fogadta őket Barangfehér legtéresebb piacán. Több, mint nyolcvan ezer lovas állott a sikon fejedelmét üdvözlendő, ki közibök érve, kézen fogá Juliánt, s fölvezette őt ma-

gával a vezérhalomra. Semmi küldisz nem ékesíté az istenadta trónt, állványa a pázsitos föld volt, mennyezete a tiszta ég. A nép harsogó üdvkiáltással fogadta az érkezőket, míg a kürtölők jelszavára lassanként lecsendesedett az örömében háborgó tenger, s ekkor tiszta hangzatos szóval elkezdte hozzájuk beszélni a vezér.

Gyermekim! magyarok, kunok, kazarok és besenyők! Régi szó közöttünk, hogy a baj nem jár egyedül, most az egyszer megfordult a szellő, az öröm jár párosával. Azon fejedelmi családnak, mely benneteket száz meg száz éven keresztül jó és bal szerencse közt vezetett, magam lők utósó férfi ivadéka. Utánam leányágra szállandott az ország. Zúgtatok, hogy asszony következik a viharokkal játszani, hogy egyetlen gyermekem is leány, s im az ég meghallá zúgolódástokat és elvette őt tőlem. Idegen országból rablók jöttek érte és elorozták közülünk. És ekkor megsirattátok az elvesztettet. Soha könny nem folyt annyi ősmagyarországban, mint ez évek alatt, ti sírtátok azt én velem együtt, és az ég meghallgatta siralmainkat, visszavezette őt karjaink közé. Ez ifju, kit jobbon láttok szabadítá őt ki rabságából. Nézzetek rá! nem látjátok e arcán, hogy ő is magyar, miként ti? hogy ő is fejedelmek utóda, miként én?! — Száz meg száz mértföldre innen, Etele szent hamvainál, ottan élnek rokonaink, kik sok harcoknak utána eljutottak a boldog ígérethonba. E testvérnép fejedelmeinek ivadéka ő, ki sirról sirra tapogatódzva visszajött őshazáját fölkeresni. Üdvözljétek őt! ősz fejem a sirba szállhat, ti nem maradtok el árván, ő lesz vezéretek, ő lesz fiam, az ő ereiben is Attila vére forr, én leányom kezét, ti a vezér kopját adjátok kezébe, s az ég áldása legyen mind a kettőn.

A vezér alig végezheté szavait, a nép féktelen üdvkiáltása elfojtá az utolsó hangokat, odatolultak a domb körül, s Juliánt lelkesült örömmel ragadva fel karjaikra, fölállíták egy paizsra, úgy hordozák köröskörül a nép között, mindenütt köszöntve, mindenütt üdvözlöltetve. Az ifju a nép vállain érkezett a vezér lakáig, ott letevők, a hölgyek elébe jöttek, szemérmesen megölelék, megcsókolák a rokonnáfogadott jövevényt, ki egyik gyöngéd ölelő kar közül a másikba jutott, s még el sem feledte az egyik csókot, midőn a másik csattant el ajakán.

Julián lelkét fölmagasztosítá a megvalósult álom. Ilyennek hitte, képzelte, álmodta őket mindig. Érzé, hogy ébren van, látta hogy hazája van körül, hallá, hogy anyanyelvén üdvözlik mindenünnen, s keblén ölelve tartá első és örök szerelmét, ki utoljára érkezett őt üdvözölni, hogy soha meg ne váljon tőle.

E pillanat a tulvilágra is szép volna.

Julián a hálától átszellemülten emelé föl arcát az égre: hogy megköszönje a mindenjók urának azt: a mit kérni sem mert tőle soha.

De e pillanatban valami idegen, zavaró érzelem ütötte meg lelkét, mely mielőtt öntudattá lehetett volna, egy jéghideg kéz érinté forró kezét, s a mint kedvese szép arcáról fölemelé ittas tekintetét, egy magas ősz férfit látott maga előtt állani, hosszú hófehér ruhában, fején magas tarajsüveg volt, elől a nap arany képével, hátul hosszan leomló fehér lófarkkal. Ez a Ghylas, az ős pogány áldozó pap.

Julián lelkén egyszerre felhőként borult végig e gondolat: e nép pogány!

— Jöjj imára a forráshoz! szolt Ghylas, megfogva az ifju kezét.

Delinke észrevevé az ifju megdöbbenését, odasímult hozzá, s mintha emlékeztetni akarná, fülébe sugta.

— Midőn fejedelmet választ a nép, Jezten (e volt az Isten neve a napimádóknál) tanácsot ad az elválasztottnak; kövesd a Ghylast a forráshoz, s tedd a mit ő mond.

Julián rendbeszedve eszméit, s követte Ghylast. Mindenki elmaradt tőlük, csak ők ketten haladtak a szent berekbe, a hol Jezten oltára állott.

Egy kő volt az a forrás part mellett, melynek belsejében örök és füsttelen tűz égett, a forrás tulsó oldalán állott a máglya a leszurt karddal, melyre az égő áldozatot szokták rakni, most meggyújtatlan, mert csak jóslatért jött a Ghylas.

Juliánt megállítá a pap az oltar előtt és szólt.

— Borulj le a földre és csókold meg azt, mert a föld ad hazát, a föld ad eledelt, a föld ad sírt.

Julián engedett, s leborulva megcsókolta a földet.

— Mosd meg arcodat a forrásban, mert a víz tisztává teszen.

Julián megnedvesíté arcát.

— Sohajts a légbe, mert a lég ad szabadságot. És nézz a napba, a ki ad életet, meleget és világot.

Julián egy percre a napba tekintte s káprázva kapta el onnan szemeit.

— Mit látsz most? kérdé tőle a Ghylas.

— Kék és zöld foltokat, felelt Julián, kezével dörzsölve szemeit.

— Azok Jezten képei. Most imádkozzál magadban, mondj imát, a minőt akarsz, a mit kívánsz, s én megfogom kérdeni Jeztent, mit felel imádra.

Julián felemelé szemeit, s felfohászkodva magában imádkozott.

— Isten! keresztyéneknek ura, ki vágyaimat betöltéd, ki im nekem hazát, koronát és szerelmet adtál, halld meg és segítsd meg imámat, e népet, e hont, e szerelmet én tenéked ohajtom adni, a te birodalmad népesüljön meg általuk.

A Ghylas szemei figyelmesen kísérték az imádkozó ajkainak néma mozdulatait; midőn elvégzé az imát, a Ghylas levette a máglyáról a kardot s négyet vágott vele, minden suhogásnál lassudan mormogva: — ég, föld, nap, vizek feleljetek! Azzal a kardra támaszkodva, elkezdte hallgatódzni a szél megindult a falevelek között, mintha azoknak suttogásait hallgatta volna. Azután letépett néhány falevelet, ráhínté a forrásra s magába vonulva hallgatódzott ismét a forrás mormogásaira. A nap leszállt, az ég megcsillagosodott. Egy egy csillag futott alá. A Ghylas szemeivel kísérte azt, mintha futásából olvasna valamit. Éjfél felé fölkelte ülőhelyéből s a kardot feltűzve a máglyára, elkezdé tompán, lassudan dörnyögni: — mit suttoznak a levelek? mit mormognak a tengerek? mit hullanak a csillagok? —

Kevés idő múlva odalépett Juliánhoz és megszólítá őt reszkető hangon.

— Ezt izeni neked Jezten: honfi sem léssz, még is hontalan léssz, vezér sem léssz, még is népet vesztesz, férj sem leendsz, még is megözvegyülsz.

Julián reszketni érzé maga alatt a földet, látta hullani a csillagokat, érzé a hidegszél fuvását, hallá mormogni a patakot.

Ezt izeni neked Jezten.

EMLEKLAPJAIMBÓL.

Elszunnyadtak a szenvedélyek ,
A zugó vész lecsendesült.
A bánat tépő keselyűje
Egy hideg kösziklán megült.
Életfáim őserdejének
Alig rezegnek lombjai.
A vihartól még fenmaradva
Csak egy szellőcskét hallani.

Susog az erdő , a szárazfák
Halkan beszélnek , csendesen.
Tovább ad mindenik egy hangot ,
Mig az egészen átmegyen ;
És akkor vége . . . Elhallgatnak ,
Szunnyadni látszik mindenik . . .
Keleten , mint sirból a szellem ,
A fehér hold emelkedik.

Ébredj fel oh sziv ! vagy nem látod
A hold körül a villiket ,
Mikkel a kört megnépesíti
A fenvirasztó képzelet.
Ereszkednek a hold sugárin
Mindig alább , mindig alább . . .
S a sziv a félig elfelejtett
Képekből sokat újra lát.

Oh hölgy, ki mint fátyolozott csillag
Halványan állsz egem felett,
Te arcod bánatos vonásin
Az én keservem viseled.
Szelid képed: mint a fehér hold
Mely, mikor már lejárt a vész,
A csendes és kihalt vidékre
Mélán — de nyugodtan lenéz.

* * *

S ha a holdsugár büverejére
Álmából föleszmél a táj.
Nem örömré, de arra ébred:
Hogy keble nyomott, szive fáj.
Az erdő újra zug zokogva
És minden száraz ága rezg,
A bánat keselyűje ébred,
És újra tépni, dulni kezd.

Hah! milyen éj! a vész megindul
Mint egy nagy fekete madár.
Széles szárnyait csattogtatva
És rémesen vijjogva jár.
A fák recsegetve tördelődnek,
Zug és süvölt a rengeteg...
Felette mint halvány kísértet
A fehér arcú hold lebeg.

* * *

Oh hölgy! ki újra felköltötted
A már már szunnyadó vihart,
Miért fordulsz el szemeimtől
Hogy halvány arcod eltakard?
Vagy könnyet törlesz szemeidből?
Oh ne töröld el a könnyűt.
Mi lehet szebb a harmatcseppnél
Melyre a hold sugára süt!

Ki szenvedett többet te nálad?
 Ki tűrte szebben valaha?
 Csendes panasztalan könnyűkre
 Kinek lehetne több joga?
 S ki értené meg — hogy ha én nem —
 Tengerszem — mély keservedet?
 Sirj, sirj szegény hölgy! keblemre
 Bizton hullathatd könnyedet . . .

Ha a tó szunnyadó vizébe
 A felhők záporárja hull,
 Széles körökben reng a hullám,
 De aztán újra elsimul.
 Ne bánd: ha te is felkeltetted
 Bennem a szunnyadó vihart;
 Megint szellővé fog az válni
 S elesöndesül... csak te akard.

Szász Károly.

CSILLAGOK.

Égen csillag, földön a hir fénylik.
 Kérdés, melyik ragyog fényesebben?
 Amaz lehull, s emennek sugára
 Velünk együtt mint a szellő ellebben.

Égen csillag, földön a hir ragyog.
 Melyiknek van égetőbb sugára?
 Az égen a csillag hidegen ég.
 Hidegen lángol hírünk is,
 S utóbb reáfagy sirunk halmára . . .

Roboz.

AZ ŐSZ KIRÁLY.

(Ős időkből.)

Egy vén király éveknek századával,
Roskadt tagokkal és erőtlennül,
Mit bölcs eszével s jó szívvvel megörze,
Még egyszer országa trónjára ül.

Előtte két fiu, mind ketten ifjak,
Reményteljes királyi hercegek;
S hozzájuk ősz atyjoknak ajkáról
Tört lassu hangon ily szók rezgenek:

„Tudnom kell gyermekim, még életemben,
„Milyen kezekre bízam népemet;
„Mily ész parancsol, s mily szív oszt kegyelmet
„Utánam e nagy ország s nép felett!!

„Azért először is egy évre im a
„Kormányt idősb fiamnak nyujtom át,
„S utána ifjabbik fiam viendi
„Egy évig országom kormányzatát.“

„Ekkép a nép küldötti minden évben
„Előmbejőjenek tolmácsokul;
„S közöletek ki jobb sikert mutat fel.
„Trónomba az lépend utódomul.“

Végzé az ősz, s átadta a hatalmat
 Idősb fiának, mint rendelkezék;
 S nyugodtan elvonulva várta, miglen
 Az első év végtére eltelék.

*

S az év kitűzött ünnepén
 A drága fénybe öltözött
 Idősb királyi herceg im
 Föllép nagy pompa s zaj között.

Gyémánt- s aranytól csillogó
 Társaktól vétetik körül;
 S a légbe harsogó zene
 S dörgő ágyúmoraj vegyül.

S a küldöttség az ősz király
 Lakába kardesőrtetve lép,
 Lerajzolandó, mily nyugodt
 S mily boldogított lőn a nép.

„Uram, fejedelmem, ősz atyám!
 — Szólt a királyfi — üdv neked;
 „Néped küldöttin ime dus
 „Jólét jelét szemlélheted.“

„Nagy régi ősök sarja mind,
 „Jószágban, kincsben gazdagok;
 „S hogy boldog is mindegyike,
 „Igaz dolgot állithatok.“

„S a nép? . . . nyugodt; nem panaszol;
 „Nem mer panaszt emelni sem;
 „Ismerni megtanulta már,
 „Mi a szigor s a fegyelem.“

„Fogadd azért tetszéssel a
 „Lefolyt évnék kormányzatát.

„Magas királyi trónodat
„Idősb fiadnak hagyva át.“

Végezte s mélyen leborult
A szónok és kísérete;
De a királynak elmaradt
Fiához várt felelete.

*

És jött a másik próbaév, miként
Rendelve volt, az ifjabb hercegé;
Kormányra lépe ő is, s nem soká
Nevét dicső hirkoszoru szegé.

Nem csillogó fény kíséré nyomát,
De millió nép hálaérzete;
S nem ősök kérkedő utódiból
De áldó népből állt kísérete.

S midőn az év letelt, s az ősz király
A nép küldötti közt gyűlést nyitott,
Egy néma néptenger vevé körül,
Melynek szemében könnyecsep csillogott.

Ott állt az ifju herceg szóltalanul,
Miként ha gondolná: mit szóljak én?...
Hozsánát én hijába mondanék,
Ha szenvedés ül népem ezerén?!...

„Légy üdvöz, országom hű nemzete!
„Ohajtanám ismerni érzeted;
„Ha vajjon ki kormányzott közelebb,
„Az ifjabb herceget mint kedveled?“

Szólott az ősz király, de nem felelt
A néma nép, csak folyvást könnyezett;
Trónhoz borultak a nép vénei,
De szó ajkukról nem keletkezett.

S szólt a király idősbik hercege :
 „Im lásd , atyám , néped mily szenvedő ;
 „Sorsát siratja és a bu miatt
 „Könyezni csak , de szólni nem bir ő.”

„Hagyd ! — mond az ősz : s ne káromold
 „Hüségese népem hulló könyeit ;
 „A fény , mi e könyekben felragyog ,
 „Engem mindennél inkább üdvezit.”

„A köny , mit látsz , nem busajtolta köny ;
 „Örömköny az népemnek arcain ;
 „... Nem hallod : — Éljen ifjabb hercegünk ! —
 „Mily lelkesülten harsog ajkain ? !”

„Hallod , hogyan zúg , mint a tengerár ;
 „S e herceg , oh , ne boldogitana
 „Népet , mely ily szent könyben kéri őt ? —
 „ — Övé , övé az ország s korona !”

Beöthy Zsigmond

A N É M A K I S É R T E T .

(Freskókép).

BERNÁT GÁSPÁRTÓL.

A magyar felföldi Krajnyának Gácsország felé kigyózdó utvonatán, sötét porfelleg között pörés karaván ballag.

Az előcsapatot három vén mameluk fajta egyéniség képezi.

Fejükön vedlett báránykucsma tarkállik.

Sovány gerinceiken halovány rőtíval-bőr tűsző kotyóg.

Hajlott vállaik nyakszirtébe termetes somfa-marasztó kapaszkodik.

Utánuk középkori férfiak, büszke pofákkal, csónakszerű bocskorban és vasvillásan.

Haladnak pedig négy sorban, . . . soronkint hatosával.

Rövid térközben mozgó négy szög mutatkozik.

Hórihorgas alakok, kaszatérdekkel, hegedű nyakkal, és deszkalapos termetszükségben.

Arcaik lábmérője hosszátag, mint őszi-esőzetkor a csúzkórosok álmái.

Szinök a kecskerágó-csemetének azon korszakához hasonlít, midőn levelkei zöld hüvelyükből sápadt zörgönyökké ráncosodnak.

Szemeik fíjójában egy egy aszott bodzabogyónak savótejfele homálylik.

Szájuk nyulánkabb a szabógallérféle tésztánál, . . . és mindig nyitva áll, mint a vendégszerető magyar nemes udvarkapuja.

Oldalvást strudlikká gyúrt kalapkarimájuk alul, kócos haj-

bokrok csörögnek a görbe vállakra, melyeken gereblye, szórólápát, nyírseprő, s más eféle divatfegyverek ostromállapotoznak.

Ezek a karaván bástyavitézei.

Szorosan egymáshoz fűződve haladnak.

Távolról azt hinné az ember, hogy fejeik talpán gyalognak, pedig csak bokájuk kereke működik, hanem annyira hátrahanyatló vonalban, hogy egy egy láb, négy füllel se hallhatná meg fejök kiáltatát.

E négyszög közepén alig husz éves halvány ifju lépdegél.

Ballába jobbkezehez van láncolva.

Arevonalmai gyöngédek.

Tengerszin szemein ábrándos kifejezés honol. Szemöldjei között ivalaku sebhely látható. A fáradalom miatt lényegén némi aléltság vehető észre; . . . hanem figyelemmel áttekintve meg nem tört erélyt és önérzetet tanusít.

Nagyon el van alélva, mert gyakran pihenni akar. Ilyenkor kísérei felé tekint. Kezeit kérelemhez kulesolja. Esdő tekintete szívhez olvadó; . . . de szemkérelme hideg és buta keblekről hanyatlik vissza szenvedésihez; . . . s kinzói körében tovább tovább mendegél.

Gyakori ácsorgásával ne hogy sokat alkalmatlankodjék, kísérei által, a derekára hurkolt kötelekkel többször kiméletlenül meg megrántatik.

Ilyenkor élénk fájdalomjelt öltenek arevonalmái. Kebléből állati nyöszörgés emelkedik. Környezetére mérges szemvillámokat szór . . . és kényszerű nyugalommal tovább baktat.

E rendszerezett őrtömeg háttérében nők, suhancok, gyermekek csoportulnak, nyárs, pizskafa, ostorféle löszerekkel ellátva.

Nők, leányok a szem- és lábfárasztó töltésről olykor olykor a közel illatozó virányos mezőre átesapva, futkorászjátékok között kísérik a komoly férfi sereget.

Éles vijongásaik szomszédfalvak morájába furódnak.

Viritó rokolyáikkal szellő urfi pajzánkodik.

Szilaj sühederek mezei-cicázatba merülve, elfogott lánykaik arevirágairól lopott csókmézet szedegettek.

Pajkos gyerkőcék egymás hátán, vagy vesszőparipákon versenyeznek.

Vége egy pár öreg mama tipeg tapog, . . . el elmaradozva a haladó ifjúságtól, . . . kérdezve mintegy az asszonyi természet: vajjon mi, hol és miként történik?

— Hová ballag, ketek ily bucsuszámra szép hugám? — szól egy szemközt érkező gyalog vándor, állhegyen csipkedve a kérdezett s átpirkadó fejkötös tulipánt.

— Hát ide ni a szomszédfaluba — felel a nyalka menyecske férre szökvén egy tüzes csókgolyó elől, mely biborajkának rózsaharmatát lett volna fölszáritandó.

— Igen ám angyalom, de sok szomszédfalu van körülbelől, . . . és sok mindenféléért jár kél az ember! — folytatá az utas, neki támaszkodva a csoport bámulatnak.

— Mi bizony rabot visziünk tens vicespán urhoz.

— Terhes robot atyafi!

— Kisértetet hurcolunk láncon — szóla az őrtömeg közül egyszerre három vasvillás, a szóban forgó corpus delictum zörgő termetére, azonnal visszakonyitva, nehogy mint az ily himboszorvány szokott: szitakötő lepévé párologjon.

— Vigyázzon kigyelmed, hogy tormás-csukává ne változtassa ez az átkozott bűbájos, — figyelteté az idegent, egy bibictojás képű süheder.

— Még most is uszkál bennem a vidra, melyet rám olvasott — sopánkodik egy bánatos özvegy.

— Dejszen lesz neki hadd el hadd, csak én bepanaszolhasam. — Képzelve keed, ez a jó madár szegény jámbor férjemet (hármassal keresztet vet) csacsivá akarta bűvölni: hogy rajta hétről hétre vándorolhasson; — hanem megesíptük ő kemét — csőrömpölé egy kurtaszoknyás negyvenes.

— Verje meg az ur isten! . . . még most is ugattatja a borjumat éjjel nappal, a mért fíris tarhót nem adtam neki fölöstökre, rikácsolá a seregbeli utóanyókák egyike.

Az őrtömeg tovább halad.

A vándor utána bámul; . . . fejét csóválja; . . . néhány sohajt fuvall az öregéből, . . . s a hallottak miatt minden bizonynyal

sóbálvánnyá válik, ha a lovagiatlan pásztor-telepítvények hivatlan csókjaitól jó eleve meg nem irtózott volna.

* * *

A földi feketeségek legsötétebb szerezsen kalandora (őszi est ő hercegsége), ragyogó szemű arája (napkisasszonnyal) épp jegyet volt váltandó: midőn az előítélet vadborától részeg népkaraván, az alispán udvarára érkezék.

Nemes izléssel rendezett falusi lak.

Téres udvaron halvány rózsaszínű kastély látható.

Márványzott oszlopszat, és világos-zöld redőnyök, öblös metsetű ablakok, s ajtószárnyak emelik a kényelmes lak külbeesét.

Kocsijáratul is alkalmas domboru oszlopszat fölött kettős családi cimere ölelkezik.

Az ó századok ezen aranyfüstös mumiája büszkén tekinget a fénytelen nemzedék egyszerű műveire.

Jobb és balfelől gazdasági épületek, illetékes csinnel és arányban.

Udvar közepén, somvessző kerítvényes rotonda, zömök akácok domboru lombozata alatt, itt ott sárga és vörös virágu tulipán-fa bólingatja illatos fejcskáját.

Vérpiros tölesérű speciozák ölelgetik a félkörre fonott rácsoszatot.

Gyöngyogláros jázminbokrok közül, szendén kacsingat a hervadozó fukszia; s az elvirágzott alátus arany zománcos pukkantói tikkadva hajlonganak nyíltkeblű hortenziák harmatos fürteihez.

Az izletes rotonda körül nyirett serényű park szigetkék zöldellenek, . . . közöttük szakállas csillagszegfűk, nyakas campanulák, sötétbarna vasvirágok, és törpe balzaminák diszlenek.

A virányos parkszigetkék között kavicscsal hintett uttekervény kigyószik.

Őszelői lágyhives délest.

A természet szerény játékainak egyik legkedvesbiko.

Test, lélek és kedély közös, önzetlen barátsága ily alkalommal köttetik.

Csendei alispán vendégivel jelenleg a rotondában időzget.

Ép jellemű, igénytelen magyar ember.

Természet és alkotvány hő barátja.

Gazdag tárgy és világismérettel csillagokat ugyan nem hasgat, hanem a becsület és tiszta értelem szavát érti, tiszteli és foganasítja.

Család és kedélyzeti nyugalmas szerkezete, az örök kegyeletnek miatta, nehogy tartós házi boldogsággá penészkedjék: részire is utalványozott a sors ugyanazon egy személyben pontot és felkiáltójelt. A pontot második neje, Lármái Dudunkának földi természetében öröklé, . . . a felkiáltójel?! . . . szinte ő nagysága határtalan torok birodalmában kerepli a gazdagon jövedelmező szél-malmot.

A házassági bimbóláncolat, ily pattanós házi viszony mellett, hogy nem ritkán bazsarózzai bilincse is átzörgölődik: ha nem írnam is, természetes.

Az alispán kétfejű nászi törzsökéből egy pár családeseমে-técske indul sarjadzásnak.

Első nejétől: Ilonka, egy szerény virágszál. Szép mint a tavaszi hajnal első ébredése. Lelkének gyöngyei; hölgyiesség és nemzeti érzelem.

Dudunka ő nagysága pedig fimagzatkával ajándékozá meg a himutód sovár alispánt, . . . mely prezentet a kis Jázon képviseli, édes tática nászörömeinek nem csekély rovására.

A kis Jázon, mama ő nagyságának figyelmet nem ismerő kedvenc bubuskája.

Tökéletes udvari despotácska.

A tática nem hallgat; . . . nővérét csipkedi, . . . macskáját diplomatikai ebédeken is nyivákoltatja, . . . cselédséggel szembeáll, . . . instructorára nyelvet nyújtogat: . . . rizskásával traktálja a süldőt, . . . mamája structollas kalapjából a pórfiukkal zsendicét papál; — és tática hivatalos actáira tintás ujjal szörnnyű mamutokat pingálgat.

Bántalmitól a szerény Ilonka gyakran köyekre fakad, . . . az instructor, mama ő nagyságának többször be bepanaszolgat; . . . a cselédek felmondogatnak; . . . s a jobbágyság egyrezugolódik a Jázon urfi rovatba eső játszógyermek adózat miatt.

A panaszok elhangzanak. Jázonka elleni legkisebb sértelem is példásan büntetetik. A sértett folyamodók mindig hazudoznak. Jázon urfinak mindig igaz a van.

A rotondai társaságot néhány hivatalos és divatconsumens egyéniség többsíti.

Élénk, beszédes faj.

A hivatali osztály, röfös deferenciából a kultürelmes alispán józan hallását politikai kaesacombokkal garnirozza. Az alispán — mint lovagias házi gazda és optimistai tanszék igénylő publicumot képez, . . . hanem az egy fej körül örködő két fül alkatáért, titkon imádja az eszélyes termézetet.

A magyar vendégszeretetnek diletáns exequensei pedig, házi asszony ő nagyságának büszke praesidiumát árnyékolják a vidéki világhírek forró sugárai ellen, cimezvén utó és elő hálaadóul ő nagysága mézszavait oly izletes szellemi confectnek, minőt a bájos nőszónoklat csak magasztaltsága kéjmámorában teremthet.

A szép Ilon, kerevet párna himzeten működik és andalog. Hosszu selyempilláin át ibolya szemének fényharmata ragyog. Csiga ajkain epedő mosoly alakban, vándor grácia szendergi szerelmi utja fáradalmát.

A szive felől eső park szélen árvácska és bársonyvirág illatoz.

Előtte csinos barna ifju rendezgeti a bomlatag haraszt szárlakat.

A pár szerelmes hallgat, . . . csak lelkeik beszélnek.

Mily kedves, mily elragadó a rokonszelleme néma csevegése.

Hisz a rózsabimbó se szól, midőn benső szerelme viszonzatánál kelyhet nyit érte égő napja sugáresőkjainak.

Kerek fenyő-asztalkákon, legközelebb átszenderült ozsonnából halvány csemegehullák hevergetnek, ingerlő rendetlenségben figyeltetve az evő ivó halandót, a természet azon öreg nótájára: ,memento mori.'

Esteledik, . . . s a szaggatott föllegpalástban áldozó őszi nap bibor ragyogvánnyal mind megannyi mozgó hajnalokká színezi a rotandai társaság tagjait.

— Mama nézd csak, onnan a hegyek felől búcsúsok közelgenek — sipíta a szemfüles Jázonka mama ő nagyságának, . . .

ovál feje tátott álmáriumába (látjutalmul) egy adag ozsonnai kappan reminiscenciát tömögetvén.

Ő nagysága a közöttte kereplő discursmalomnak gyöngéd ke-szegoldalt fordít; . . . kagyló nyelvű stekherjét bátorhetszetű sze-meihez bigygyeszti, és a piros téglakeresztes udvarkerítvény felé pillog, melyen át a külesemények azonnal beláthatók.

— Tán lakadalmas nép — akará sejdíteni Emlényi Gyula, szerény mosolyt intézve Ilonjához.

— Nem gondolnám hogy nászünnepély volna, mert se zenét se robajt nem hallok — mond egy pörge bajuszú patvarista, töltött tajtpipát illesztvén principálja kezébe.

— Alig ha ujoncok nem utaznak keresztül — szól a járás-beli szolgabíró, negyedrészt nyakat alkalmazva a kérdéses jelenethez.

— Méltóztassék megengedni, hogy ne a legyen, mert tud-tom nélkül egy árva légy sem mozoghat a járásban — felel Pony-vai esküdt, nyakra főre hajtogatván magát, mint valami gulyakutgém.

Mig egyik vendég egy, másik más járatokat ötletezne, a rab-vezető népség beömlik az udvarra, szemelött tartva mindazáltal a főhivatal iránti félelmes illedéket.

A vasvillás sereg csatárláncot képez, . . . a középrend fel-bomlik, . . . és a rabhoz kötelezett négyszög előáll.

Sajátságos látvány.

Szelid arkifejezésű sugár ifju csörteti láncait.

Derekára csatolt szíjazatból mindenik örvezetőjéhez egy egy szál kötélfonadék nyulik.

Az előrsök és utócsapat háttérbe állnak.

A fő bizottmány (khern troupe) rotondához közelget, melyből a hölgyek és Jázonka szétfutottak, odadobbanván meg rémegő szí-vecskék: hogy hátha valami rögtönzött népríbillio?

A rablánc rémesen csörög.

Idegbántólag nyikorg a kötélfonadék.

Villogó vasvillafény ütközik a leáldozó napsugarakba.

A rablánc megszokott zenéje hatás nélkül marad.

A népfegyverzet is csak Ponyvai esküdtöt confundálja, ki a mogyoró-gyümölcsöt ugyan magán, . . . hanem esemetéjét másokon szerette gyakorlatba kapkodni.

— Mi baj édes fiam? hogy ily szokatlan szám és fegyverrel látogattok — szól az alispán gyöngéden, elűzni akarván a már dietiohoz tollaszkodó népszőnokat.

— Már ismét valami bolondot tettek keetek, mint minap midőn a veres pofájú hold ellen féreverék a harangot, azt gondolván, hogy falujok végén az uradalmi magtár lángol — rival nyersen Ponyvai esküdt, veséig ismerve a Boci falusiak mulatságos előitéleteit.

— Takarodjanak haza keetek.

— Mintha bizony nem volna otthon is elég dolgoznivalójok, szól amolyan markos tónusból egy két megyei hivatalnok rotonda párkányról, közéjük könyökölve.

— Csendesen urak! . . . ne hirtelenkedjünk — sugá vendégihez az alispán, ki magány és idegen tapasztalmány után azt tartá: hogy egy csepp mézzel több legyet foghatni, mint egy akó ecettel.

— Na hát kivele, . . . elő vele, mi az? — dörmögé a népséghez Fikarci főfiskus, ki nem feledheté, hogy a Boci bírakkal több ingyen baja szokott lenni, mint egy egész járás panaszával.

— Tekéntetes vicespán ur! (szól egy görbelfésűs vén vasvillás, földre szegzett fegyverére támaszkodva) megkövetem alásan, vőm a mult éjjel a fonókában egy kan boszorkányt fogott, ki az ördögök nagy apjától hozzánk van deputába küldve, hogy bennünket miud egy szálig lábíg megrontson.

— Az én számat a fülemig huzta; . . . a fiam terenyén pedig kucsmagombát növesztett; . . . megmondhatja Borka néném asszony, (jöjjön ide csak kend) az ő keme kakasára olyan hétágu szarvat bővölt, hogy akármelyik kecskebagnak sinces külömb.

A népség vérszemet kap, . . . többen előállnak.

— Orsómon a fonalat gyíkká változtatta.

— Tiszteletes uramon, ha a bibliából rá nem olvas, elrepül az óperenciákra; . . . már kiis nőt a balszánya ő kemének.

— Rokkámról a szösz mind egyszálíg megevé, később pedig ugyanabból kis lányomra egy kartonrokolyát lehelt.

— Én vagy tiz garast nagynehezen összeszerzek. Alászántok. Elvetem, hogy majd reggelre egy kőből rézpénzt aratok belőle.

Várom a garaskalászt hajnalkor — mitsem látok, — pitymallik : semmi sincs, — már a nap is felragyogott : még sem buvik a rézvetés. Meguntam a sok ácsorgást. Turkálom a földet, . . . hát a tiz garasnak hire hamva sincs, . . . hanem helyébe néhány bibiresós csicsóka termett.

— Itt a jómadár tens vármegye ! — mond egy seprőfegyveres vitéz, előre lökvén a vádlottat.

— Ni hogy forog a szeme, vigyázzon esküdt uram, mert úgy elveri a szemével mint a kétfenekű dobót — figyelmezteté egy horgas contribuens Ponyvait.

— Megbocsátanék neki, ha gugámba nádiverebet nem kötöttetett volna — panaszolja a törvénybíró, vállára vetvén óriás tokáját, melyben egy üldözött bandita fegyverestől megfért volna.

— Nem megmondtam domine spectabilis, hogy a bociak ismét marhajárón sántikálnak, . . . itt van a fegyveres panasz la ! . . . egy tehetlen szegény gyerkőcére háromszázan rohannak — mond Fikarci főfiskus az alispánnak.

— Szégyenljék meg keetek magukat, kérjenek bocsánatot a tens alispán urtól, és takarodjanak haza, hisz üresen hagyák a falut. . . Ha összevissza lopják rabolják ezen ostoba expeditio alatt keeteket, . . . ismét nyakunkon fognak alkalmatlankodni — parancsol rájuk a szolgabíró, kiszabadítva kezökből a rabláncos varázslót.

A tömeg összenéz. Az előjáróság iránti hódolat itt hosszú képekké nyulik, amott dac és ellenszegülési arekifejezések nyilatkoznak. A kitörni vágyók szenvedélyeit némi tisztelettel vegyes félelem takarja, mint könnyed felhőzet a mérges villámokat.

A tömeg közt tompa és szakadozott moraj kél, hasonló a földrengés előzugaúhoz. A csak alig született moraj, pár pillanat alatt zugó hangrohammá árad, mint gátot szakasztott bős hullámok.

— Nekünk igazság kell, nem csak mindig parancsszó ! —

— Törvényt akarunk, . . . nem huzavonát.

— Ítéletet, . . . vagy az ördögös rabot vissza.

— Igen igen vissza a rabot — kiálták háttérből az asszonyok, magasban hadarászván konyhai fegyverökkel.

— Vissza, vissza — sipítá legvégről a gyermekesoport.

— Mily vakmerő szemtelenség ez: — hozza ki csak a duplámát Ponyvai, — majd megmutatom én nektek gaz csorda, szól indulatos hévvel Römpöly szolgabíró.

A nép mindinkább közeledik. Zugalma fokonkint hangosbul. Fütőkösök, vasvillák próba táncot lejtene a nemesi udvarlégben.

— Maradjon — egy lépést se — mond az alispán parancshangon Ponyvaihoz.

— Fiaim, édes fiaim! — folytató ugyanaz — hát így tartjátok a minap nekem adott szavakat, midőn valami kóbor féltudós ingerletére birtokjogot keresvén, temérdek pénz és időpazarlással a legfelső helyeket összevissza barangolátok: később hibáitokat megbánva, — szent szavakat adtátok a csendes és munkás élet-hez, mely ígéretre én mentélek meg a megye törvényes büntetésétől. —

— Vicespán uramat tiszteljük, szeretjük, de a rabot amugy könnyedén nem engedjük ám, mint a szolgabíró akarná — szól egy nyershang a tömegből, viszhang idézetül körülsétáltatva a vakesson szemeit. —

— Nem holmi gyerekjáték, boszorkányt fogni.

— Nem bizony, főkép úgy, hogy el ne repüljön.

— Borjum hangját visszakívánom, . . . kutyám van elég.

— Rézpénzemet fizesse meg.

— Férjemen többé ne nyargalásson — zajongá a babonakóros népség.

— Igen ám, a Jutka néni keselyborját.

— Vicsori sógor rézpénzét! — morgák, zsibajlák a nő és gyermek viszhangok.

— Csodálom, hogy keeteket atyámfiak oly okos embereknek tartja a vidék, s még is ennyire képesek elvakulni! — s minn? — egy haszontalan gyermek tréfán — szónokol közibök Fikarci fiseus, elsurrintván háta mögül a népdühétől a remegő fiatal foglyot.

— Hát ez a magyar szótartás? — ilyen a józanész ítélete? ismétlé mérsékeltén a szelídlelkű alispán, előítéletes népét szép móddal akarván az okosság és becsület terére visszatéríteni.

— Kár nekik ily gyengéd tonusból imádkozni domine spec-

tabilis, majd megkapják a drága madarak a mit kerestek — mond az alispánhoz Ponyvai, kinek hivatalos jellemévé csontult: hajánál fogva rángatni a létező és létezhető corpusjurist.

— Szolgabíró ur, menjen be kérem a nőmhez; ön pedig Ponyvai a leányokat bátorítsa, mert ily eseteknél a hölgyek könnyen zavarba jöhetnek — figyelteti Csendei a kettős judriumot, lovagias hüvelyt szabva távolítási szándokának.

— Na édes fiaim, ha még mindig a boszorkány fogás mellett maradtok, a törvényes vizsgálat nyomán majd elégtételt fogtok kapni. — A fogoly nálam leend szoros őrizet alatt. — Kára mindeniknek megtérítetik. — Most térjetez nyugodtan haza. — Jó éjszakát! —

— Nekünk most kell az ítélet.

— Hallani akarjuk a vallatást.

— Tapodtat se mozdulunk, míg törvényt nem látunk — ordító a felbőszült tömeg, egymást ingerelve, s a népbabona firól fira szálló mételeyétől vérbehatólag átmérgesítve.

A derék alispán lelke előtt két érdek szentsége lebegvén: az előítéletes, tuizgatott nép vak hevének rögtöni mérséklete, a lehetendő kitérés, s inneni veszélyes következmények gátlása, és tulajdon háznépének nyugalma; hivatalnoki állását alárendelé emberi kötelességének, s a foglyot maga elé hozatá.

A tömeg lecsendesül.

Háttérből nők, gyermekek rakásra tolakodnak.

— Mi a neved, hány éves vagy, voltál-e fogva, ha igen hol és mikor? — kérdezi Ponyvai a tört arcvonalmu beteges ifjat, az est közelgte, s a néptávolítandás miatt mellőzve a szokásos benevolumi formalitásokat.

A vallatott ifju szemein reszkető könnyfátyol felhődzik, rejtett fájdalomnak elnyomhatlan emlékjeleivel.

Nem felel.

Az esküdt ujjal, s hangosabban kérdezi.

A vádlott egekhez tekint, . . . buskomolyan sohajt, . . . s végre szemeit földre szegzi, . . . egy szót sem felelel.

— Nem meg mondtam hogy három próbás boszorkány, — lássa keetek a szava is akkor áll el, mikor akarja.

— Aligha az unokámba nem bujtatta hangját, mert sohasem ordított a kis huncut oly nyakra före, mint az éjjel.

— Fogadni mernék, hogy nem is fiatal, csak megvedlett, mint a kigyó tavaszkor.

— Pénég tán Nyesi tilógus kezes varjánál is vénebb.

— A melyik még a régi burkus háboru alatt pap nélkül cat-holizált — fejezé bé a pórság élceit egy bukott iparlovagból kupak consiliáriussá korhelyített betűfaló.

— Ha vallani nem akar, majd a füle közé állok én!

— Azt tán csak maga esküdt uram sem hiszi, hogy ily átal-kodott gonosztevő szóra mire hajtson.

— Husáng kell ő kemének nyelvkulesul — proponálja egy kosszarv bajuszu fecsegő, kinek ferde pofáján korbácsszerelmi vad-vonalmak lelkesedtek.

— Felelj a hozzád intézett kérdő pontokra makacs gyermek, láthatod, hogy jelenleg mily veszélynek vagy, és lehetünk mindnyáján kitéve — szólt az alispán az alélt ifjuhoz.

A roskadozó halvány ifju, könyezve gyöngéd kérdője felé hajlik, jelekkel mutatja, hogy szólni nem képes, — semmit sem hall; — hanem irni tud és akar.

— Lássátok kiméletlen emberek: ez a szegény gyermek sü-
ketnéma — mond az alispán szemrehányólag a kandi tömeghez.

— Igaz hogy én egy szavát se hallám, . . hát kelmed borka
néném? . . Süli koma? —

— Én sem, mi sem! — de azért hogy néma, egy oldal sza-
lonámat kihuzott a kilincslukon.

— Persely Kató ángyom fris báránytokányra envetál, fala-
tozni akarunk, . . hát a bogrács telised teli van kökemény apró-
sággal. Beleharapok, s két fogam benne marad. Ez a sátán kölyök
láthatlanul kiböngészte a jóféle tokánt, . . és helyébe tekét, fapi
gét és dúgócsigákat rakott.

— Ha beszélni nem tud, hát írja meg, hogy melyik ország-
ból való ördög?

— Honnan jön, mit akar, hova megy? — kiáltá a garázda
népség.

Az esküdt néhány kérdpontot előír, melyre az ifju így válaszol.

— Nevem nincs, árva vagyok, szülőföldemet nem ismerem.

— A boci népség vádjára mit felelsz? miért fogtak el?

A fáradt, beteges ifju fájdalmas aléltsága mellett is jóízűn mosolyg a bociak mulatságos vádjaira, — a nemes inquisitio termetén végig pillant, majd a népség szemébe hunyorít, s betűtáncos ujjain igazolja magát, és jelvényezi: hogy mikép lehet így vádakot hinni s vizsgálgatni?

— Nézze ketek, még kigunyol bennünket.

— És a Tekintetes biróságot.

— Jertek komák a tövére, — majd megtanítlak én ember-ségre, — s még tán szólni is — rivalg böszülten egy babonaré-szeg tömegvezér, s felhág a rotonda lépcsőjére.

— Utánunk atyafiak — kiált a második rangu pórfőnök egy óriás átmérőjű guga compossessor.

Már a csinos mulató köröcskét előzőnlé a szellemvak és sán-ta boci népség. Az illatos jázmin-bokrok, pukkantós álatok és nyakas campanulák gyöngéd szőnyegzetén csámpás népvihar gázol, pázsitgyilkos boeskorok alá temetve a rotonda izletes mű- és vi-rány szépségeit.

A a biróság a kastély védszárnyai alá lohol.

Maga a népszerű alispán is családja körébe vonul.

— Ki kell adni a rabot, — elő a kísértettel!

— Ki kell adni — jerünk vegyük ki magunk — rikolt, sivit az egymás által rohammá ingerelt népár, — a kastély alá csődül.

A szérük, marha-paloták, és női ötletek fegyverei már a hirtelen berángatott ablakredőnyökön esattognak, midőn robajos kosziszörgés, mérges ostopattogás viszhangoz az alispáni udvarleve-gőben, s Marfal Tamás statarialis elnök hintó praesidiuma alatt be-váktat vagy négy szekerzet, az ugynevezett ekhós alkalmatosságok vastag portiójából.

— Mi ez? — miféle csattanós népparádé ez? — tudaklá Marfal elnök a férevonult populét, meglepetve a távolba már el-szárnyalt rémes zsibaj által.

— Hozott isten pajtás, épen a propos jössz, — halld és nézd mi volt a házzamnál történeendő, szol az alispán — s ekkor elbeszé-li az esti esemény tárgyát s részleteit.

— Hát ez a süketnéma kísértet? — mond Marfal elnök határozva — hiszen e Kökény Miska nemzetőr társam a schwehádi expeditióból!

— Igen is kapitány uram nemzetőr, később honvéd, most pedig csak Kökény Miska vagyok — felel a süketnéma az illető környezet nem csekély bámulatára.

— Ugyan mivel ingerléd ennyire magadra ezen kétféle állatok? — kérdi a bátorodó exnémát Marfal, rámutatván a rákszerűn hátrafelé szégyenkedő bociakra.

— Mint honvéd félvén a besorozástól bujdokoltam. Elbete-gülvén, nem dolgozhattam. Koldulni szégyenlettem. Halni inkább mint ingyenélővé aljasodni. Sorra jártam mint jó és ártatlan bűvölő a falukat. Hogy próbatétem hatásteljesbb lehessen: süketnéma levék. Tábori életben Zsebelkő olasz pajtásomtól egy pár komediási teketóriát betanultam, s ez által élősködém.

— Na bociak ugyan gyáván felültetek. Takarodjatok haza. Holnap majd más hangból beszélgetünk.

— Bocsáss meg nekik Tami pajtás — de csak azon föltét alatt, ha ezután nem a boszorkányokat, hanem a dolog végét fogdosgatják.

— Igérjük . . . igérjük . . . s szavunkat becsülettel meg is tartjuk.

ÉJ I DAL.

Bárha szívem fáj a bútól,
Csak hogy szép álmod legyen.
A szerelem boldogságát
Énekelem édesen
A míg itt tart ablakodnál
Ébren a szerelmi gond,
S hold és csillag mosolyognak:
Ez az ember nagy bolond!

Hold és csillag mosolyganak,
Én meg visszanevetek:
Elborongó arculattal
Ekkor szánni kezdenek,
S szemeikből mint a könyecsepp
Hull a harmat én reám . . .
Sirok érted szívszakadva
Édes éji violám!

Mint az éji hold, szerelmem
Önmagát emészti el;
Megtelik, mint holgvilága,
Mindig újra a kebel:
S bár ha szívem fáj a bútól,
Csak hogy szép álmod legyen,
A szerelem boldogságát
Énekelem édesen. —

Sükei Károly.

FEHÉRRÓZSA.

(Románus).

„Miért tüztél fürteidre
Fehérrózsát asszonyom ?“
„Szép álmot hoz éjszakára
Édes férjem , lovagom !“

„S te miért kötöttél kardot
Most e nyugodt éjszakán ?“
„Van az éjnek bűnös titka ,
Mit a kard old meg csupán.“

Igy beszél a férj a nővel ,
Mig a titkos éjszakát ,
Gondolattá vált sohajként ,
Méla ének rezgi át.

Kél a férj és ablakot nyit,
A mint énekelni hall :
„Jer közelebb feleségem ,
Hallgassuk mit szól a dal !“

S a mint állanak figyelve ,
Mintegy öntudatlanul
Ablakán a nő kihajlik :
És rózsája földre hull.

És a férj a nőre pillant,,
 S mosolyog rejtélyesen :
 Elhozom lehullt rózsádat,
 Hogy szép álmod meglegyen.'

Szólt és ment, és újra megjött,
 S mit nejjének elhozott :
 Fehér lombján a rózsának
 Egy piros csöpp ragyogott.

Néz a hölgy, s fájó mosolytal
 'Köszönöm !' csak ennyit szólt.
 Harmad napra fehér arccal,
 Fürtein fehérrózsával, —
 Boldog álmra hajólt.

Sükei Károly.

KOMÁROM NÉPÉHEZ.

Kinek szavára csillag-milliárdok
 Szegélyzik fönt az ég azur falát ;
 Ki rózsák bibor-árjában fürösztli
 Az ébredő nap tünde hajnalát.

Kinek szavára gyöngytermő mederbe
 Szorult a szétesapongó víztömeg ;
 Ki a mezőt virágok illatával
 S az erdőt vig dalokkal tölti meg.

Kinek létalkotó „l e g y e n“ szavára
 Az ég és földön minden él s mozog .

S mint böles hatalmát hirdető remek mű
Világnak végzetéig főnragyog :

Az I s t e n ajkiról véstük szívünkbe
E nagy s titokszerű szent szózatot ,
Mely kinkeserveink gyógybalzsamául
A föld határin szerte harsogott :

„Hogy ő magas szerelme lángivével
Legfényesebben azt karolja át ,
Kinek kezébe adva csordulásig
Megtölti a keservek poharát“ . . .

És így , ki volna végtelen szerelmű
Szívének , minte t e , drágább , kedvesebb ?
Midőn disz-arcodon rövid szünetben
Mint partfővénye — annyi lett a seb :

A föld vén-sarkain rengett alattad ;
Fejed fölött két lángvihar zúgott ,
S mit vérveríték közt rakásra gyűjtél ,
Egy kurta pereben porrá hamvadott.

Uteáidon zajongtak át Dunádnak
Jégtorlatokkal terhelt hajjai ;
És hare-golyók sulyától roskadoztak
Dult templomidnak csonka tornyai.

Az érező szív romba dőlt diszednek
Gyászéjjelére majdnem megreped ,
S az ég szavának másik jóslataért
Szent áhitatban lángolón eped :

„Ki hív maradt a szenvedés zajában
S atyául hön imádta istenét ,
Már életében százszoros gyönyörrel
Cseréli fel keserve tengerét.“ . . .

Megszűnt a vész, kiittad is fenékig
 A szenvedés ürömtelt poharát;
 Ne csüggedezz, ki fogja isten öntni
 Fejedre dus kegyelme harmatát.

S u j á n s z k y.

SZIV TÖRTÉNETE.

1.

Kezed a kezemben
 Szived a szivemen .
 Szeretsz-e galambom
 Híven és melegen?
 Szeretsz-e csak félig
 A hogy én szeretlek,
 Örök mélységével
 A mély tengerszemnek? . . .

2.

Fürteid közt rózsza,
 Édes csók ajkadon . . .
 Meddig maradsz hívem,
 Szerelmes angyalom?
 Csak míg az a rózsza
 Hervadást nem érez:
 Szived addig enyém,
 Azután másé lesz . . .

3.

Fényes hulló-csillag
 Setétlő éjszakán . . .
 Hulló-csillag volt csak
 Szerelmed csalfa lány.

Érezték lángodat
A sötét éjfelek,
Fényesen ragyogtál,
De elvesztettelek . . .

4.

Szárazvirágtőnek
Ujra kihajtása,
Szívem szerelmének
Ujra fakadása.
Régi tavasz üdve
El foglak feledni,
Megtanul a szívem
Ujjonnan szeretni.

S z á s z K á r o l y.

KÖLTŐI HALÁL.

Élt Camoens, Lisabon földének csillaga s elhunyt:
Éltében gyönyörűn zengte le szép dalait,
Hallgatták a dús lakomák vendégei kedvvel,
Ifjakat és vénét lángra gyulaszta velök.
Mennyi gyönyört szerzett s mily fényt kölcsönze honának!
Éhen halt meg utóbb mégis a jó Camoens.

H a m a r i D.

Ö R D Ö G R Ó B E R T.

BEÓTHY LÁSZLÓTÓL.

Késő őszi éj volt. A munkás emberek, kik dolgaik s foglalatosságaikban tölték a hosszú napot, már alvának, csak mi, néhány helyek, korhelyek virasztánk kártya mellett. A kártyát én osztám. Egész halommal, ezreivel állott előttem a pénz. Körülem kétségbeesett arcok, vagyonaikból kifosztott vesztők arcai sápadoztak. Ki ez éjszakán velem játszott, elveszté az még jövőendő boldogságát is. — Egy óráig tartott még a játék, — — — egy óra mulva már nem volt kívül játszánom. Mintha varázserővel birtam volna, minden pénz hozzám vándorolt.

A sajátommá lett arany és bankjegyek halmazát valék épen magamhoz háritandó, midőn a terem szemközti ajtaja megnyílt, s egy idegen férfi, mocskos, rongyos öltözetben lépett azon be.

A belépő idegen, mintegy harmincöt- harminchat éves lehetett. Egy öles magasságu, erőteljes, izmos férfi, bár arcán a szenvedély s aljas társaságokban keresztül virasztott éjszakák nyomai valának láthatók; s bozontos fésületlen haja és szakállá, valamint piszkos ruházata, világosan mutatók, hogy az idegen egy lehete azon szenvedélyes kártyások, vagy erejükben elbizakodott verekedők, vagy borban dőzsölő vig cimborák közül, kiket hajnalfelé, midőn minden pénzükből kipusztultak, a kocsmajátszóktól szoktak kiutasítani az isten szabad ege alá.

Sajátságos öltözet volt. Fején, bevert magos kalap, vállain

fakó carbonári, mely hajdan nem mondom hogy uj nem lehet, de most, miként a rajtahagyott nyomokból látható vala, legalább is tíz év viszontagságai vonulhattak fölötte keresztül. Lábain foltos everlasting topán volt. Mikor belépett, köpenye szárnyát balvállára veté föl, s alóla kitakará jobb kezét, melyet ujdun uj glacé keztyű fedett, azzal bevert kalapját könnyen megemelvén a társaság előtt, az asztalhoz tolakodott, olyaténképen, hogy a tolakodás alkalmával, hüvelyk ujjá segítségével hat lábra taszigálta el a rendes pointeuröket.

— Ah, mondá vigyorogva az idegen, a mint az előttem fekvő aranyakra veté szemeit: ön miként látom, komaságra lépett a szerencsével. — Csak aztán el ne bizza magát. Azt mondják: kötve higya a komának.

Egy oly tekintetet veték a csárdahősre, mely más becsületes embert elhallgattatott volna. De nem e fickót. A mint pénzemet tárcámba kezdém rakni, az idegen egész szemtelenséggel folytatá:

— Hé! ne söpörje le onnan azt a szemetet! Hagyja ott. Megtartom felét; hol a kártya?

Mindnyájan az idegenre tekinténk.

— Nos, hát mit bámulnak az urak? Hagyja ott, ha egyszer mondom. Va bank!

— Én megszoktam válogatni embereimet, kikkel leülök játszani, mondám hidegen, s a nyერeményt zsebre rakám.

— Mit! hát az én pénzem nem épen olyan, mint a másé? Tegye vissza azt a pénzt. Va bank! — Én is ott kerestem, ahol az ur. Kártyán szerzém, kártyán is akarok megválni tőle. — Még egyszer mondom, va bank!

— Ej, dobjátok ki azt a szemtelen embert, kiáltá egy pióca termetű bukott fiatal ember, kit az athleta, az asztalhozi tolakodása alkalmával legmesszebb taszitott az asztaltól.

— Ki mondá itt hogy szemtelen?! kiáltá az idegen, villogó szemét végig hordozva a társaság személyzetén. Ki mondta nekem hogy szemtelen?

Nem válaszolt egy hang is. A fiatal ember is jónak látta ilendően meghuzni magát.

— Nos? folytatá lecsillapulva az ismeretlen, mialatt felém

fordult s tárcáját hetykén az asztalra dobá. Tetszik velem rezkirozni, vagy nem? E tárcában négy ezer pengő van; tegyen mellé ugyanannyit. A kártyát ossza ön, s kinek neki szánta a sors legyen azé!

— Tartsd meg, sugá fülembe, egy balfelemen szundikáló fiatal ember; tudod, hogy most szép szerencséd van; főzd le, legalább nem fog aztán itt hetvenkedni. Ha megvesztéd, ne félj kidobjuk őt, s a pénz is nálad marad.

— Tehát itt van ezer forint, mondám, ha tetszik tartsa meg ön.

— Ej, mit nekem ezer forint! annyit a szeretőmnek is odavetek, ha egyszer kedvemre megcsókol. — Itt van négy ezer forint, s ha elvesztem nyole vagy semmi! — Böven állja még e piszkos tárcá.—

— Kár pedig azt a piszkos tárcát annyira hentergetni; jegyzé meg titkos izgatásoktól neki bátorodva az elébbi fiatal ember. Az ily ágrólszakadt ember még máskor is hasznát vehetné.

— Ki az, ki azt mondá, hogy ágrólszakadt ember? kiáltá az idegen, az elébbi hangon és módon. Ki itt az ágrólszakadt? — mondja még egyszer, hogy megláttassam vele hajnalhasadta után a csillagos eget!

— Én mondám! kiálta a fiatal ember, fölkapva egy széket lábánál fogva, s az oldala mellé sereglő társai közt biztos posztóba helyezve magát. Én mondám, s ha tetszik százszor is elmondom. Ez zártkör; s mi nem akarjuk magunkat bemocskolni ily népsöpredékkel!

— Tyju! népsöpredék!! kiálta vadul az athleta, képéből egészen kikelve, s lábával oly keményen dobantva a földre, hogy az everlasting topán egyszerre fölmondá lábafején a szolgálatot. Kicsoda az ur? vagy megcsinálta már a végrendeletét, hogy igy mer hozzám beszélni? — Én népsöpredék!! ismétlé egész dühvel, s azzal leveté vállairól a carbonárit, kopott kalapját egy szögletbe hajítá, s fenyegető kihívó állásba vágta magát az athleta.

Mindnyáján felugráltunk helyünkől, hogy a könnyen bekövetkezhető verekedési jelenést, az idegen kidobásával előzzük meg. —

— Hogyan! — tán önök is ellenem vannak? kiálta az ismeretlen, látva a fenyegető mozdulatokat, miket feléje tevénk. Gyávák! nem szégyenlenék? annyian egy ellen. — De jó, hiszen én sem leszek magam. — — Kujon! hol vagy kutyám? Kujon! kiálta, s látva hogy az nem használ, mutató és nevendék ujját két ajka közé helyezvén, akkorát füttyente, hogy tenyereinkkel mind füleinkhez kaptunk.

A füttyentésre, a csukott ajtón erős kaparás s kutya nyivogás hallott keresztül.

— Ah tehát kinn maradtál, hű cselédem? szólt az idegen, s az ajtóhoz sietvén, sebesen föltárta azt. Az ajtón azonnal egy roppant nagyságu szelindek ugrott be, s farkát csóválva, zöldes-sárga szemeit gazdjára szegezé, mintegy lesve annak mozdulatából, hogy mikor és kire kelljen rohannia.

— Jer ide kujon, jer hű cselédem, szólt s lehajolva hozzá, végig simogató tenyerével szőrét. Gazdádát akarják bántani; ne hagyd; hűséges állatom vagy te nékem.

A szelindek szemei majd zöld, majd sárga színben égtek s elkezdte gazdjára kezei közt nyugtalanzkodni s síralmasan nyöszörgött. Csak a jelt várta a támadásra.

E váratlan interventio mindnyájunkat meglepe, s úgy látszék, fölhagytunk a kidobatósi szándékkal.

— De hát mit akar ön? kérdém nyugalmat erőltetve. Verekedni jött ön közibünk? vagy minek néz bennünket? korcsmai kártyásoknak.

— Nem uram; válaszolt dacosan az idegen, s újra lehajolt kutyájához, s hosszú szegekkel kivert örvénél fogva tartá vissza a már minden pillanatban rohanni akaró állatot. Nem verekedni jöttem önök közé, de az urak akarták a dolgot verekezésig vinni. Ám tehát legyen. Most már megakarom mutatni, hogy nem ijedek meg, s azt a pipaszár lábu fickót, ki nekem azt merte mondani, hogy ágrulszakadt, szemtelen, — föl akarom aprítani a kutyám számára. — — Jer Kujon, rád bízom, bánj el vele. — Fogd meg!

Az athleta épen elakará már bocsátni az örvet, midőn hirtelen odaugránt hozzá.

— Megálljon! kiáltám, mit tesz ön az istenért? fogja meg

azt a kutyát; hiszen ha nekiereszti, szétszaggatja őt. Inkább jöjön közibénk, mirevaló ez a civakodás? üljön ide mellénk ni, aztán ha kedve tartja inkább kártyázunk egyet önnel. — No jöjön már, folytatám engesztelő hangon, mialatt karjánál fogva az asztal felé vonám.

Az idegen egy ideig szótlanként állt, mialatt a bukott fiatal emberre, ki elébb oly hősien kapá föl a széket, — egy oly szétmorzsoló tekintetet vete, mely azt tökéletesen megsemmisíteni látszott. A fiu reszketett.

Szünet mulva, mialatt szavaim s kérésemre csillapulni kezdé haragja, félvállról szólt az athleta.

— Fattyu! köszönheted hogy kicsinynek találtalak haragomra. Nem vagy rá méltó, hogy kutyám bevérezze tőled a száját. — Kujon! asztal alá!

A szelindek ez új parancsra, egész elégtelenséggel hunyászkodott meg, s befeküdt az asztal alá, hol egy darabig magában morgott.

— Csitt! ne morogj!

A fiatal ember pedig egész alázattal huzta meg magát, s őt pere mulva elveszett a teremből.

— Ne vegyék rossz neven uraim, szólt az idegen, boszus arccal foglalva helyt az asztal mellett; kissé elkapott a tűz. Fel voltam ingerelve, s ilyenkor veszett állat vagyok. Különben jó ember is tudok én lenni, csak ne bántsanak. Barátimért nem sajnálom a véremet kiontani. — — Tehát mi a bank?

— Mennyit akar ön tartani?

— Mindegy most már nekem, szólt egészen kiengesztelődve s erőltetett udvariassággal. Ugy játszom, ahogy önök akarják; kicsibe vagy nagyba. Itt van száz forint, ötven forint, ha tetszik ezer forint.

Egy csomó pénzt olvasatlan tettem a bankba.

— Tartom mind, hadd jöjön.

A kártyát kiosztám. Az idegen nyert.

Még egyszer annyit tettem; az idegen ismét behuzá. — Ez így tarta jó két óráig, mialatt elveszték — tízezer forintot.

Az athleta ekkor felkelt, s nyugodtan szólt:

— Uram, ön szerencsétlen ember. Alig telt bele egy óra, s tíz ezer forintját osztá ki nekem, ne játszunk tovább. Im visszadom veszteségének felét; a másik felének egy harmadát magamnak tartom, a másik harmadából pedig egy jó napot fogunk itt mindjárt csinálni ezekkel a vig cimborákkal ni, kikkel elébb, kicsibe mult, hogy hajba nem kaptunk; majd megigyük a békepoharat. — Ne vegye megbántásnak; ez kötelességem, mert én kényszerítém önt játszani. Itt az öt ezer forintja.

— Uram, ön csudálatos ember, mondtam megütközve. Tartsa meg pénzét, s nagylelkűségét majd máskorra tartom magamnak. Ön ha lovag, tovább fog játszani.

— Igen de elnyerem a pénzét; sajnálom önt.

— Ne gondoljon vele.

— Bizonyísten, minden pénzét elnyerem fiatal ember: előre megmondhatom, mindenét az utósó fillérig.

— Majd meglátjuk.

— No majd meglátjuk. — Tudja meg ön, folytatá, mialatt ismét elfoglalá helyét, tudja meg ön, hogy én szerződésre léptem az ördöggel, mely szerint akármikor játszom, mindenkor nyernem kell. Ilaj sok szolgálatot kell nekem azért tennem az ördögnek! — Nos? tehát ha úgy tetszik fiatal ember.

A kártyát tovább osztám. Nyugodtságom és bátorságom azonban kezde elhagyni. Kezeim reszkettek. A gondolat, hogy pár óra alatt tíz ezer forintot vesztek, föllázítá egész véretem. Még öt ezer forint volt velem; ha azt is eljátszom, aztán..... de akkor sem hagyhatom el a játékot, gondolám, — van még fekvő birtokom, arra fogok játszani. Kezeim reszkettek, arcom minden osztásnál változtatá színét, a mint lelkemben a remény, vagy kétségbeesés váltogaták egymást.

A teremben oly csend volt, hogy a légy röptülése is meghallott. A játék tovább folyt.

— Láttá ön azt a szindarabot: Harminc év egy kártyás életéből? kérdé tőlem az idegen, felém se nézve, szemcét merően a kártyára szegezvén, melyet egy más kártyának hátával takart el, s azt kimért pontossággal, vonalról vonalra lassankint huzogatta lejjebb, nehogy egyszerre lássa meg, mit tartalmaz az alatta fekvő

kártya, — hogy tovább ringathassa magát a reményben. Ez a kártyások sajátságos gyönyöre, kéje, mely által arra is van egyszersmind számítva, hogy a hosszas vizsgálgatás miatt, hevesebb vérű ellenfelét bosszantsa, türelméből kivegye.

— Nos? ismétlé kérdését az idegen, látta ön azt a szindarabot. —

— Nem. Miért kérdi ön?

— Csak. Igen tanuságos darab. Ha szerét teheti, ajánlom fiatal ember, el ne mulassza megnézni. Én már láttam egyszer, s akkor megfogadtam hogy többet sohasem kártyázom. Meg is tartottam volna, ha az ördöggel szerződésre nem lépek, mely mint mondtam, biztosít minden veszteség ellen.

— Tehát ön csakugyan soha sem vesz? kérdém bizonyos babonás érzéstől megkapatva.

— Soha fiatal ember. A mint most is látja ön, mondá, miatt nyelő kártyáit az asztalra fölveté, s egy halmazát az előttem fekvő aranyaknak tárcájába sepepte.

Új bankjegyeket vevék elő. Az utósókat. Kezeim úgy reszkettek, mint egy hetven éves emberéi, s arcóm sárga volt, mint a viasz, mint azok az aranyak, miket elszedett tőlem az athleta. Jól tudám, hogy azon ördögös szerződés, melyet elébb beszélt, ostobaság, csak mese; s még is oly különös érzést szült bennem. Hittem, hogy utósó filléremtől is meg fogok válni, s még sem volt erőm elhagyni a játékot, hogy megmentsem magamat.

— S micsoda viznonszolgálatot kell az ördögnek tennie, kérdém osztás közben, kíváncsian az idegent. Vagy nem követel öntől semmit?

— Hohó! Nem követel?! Nagy szolgálat az uram. Először is lelkeket zálogosítám el neki, melyet nem hiszek, hogy valaha még visszaválthassak tőle, mert nagyon sokat szedtem már föl rá. Ott vesz nála, s lassankint majd elidősül, s övé marad a más világon is. Másodszor pedig — — Kujon te! megint itt vagy a lábam alatt! bizony még elruglak, hogy hatot is fordulsz. — Már engedjenek meg uraim, hogy e rossz eb, mindig itt alkalmatlankodik lábaink körül. Még is csak sajnálnám megrugni; nagyon hűséges egy állat. Ha az emberek mind ily hűségesek volnának, megérném

hogy ismét visszaesnénk az aranykorba. Sok szolgálatot tett már ez a jó cselédem nekem. Harmadnapja is egy mézáróselegényt marattam vele agyon, kinek előttevaló éjen elnyertem a pénzét; én épen falura akartam utazni, midőn éjszakának idején az országuton elébem kerül, megtámad s kiakar pénzből fosztani. Mit tehettem mást? mint afféle gyilkos szándéku fosztogatót, rábiztam a kutyámra, s néhány percig viaskodván egymással, elküldé őt a más-világra. No'szen volt aztán lecke! cimborám a sátán nagyon meg-orrolt, de le is hordott érte, hogy minek fogyasztom én az utonál-lókat és fosztogatókat.

Mindnyájan borzadva tekinténk az idegenre.

— Nos mit bámulnak kegyetek? Holla! nincs itt ki pezsgőt hozna számunkra? vig cimbora vagyok ám én! szeretek mulatni a vigadókkal; hanem az már gyöngé oldalam, hogy ki egyszer megbánt, azt megverem. — — De igaz, hogy a dologtól el ne térjünk, elmondom tehát, a mit félbehagytam; — — azért oszthatja ön a kártyát fiatal ember, elnyerem én azért a pénzét, ha ott nem jár is az eszem. — — Kujon, credj arrább. — Tehát a szerződés második pontjánál hagyám el, mely abból áll csak, miszerint viszontszolgálat fejében folytonosan tartó szerencsémért, tartozom minden esztendőben három embert kártya által szerencsétlenné tenni. Nem sok. Csak három ember. De azt oly szerencsétlenné kell tennem, hogy földönfutó s az emberek csufolódásától üldözött bujdosóvá kell lennie, annyira, hogy kétségbeesésében először is átkozza meg az istent, aztán az embereket, aztán magát és születése óráját, s hogy végre öljön és raboljon, mert az ilyenek népesítik cimboráim tartományát. Minden évben három ilyen embert kell számára megszereznem. Ez magában, mondom nem volna sok. Ugyde én nem magam vagyok. Sátán nagy ur; neki a bűnök minden osztályára vannak emissariusai, kik — mint láthatjuk, rendesen nagyobb szorgalommal felelnek meg vállalkozásaiknak, mint azok, kik vakbuzgalom vagy philantropiából indulnak ki a messze világba — vallás, szabadság vagy egyéb népholdogító eszmék és elvek mellett harcolni és téríteni. Az én osztályom szerencsejáték, tékozlás, fényűzés által buktatni. Így tovább — minden emissariusnak meg van a maga osztálya, külön szakmája De most

hagyjuk ezt, később, ha megbarátkozunk, többet beszélünk róla.

Hideg borzalom futott keresztül, mintha kigyó farkára léptem volna, mely fulánkjával egyenesen szívem felé rohant. Szemeimet merően az athletára szegzém, s reszkető kezeimből kihullott a kártya.

— Ossza tovább fiatal-ember, szólt közömbösen az idegen; vagy ne játszunk tovább?

— De igen, válaszolám hebegve. Hanem ne vegye rossz neven, csak azt akarám megkérdezni, hányat juttatott már cimborája kezére?

— Hányat? bizony még csak kettőt; egygyel még tartozom. Ma sept. 5-ke van, három négy hó alatt azonban hiszem, hogy lerovom azt a kis adosságomat is... Most épen három hónapja, hogy elejtém a második áldozatot.

— A másodikat? kiáltók mindnyájan.

— Igen. Haj, gazdag ember volt. Aranyos palotában lakott, üveges hintóban járt, s olyan szép felesége volt, hogy csak tündérszágban lehetett volna párját találni. Szerencsém volt hozzá bevezettetni. A férj vig cimborá levén, csakhamar odavitem vele a dolgot, hogy a palota különben esüendes teremei bálteremekké változtattak át; vig társaságok gyűjtettek össze haszonleső álbarátokból, s félévig dőzsölénk a borban és kártyában. Fél év múlva a gazdag emberből mindennapi szegény ördög lett, megrabolva barátai által, áldozatul esék a kártyának. Az aranyos palotából rongyos házikóba vándorolt, az üveges hintók elrobogtak a nélkül, hogy többé visszajöttek volna. Felesége látva az inséget, melybe férje szenvedélye és könnyelműsége által taszított, ott hagyá őt, áruba bocsátá magát. Persze, vevő elég akadt rá, mert az asszony, mondom igen szép volt. Férje megélhetett volna neje keresete után és még is a bolond, hogy nehéz volt neki elviselni a gyalázatot, a mult hónapban fölakasztotta magát. — E tettemmel remekeltem; egy csapással kettőt sujtottam agyon: a férjet, s nejét, ki a helyett hogy kötelességét teljesítette volna, hogy osztozzék inségében is annak, kinek boldogságában osztozott, hűtlenül hagyá el őt. — — Még négy hó van hátra, ez idő alatt a harmadik áldozatot is meg

kell kerítenem, különben a szerződés felbomlik, s engem visz el az ördög.

— Uram! kiáltám vadul, eliszonyodva e hallatlan események elbeszélésére; ön kegyetlen játékot űz velem. Mondja csak, nem választott engem harmadik áldozatának?

— Bah! ön nagyon ösztövére vacsora lenne cimborám számára. Nekem nagy urak kellene, grófok; bárók, vagy általában olyanok, kik minél magasabban állanak, hogy annál érzékenyebben üthessék meg magukat, midőn alázuhannak. — Nos? abba hagyjuk-e a játékot?

— Ön könnyen beszél, mert a szerencse üstökénél fogva ragadta önt fel, míg én, a mint szomorun tapasztalom, 'veszett sor-som örvényibe süllyedek.

— Tehát hagyjuk abba.

— Igen, de pénzem, a tömérdek kincs, melyet csak imént veszték el. . . .

— Tehát folytassuk. Nyerje vissza.

— De ön szerződése, melynek erejénél fogva . . .

— Oh sohse essék kétségbe. A szerződés ellenére is vesztettem már én eleget; cimborám a sátán igen szeszélyes, s néha nagyon megfélekeznek rólam. Jóllehet hogy később aztán kétszeresen pótolja vissza.

— Tehát uram, szoltam habozva és reszketve, mialatt halálsápadt arcomról a kétségbeesés verítéke gyöngyözött alá. Én elvesztém utolsó pénzemem. Hiszem azonban, hogy ön lovag és nagy-lelkű; kölesönözzön nekem nyereményéből, holnap első kötelességem lesz azt önnek megtéríteni.

— Oh igen szívesen, örülök ha jó barátimnak tehetek szolgálatot . . . Csak egy kis biztosíték kell.

— Van házam uram, s egy kis fekvő birtokom hozzá . . .

— Mégér tizezer forintot?

— Többet.

— Tehát itt a tizezer forint.

— Köszönöm, mindjárt adok írást.

— Sohse fáradjon. Ön becsületes ember, becérem adott szavával is . . . Tehát holnap. . . .

— Visszafizetem.

— Méltóztatik folytatni?

— Igen uram, reményem van, hogy megfordul a szerencse. Néha a sors is belefárad bennünket üldözni.

— Ne higye. A sors sohsem fárad bele az üldözésbe. Az ember fárad bele az üldöztetésbe.

A játék újra kezdeték. Halotti csend állott be ismét a teremben, csak szívem dobogása volt néha hallható, mely oly sebesen vert, oly lázosan, midőn szerencsétlenségem közepette, rágondoltam családomra, nőmre, ki az egészről mitsem tudva, otthon nyugodtan, békével aluszik. Istenem! ha meg kell neki tudnia! ha nem nyерem vissza pénzemet!

A játék tovább folyt.

Egy rövid óra telhetett el, s szomoruan tapasztalám, hogy az idegennek igaza volt; a sors nem fáradt bele az üldözésbe. Egy óra múlva a kölcsönkapott s hazárd fölrakott összeg is mind, mind visszavándorolt az ismeretlen zsebébe.

Az utósó tétel bevesztésével, bevesztém utósó reményemet is. Agyam elsötétült, arcom olyan sápadt, olyan jéghideg lett, mint a koporsóban fekvő halotté. Fáztam; csudálom hogy a veríték csöppek mind oda nem fagytak homlokomra. Kétségbeesve álltam föl, s nyugalmat erőltetve, ingadozó léptekkel közeledém az idegenhez. —

— Uram, szóltam reszketve, s kezeit megkapám, hogy össze ne rogyjam. Én utósó filléremből kipusztultam, s a készpénz vesztesége fölött, önnek még tizezer forintjával tartozom. Jöjön hozzám holnap reggel, s adósságom fejében foglalja el a mim van. Aztán jöjön el estére is, temetésére egy kétségbeesett öngyilkosnak. Oh ön nem tudja mennyit veszték! vagyonom mellett becsületemet is eljátszottam! Igen — igen. Én lettem uram, önnek én lettem . . . harmadik áldozata!

Rohanni akartam, de az athleta izmos karjával kezemnél fogva visszatartott.

— Hohó! kiálta reám, — ne olyan dühösen fiatal ember! csak nem akar ön regényhőst játszani? no bizony még csak az hibáznék, hogy elrohanjon, s aztán vízbe fojtsa magát! s mit nyer

vele? azt hogy holnapután egy éhes poéta fölhasználja ön szerencsétlenségét beszély tárggyul egy erkölcsi rajzolatban. — — Nyugalom barátom mindenekelőtt, aztán egy kis bizalom hozzám. Hiszen ha pénzre van önnek szüksége . . .

— Nem kell! mondtam keserűen, csak bocsásson, hadd menjek! Bocsásson, bocsásson! nem tudnám megmondani, ha inkább félek-e öntől, vagy utálok.

— Ej no fiatal ember, szólt, még folyvást keze közt tartva az athleta. Ön úgy látszik, félreismer engem dühében, vagy felejténi látszik hogy barátja vagyok. Nem adtam-e elébb is egy szóra, pusztán becsületszavára önnek tizezer forintot? Ezt nem minden barátjától várhatja ön.

— Adott, igaz; de azért adá csak, hogy ördögös mesterségével visszanyerje tőlem.

— Nevetnem kellene, ha nem sajnálnám önt. Erőszakolám én a játék folytatására? Nem megmondám annak idején, hagyjuk abba, mert mind elnyerem a pénzét? mért nem hallgatott reám! — — Látja ön, folytatá szünet után, mialatt nagy fekete szemeit merően rám szegezé: én nem vagyok mindennapi ember. Én a sátánnal állok cimboraságban, s ezért előttem sem a multnak, sem a jövőnek ninesenek titkai. Olyan vagyok mint Jánus, ki hátra is, előre is lát. Tehát öntől nagyon különbözöm, mert ön még csak — előre sem látott. Maradjon nyugodtan, nincs oka neheztelni a leckeért; elébb hadd végezzem be, aztán elrohanhat, — ne féljen, nem késik el, ha egy órával elébb vagy utóbb fogja is magát előlni, mindig nyitva találndja ön a halál kapuit. — — Minő megbocsáthatlan, vétkes könnyelműség volt önben, folytatá ismét, eljátszani annyi pénzt: mely kincs volt ön kezében, s mely családját egész életére biztosította volna. . . Elfelejté ön, tevé utána növekedő hangnyomattal, s mindig közelebb hajolva fülemhez: elfelejté, hogy azon összeg, melyet nekem imént oly könnyelműen elosztott, nem is az öné vala, . . . csak kezelésére bizott idegen pénz volt az? . . .

— Honnan tudja azt? kiáltám összerázkódva. Ezt kívülem senki sem tudá. Ön az ördögnek cimborája, vagy ön maga a sátán! —

— Ne oly hevesen fiatal ember; szólt hideg nyugalommal az athleta. Maradjunk a dolog mellett. A kezelésére bizott pénzről holnap az illető helyen számolnia kell. Hogyan fog ön számolni?

— Lassabban uram, mondtam, lassabban, nehogy meghallják környezőink, s elárultassam . . .

Az idegen lassubb hangon folytatá, mire azonban nem igen vala szükség, mert a környezők megunva a hosszas pausát, egy része elszunnyadott, másik része eltávozott.

— Holnap tehát a számadás napja lesz, mondja csak, mit fog ön cselekedni?

— Mit fogok cselekedni? holnap! holnap! kiáltám magamon kívül, eszméimet összezavarva . . . nincs egyéb hátra, mint meglovöm magam!

— Azzal nem lesz segítve a bajon. Ön meghal, de a szégyen és nyomor fenmarad nevére. Egyébiránt a halálban sincs nyugalom, ha rossz hírünket hagyjuk fen magunk után. Az emberek átkát magával viszi ön sirjába. Még a fű is elhervad sirja felett, úgy megátkozzák önt az emberek!

— Irtózatoss! irtózatoss! kiáltám, s két tenyeremmel takarám el arcomat.

— Miként mondtam, folytatá nyugodtan, meg sem indulva fájdalomaimon, — előttem nincs titok. Ön azon pénztárból, mely kezelése- s hűségére bizatott, s mely az ár v á k p é n z t á r a vala, összesen már husz ezen forintot játszott el. Tehát nem csak azon tizenöt ezeret, mit én nyertem öntől el. Ugy van-e?

— Ugy van, ugy van, uram! mondtam kétségbe esve s sirva fakadtam.

— Őrizkedjék meghalni, mielőtt az összeget vissza nem állítja. Az árvák és özvegyek átkai fogamzanak meg legbizonyosabban minden átkok között.

Szívem elszorult; két szememből sápadt arcomra mint két megtelt felhőből, úgy ömlött alá a könny.

— Van azonban egy mód, szólt az idegen, mit ha elfogad ön, meg lesz mentve ön becsülete.

— Oh szóljon, szóljon ön, kiáltám s lábaihoz borultam a szörnyetegnek.

— A feladat nehéz. Ön Seylla és Charibdis közt van. A mód, megfogja menteni ön becsületét, megmenti önt az átkok terhétől, de boldogsága fog önnek utána sirni.

— Nem értem önt.

— Mindjárt megértjük egymást. Önnek, hogy szabaduljon a gyaláztatótól, alkura kell lépnie az ördöggel, — az ördög megmenti önt, de a szolgálat viszonszolgálatot kíván. Ma nem tesznek ingyen semmit. — Akar ön alkura lépni az ördöggel?

— Lelkemet kell neki adnom?

— Lelkét, vagy ha jobban tetszik: lelkének felét.

— Nem értem.

— Önnek fiatal neje van. Kikiáltott szépség, maga az erény, jóság és szelidség. Ugy van-e?

— Ugy van uram.

— Nos? az ily nő, nem mindenkor a férj lelkének fele-e?

— Igen.

— Van ereje megválni nejétől?

— Inkább az élettől, mintsem tőle!

— Mindig a régi heveség. Mint látom, ön nagyon könnyen megválna már ettől az élettől. De mondtam már, hogy azzal nem segít a bajon. Önnek élni kell, ha a nyomorban is, különben a más világra is kísérni fogják önt az átkok, az árvák . . .

— Ne tovább, ne tovább uram!

— Ha ön, folytatá: — kész volna lemondani a családelet minden örömei és boldogságáról, kész volna lemondani nejéről, úgy hogy azt nekem átengedvén, kész beleegyezni, hogy én őt magammal vihessem, oda ahova én akarom, anélkül, hogy a világ valamit tudna róla, — ezen esetben mondom, helyrepótolom a husz ezer forintra menő pénztárhiányt.

— Mit mond ön? Nőmről lemondani, s azt önnek engedni át? kiáltám a meglepetés által eltorzított arccal. — Önnek? angyalt, a sátánnak?

— Nos, mi van abban? egy angyallal több vagy kevesebb a földön, — egy cseppel több vagy kevesebb a tengerben. — De midőn majd egy ember fog sinleni a tömlőc fenekén, s azon ember ön leend.

— Inkább ott meghalni, mint nőmet elárulni!

— Majd midőn hosszú évek múlva megpenészedik ön a tömlő bűszhődt levégőjében, s a lánc, melylyel lábai . . .

— Békével fogom viselni a láncot.

— Csak ártatlanul szenvedők viselik békével és önmegadással láncukat.

— Engem könnyelműség, rossz barátok sülyesztének ennyire. —

— Nem azt kérdi a világ miért, — hanem milyen volt a vétek, melyet elköveténk, s a szerint büntet.

— Megölöm, megölöm magam! nagyobb bűnösöknek is adott már nyugalmat a sir.

— Megint a régi thema! Ezer menykő, ne hozzon ki hideg véremből. Mondom már, hogy önnek élni kell! Élni fog nyomorban és inségben, élni fog, hogy két kézi munkájával keresse ön kenyerét, annak felét is azokkal kell megosztania, kiknek szájukból rabolta ki ön a kenyeret . . . Lám milyen balgatag ember ön, fiatal barátom; a legszebb ajánlatot teszem önnek, — megmentem becsületét a világ előtt; kényelmes életet biztosítok önnek, mert tisztába jövőn a számadással, megmaradhat hivatalában. S ezért a jutalom? . . . silányság; mindössze is csak az, hogy elesábitom ön nejét. Mondom silányság, — nem sok! mert erre önnek is előtte az ut: kárpótlásul tegye ön is azt a máséval. Már ez oly mindennapi megszokott vétek, melyet tán föl se rónak már a más világon. Legalább hiszem, hogy nem győzik felróni.

— Iszonyú! iszonyú! ön szörnyeteg!

— Mondám már hogy nem vagyok az? sőt több: maga a sá tán vagyok. Ne ijedjen meg tőlem. Nézzen ön halántékomra, ugye nem lát ön szarvakat? nézzen lábaimra, ugy hiszem ezek nem lólábak. Sátán vagyok uram. Mindennapi ördög, kinek látására nem kell messze menni, nem kell le egész a pokolba fáradnia; találhat a földön hozzám hasonlót eleget. Legio a mi számunk uram . . . De dologra. Alkudjunk meg. Itt a husz ezer forint. Sok pénz. Ostobaság lenne ennyiért meg nem válni egy asszonytól; ha önnek volnék, ily kényszerítő körülmények között, hármat is elhagynék érte. — Akarja? Pár nap múlva aztán elmegyek nejéért, s elviszem

magammal, el messze, messze, hova még a madár sem repül. Boldoggá, gazdaggá teszem őt. Királyné lesz belőle, én meg leszek a jobbágya. Lolkének gondolatát, szívének vágyait fogom ellesni, s a melyik pillanatban kitaláltam, a másikon teljesíteni is fogom. Arany szigeten fog lakni, kellő közepén egy nagy tengernek, melynek soha sem lesz viharja. Az arany sziget az én szívem, s a nagy tenger, mely azt körülfolylja, az én szerelmem fog lenni. — Gyöngéd, udvarias, megelőző leszek iránta, — no nagyon természetes, míg a szerelem hülni nem fog, — míg . . . egy szóval, míg rá nem unok. Aztán, ha egyszer ráuntam visszahozom önnek. Ne féljen, nem tart sokáig; bár mily forró is szerelmem, de három hónapnál nem szoktam tovább szeretni. Három hónap múlva visszaadom ön nejét. Beleegyeznek?

— Soha! soha!

— Tehát nincs egyéb hátra, mint elválnunk fiatal ember. Most éppen négy óra éjjel után. Még az éjjel nem aludtam: áh! ási-ta, olyan álmos vagyok, majd a szemem ragad le. No isten önnel! — Kujon! utánam! — Holnap, midőn elkövetkezik a számadás ideje, ne sajnáljon rám gondolni. Viszontlátásig.

Az athleta fölkel s indult.

— Megálljon ön! kiáltám kétségbeesve, megálljon! ne hagyjon itt, míg ki nem szabadít az örvényből, melybe egyenesen ön taszított! — Adja ide a husz ezer forintot, de ne kívánja nőmet, inkább rabja, szolgálja leszek önnek, halálom órájáig! Mentsen — mentsen meg a gyalázattól!

— Szolgám leend ön? szólt visszafordulva felém az idegen. Oh ismerem én már embereimet. Mikor az örvény szélén állunk, eget, földet összeigérünk, ki megszabadít, s mikor megszabadulánk, a fáradságot egy pár hideg szóval megszoktuk köszönni. Nekem azonnal kell a jutalom. Mondjon le mind azon jogairól, melyek önt nejéhez kötik, s meg lesz ön mentve a világ előtt a szégyentől, a gyalázattól, és végbukástól. — Ha nem? — isten önnel.

Az athleta ismét indult.

— Csak egy szóra! kiáltám utána, mint kalmár, ki a boltajtón már kilépett vevőt visszakiáltja, hogy el ne szalassza. Csak egy szóra! ne szaladjon olyan sebesen. . . . Tehát . . .

— Nos?

— Csakugyan komoly szándéka másként nem segíteni rajtam?

— Nem szokásom tréfálni.

— S nem enged ön e követelésből semmit?

— Bah! Csak nem kívánhatám, hogy osztozzunk meg rajta egyenlően.

— De ha mondom, hogy rabszolgája leszek önnek, szolgája egész a sűríg. . . .

— Nincs szükségem szolgálatára.

— S mikor akarja elvinni nőmet?

— Két vagy három nap múlva.

— S hova szándékozik vinni?

— Az az én gondom.

— De ha nem szereti önt? s ha kész inkább meghalni, mint rólam lemondva, önnel elmenni?

— Az is az én gondom. Szégyenleném sátán létemre, ha egy mindennapi gyöngé asszonyt nem tudnék elesábitani. A csábítást mi találtuk fel, s első kísérletet a paradicsomban tettük, pedig aszszonnyal; s a kísérlet igen fényesen sikerült.

— Istenem! istenem!

— Mit, istenem! Ahol az isten nem segít, ott az ördögöt kell megkísértenünk. — Az istenhez nagyon sokat kell imádkozni, míg egyszer meghallgat, az ördögnek csak egy okos szót kell mondanunk, s azonnal kész szolgálatunkra. S egyik sem segít föltétlenül, egyik sem osztja kegyeit viszonszolgálat nélkül: amott jót kell érte cselekednünk, emitt gonoszt. S úgy hiszem, nem nehéz kitalálni, melyiknek könnyebb megfelelnünk: annak-e melyet sohasem szoktunk meg, vagy melynek születésünk óta gyakorlásában vagyunk. — Határozzon hamar, mert sietek; s ha egyszer elválunk, nem látjuk többet egymást. Az árvák átkai . . .

— Megálljon uram! Határoztam. Verje meg önt a mindenható!

— Ezt határozta ön?

— Oh, verje meg önt az ég minden átkaival; legyen önnek terhére az élet, s annak keziből vegye ön boldogtalanságát, kinek szerelmétől e pillanatban boldogságát várja! . . .

— Ne beszéljen a levegőbe, mert itt hagyom. Gyorsan! akarja tehát? . . .

— Akarom . . .

— Ezt oly kétségbeesett, oly elhaló hangon mondtam, mint-ha magam sem akartam volna hogy meghalljam. Visszajedtem e szótól, e gondolattól. És még is ki kelle mondanom! választanom kellett, és e választás megmentte a bukás nyilvános szégyenétől, és e választás megásta boldogságom sírját. Megszabadulék a gyalázattól, az átkoktól . . . De nőm! mi lesz ő belőle? szegény aszszony! ki fogja megmenteni őt?!

— Tehát mikor parancsolja ön az összeg átadását? kérdé a sátán, nemével az elpálastolhatlan diadal és kárörömnnek.

— Tüstént. Félek hogy eltalálnék késni. Szeretném magam biztosítani.

Az idegen leolvasá elébem az összeget, a tizenöt ezer forintot, mit tőlem nyert el, s öt ezer forintot saját erszényéből.

— Írás nem kell róla, mondá hidegen; ismerjük már egymást, s előlem ugy is hiába rejtené el magát; megtalálom akárhol.

— Tehát mikor viszi el áldozatát? — mikor és mikép?

— Az még titok. Kedvem telik benne, ha embereimet meglephetem. Egykor majd csak elmegyek érte; ha holnap nem, holnap után, vagy még azután, — mikor majd rágondolom magam. Addig az öné, aztán meg az enyém. . . Pénzének jó gondját viselje. Most isten önnel. — Kujon! kiálta még egyszer kuttyájának, s azzal megfogá a kilincset és távozott.

— Megálljon ön! csak egy szóra még! kiálték utánna.

Az idegen visszafordult.

— Szörnyű sok baja van. Mit akar? kérdé.

Semmit, semmit, csak, — de ne vegye rossz neven: csak azt akarám megtudakozni, hogy hívják önt. Szeretném nevét tudni.

— A név nem sokat tesz. Lehet, hogy ön nagyon jelentékenynek találná azt; sokszor jelentéktelen emberek birnak nagy jelentőségű névvel, és megfordítva.

— De mégis . . .

— Ha épen akarja, tehát megmondhatom; nevem: Ördög Róbert.

Hajnali négy óra volt. Egyedül maradtam a teremben. Vérem föllázadt, fejem szédült s halántékerceim kidagadtak; utána akartam rohanni a távozonak, hogy szeme közé dobjam neki a pénzt, melylyen életem üdvét árulám el. Nem lehet! nem lehet! mondtam magamnak, nem tarthatom meg a bünpénzt, ruháimon keresztül égeti testemet, mintha égő parászból volna. Nem lehet! félek, úgy járok vele mint Iskariótes, ki harminc ezüst pénzért megváltóját árulá el. — Rohanni akartam a sátán után. Nem volt erőm, visszahanyatlottam; szemeim elsetétültek. Az éji lámpának, mely a szobát csak homályosan, elhaló fényben világítja meg, csak egy kis ujjnyi kanóca égett még, s a lámpa felfellobogó lángjánál táncoltak előttem a tárgyak. Képzeletemben ismét megjelent előttem a sátán. Oh, hányszor fog még előttem megjelenni! hányszor fog ez alak fölriasztani álmaimból. — E pillanatban megmertem volna esküdni, hogy világosan látom Ördög Róbertnek lólábait, s látom a szarvakat homloka körül. A szerenesétlenség, mint rendesen másokat, engem is babonásá tett.

A közel egyház tornyában ötöt harangoztak. A reg szürke világával váltá fel a kiégett éjilámpát. Összeszedém erőmet, fölkeltem helyemből s egy botra támaszkodva hazamentem. Az utszák még néptelenek voltak, csak néha találkozám egyes emberekkel, kik ha szemközt jöttek, messze elkerülém, s eltakarám előttük arcomat; féltem hogy lopva leolvassák róla a szégyent, és a vesztes fájdalmait; féltem hogy meglátják ott sötét nyomait a gyalázat és bűn posványában átvirasztott éjszakának.

Mikor hazaértem, nőm még aludt. Olyan szép volt; soha sem láttam ennél szebbnek őt. Alabastrom karjai félig ki voltak takarva, hálófekélykötőjének fehérfodrai alul selyemhaja egyes szétbomlott fürtjei bujtak ki márvány halántékára. Odamentem hozzá; kezét ajkamhoz emelém, s megsókolám, tán százszor is egymásután. Szerettem volna tudni, mit álmodik! szerettem volna bevándorolni vele azt a szép tündérországot, hova lelkének álmai ragadták őt. — Vagy talán sötétek voltak álmai? tán rólam álmodott? tán megálmodta hogy . . . hah! ahol van ismét Ördög Róbert! megint eljött!

látom azt a szenvedélydult halavány képet, azokkal az égő fekete szemekkel. Mit akarhat ismét? vagy áldozatáért jött volna már? nem! nem engedem! itt a pénz! nem leszek e nőnek Iskariotese! félre innen! kiáltám vadul, mint egy őrült, kinek lelkében föltámadnak sötét rögeszméi.

A kiáltásra fölébredt nőm. Kezemet megkapá s fekhelyéből félig fölemelkedve, mámorosan szólt:

— Mi az? te kiáltál? úgy meg ijesztettél. — Hol voltál megint az éjszaka?

— Hol voltam az éjszaka? mint viszhang fájdalmasan ismétlém magamban, s nem feleltem.

— Nem fogsz lefeküdni?

— Nem.

E pillanatban a fölkelő nap első sugarai törtek be a szobába és a félhomályt elűzték. Szemeimmel üldözőmet keresém. Nem volt ott többé. Tehát ismét csak képzeletemben jelent meg. Mikor fogok e sötét alaktól megszabadulhatni? soha, soha! Ugy vagyok vele, mint az elszegényedett adós, kinek az uzsorás hitelező, szüntelen sarkában van.

Adósa lettem a sátánnak!

* * *

Három nap telt el. A pénztári számadások bevégeztettek. Egy fillér hiány se volt.

A negyedik nap éjszakáján megjelent álmomban Ördög Róbert, s azt monda, holnap legyen készen, bucsúzzam el námtól, mert nem fogom többé látni. Eljövend és magával viszi, mint kialudott portékát, melynek árát előre lefizeté.

Mint gyermek, ki a dajkamesék után ijesztő rémképekkel álmodik, fölriadtam álmomból, s magamon kívül rohantam nőmhez, göresösen ragadván meg annak kezét, s ráztam hogy ébredjen föl.

Nőm felnyitá szép fekete szemeit, s meglepetve, bámulva szegzé azokat rám.

— Mi történt? kérdé összerázkódva arcomtól, melyen ijedség és kétségbeesés voltak olvashatók.

— Semmi, — csak kelj föl és öltözz.

— De hát mit akarsz? ha semmi sem történt, miért nem engedsz aludnom?

— El fogunk utazni.

— Elutazni? hová?

— Ne kérdezd. Magam sem tudom hova. Csak kelj fel és készülj, mert nagy utra fogunk menni.

— Mikor? kérdé nőm, mialatt felkelt ágyából.

— Tüstént, — mihelyt készen léssz.

— Tüstént! s hány óra most?

— Éjfél mult. Hajnal után a várostól pár mértföldnyire akarok már lenni.

— S mikor jövünk vissza?

— Soha. Legalább te nem. Ott fogsz maradni.

— Hol?

— Ott a hova viszlek.

A szegény asszony, nagyon természetes, az egészről semmit sem értett. Éa magam sem sokat értettem. Elég, — hogy a lázas álomból fölriadva, rögtön elhatározám a várost elhagyni, hogy nőmet elrejtsem. De hova rejtem? hova fogom őt vinni? hova és merre, hogy a sátán meg ne találja? Mit tudom én! kétségbe vagyok esve. Eszembe jutott Ördög Róbert fenyegetése, midőn azt mondá: hiába rejtem el magamat, meg fog találni, ha itt nem, megtalál másutt.

Mig nőm utikészületei rendezésével volt elfoglalva, én az alatt félrevonulva, folytonosan tervekkel foglalkodtatám lelkemet.

Végre találtam helyet. Elhatározám őt nagybátyámhoz vinni, ki V * * megye felső részén, Steierország határszélein lakik. Oda fogom őt vinni. Ott hagyom őt évekig, vagy tovább, tán örökre, csak hogy körme közé ne kerüljön e szörnyetegnek. Később aztán lemondva hivatalomról, magam is utána költözöm; ott ismét együtt fogunk élni, félre a világ lármájától, rozlelkű barátok csábjaitól, egyszerű munkás nép között, csöndes falusi magányban fogunk élni.

E pillanatban nőm lépett szobámba.

— A kis Jolánt is elvisszük magunkkal? — kérdezé.

— Azt is elvisszük. Csak siess hamar, ne hogy elkéssünk.

— Még sem akarod megmondani, hova megyünk? kérlek szeliden, mintegy félve, hogy az ismételt kérdéssel megtalál bántani. —

— Nagybátyámhoz.

— Olyan messze? ki egész a Steier szélékre.

— Nincs az messze; ide tizenöt mértföld, holnap délre ott leszünk. Ugy készülj, hogy ott fogsz maradni.

— Meddig?

— Néhány évig. Okát ne kérdezd; elég, hogy meg kell lenni. Ezt kívánja boldogságom és a te boldogságod.

Nőm elhallgatott, s a nélkül hogy célom és szándékom megértette volna, oly szelid, oly odaengedő készséggel hajolt akaratomra, s magamra hagyott, utikészületeit folytatandó.

Épen viradni kezdé, mikor utikocsim előállott. Nőm könnyező szemekkel vőn bucsút a csöndes háztól, hol öt évet tölte el mellettem, boldog családeletet élve. Magam is olyan levert, olyan szomorú voltam, midőn felültem kocsimba. Előérzetem sötét képeket teremte lelkemben: ha ez előérzetek befognának teljesülni! miért akkor e hiába tett ut? — Ugy érzém, mintha temetésre kísértem volna nőmet. Szivem el volt szorulva, — ha nem vagyok férfi, ha nem kelle szégyenlenem könnyeimet, e pillanatban sírni tudtam volna. De féltem, hogy ki fognak nevetni. Pedig én azt tartom valódi jó és romlatlan szívnék, mely fájdalomaiában nem szégyenli könnyeit a világ előtt, s azt tartom megromlott szívnék, mely a síró felett kacagni tud, mely annak könnyeit kineveti!

Borult őszi reg volt, midőn elindulánk. Köd előttünk, köd utánunk: olyan nehezen viradt meg. Ki tudja! nekem tán sohasem virad többet meg.

Egész délelőtti utunk szóltalanul folyt le. Gondolatinkba valánk elmerülve, mikből csak néha zavartak föl a kis Jolán egyes kérdései, gyermekies öröme: midőn távolról faluk tornyait pillantá meg, vagy midőn az országúthoz közel legelő birkanyájak kolompolásai vonák magukra figyelmét.

— Nézd csak apám, milyen szelid bárányok. Veszsz majd nekem is egyet?

— Veszek kis leányom.

— Mikor ?

— Majd tavasszal.

— Soká lesz még tavasz ?

— Nagyon soká.

— Hát most mi van ?

— Most ősz van leányom. Előre tél fog lenni, s aztán lesz majd tavasz.

— Nézd csak apám, mennyi sok apró kis kereszt van ott egy kertben; úgy-e kert az, mert virágok is fák is vannak benne.

— Az ott a temető. Oda viszik eltemetni, a kik meghalnak. Te nem láttál még halottat ?

— De bizony láttam. Ugy-e azok a halottak, kiket a koporsóba fektetnek, aztán szép koszorút tesznek a fejükre, s ott a koporsó mellett siratják őket ? Mért kell azokat siratni apám ?

— Mert a ki meghal, eltemetik a földbe, s többé sohasem láthatjuk meg őket.

— De mi nem halunk meg, úgy-e apám ?

— Mi is meg fogunk halni.

— Mikor ?

— Azt csak a jó isten tudja. De ne kérdezősködjél gyermekem, — majd tavasszal veszek neked bárányt, aztán piros szalagot kötsz nyakára, s kihajtod a zöld mezőre legelni.

— Nekem nem kell bárány.

— Miért ?

— Mert anyám meg fog halni, válaszolt sirva a gyermek. Aztán többet sohasem láthatom őtet !

Mintha szívébe metszettek volna a gyermek szavai, midőn mondá: aztán többet sohasem láthatom őtet. — Oh, ha Ördög Róbertnek sikerülni fog elrabolni tőlem e nőt, s gyermekétől az anyát, hogy sem én, sem ő nem fogjuk őt többé láthatni ! — —

A síró gyermeket ölébe vette anyja, könnyeit fölcsókolá, s hogy elaltassa, meséket mondott neki az aranyhalról, a bujdosó királyfőről, ki a szomszéd királynál hét esztendeig aranygyapjas juhokat őrizett; — s a gyermek a mesék hallgatásában elszunyadt.

Délután a köd eloszlott, a meleg nap sugarai megszáritották

a harmatos fűvet. Szép, tiszta őszi délután volt; a virágok még nem hervadtak le a mezőkről, a fák levelei még nem sárgultak meg, s nem hulltak le lombjaikról. A felhőtlen ég, mint átlátszó üvegharang borult a festői vidékre. Elöttem mint egy nyitott képes könyv, felváltva zöld erdei, s őszi virágokkal himzett völgyeivel feküdtek a Steier-hegyek. —

— Messze van-e még L . . . falu? kérdém kocsisomat, ki azelőtt nagybátyám szolgálatában lévén, többször tevé meg ez utat.

— Fele útján járunk, válaszolt a kocsis.

— Tehát hol hálunk az éjjel? két-három óra múlva ránk sötétedik.

— Ha még harmadfél mérföldet megyünk, az oszáguton egy nagy magánosan álló vendégfogadót tudok, — ott meghálhatunk.

— Alkalmas hely éjszakára?

— Oh uram, nagyon alkalmas. Olyan nagy kontignációs épület az, hogy kaszárnyának is beillenek. A felső épületbe tizenkét szoba van, hanem . . . mi tagadás benne, én csak még sem szeretnék ott fön hálni.

— S miért nem?

— Csak. Rosz hely az uram nagyon. Én csak nem szoktam megijedni az árnyékomtól, — tizenkét esztendeig szolgáltam a császárt, de ugysegéljen, ha azt mondaná valaki, itt van száz forint, neked adom, még sem hálnék fön a kontignatióban . . . Száz forint? de ezer forintért sem uram! pedig tizenkét esztendeig szolgáltam a császárt, lóháton.

— De miért nem merne hát ott hálni?

— Haj, veszett hely az uram nagyon. Minden éjjel tizenkét órakor belejárnak a boszorkányok.

— Boszorkányok?!

— De azok ám. Tudom hogy tens uram kinevet, pedig olyan igaz, minthogy egy isten van! Vakuljak meg itt ülőhelyemben, ha nem láttam közülök már hármat. Ugy hánytam a keresztet magamra, mint a záporosó. Azt mondják, ha az ember elkiáltja hogy Jézus Mária! hát mind elszaladnak. — Nem igaz az uram! Olyan elevenen emlékezem rá, mintha tegnap történt volna. Kinn álltam

az udvaron, szemközt az ablaknak, s mikor tizenkettőt vert az óra, egyszerre csak olyan zugás, lárma, gyermeksrás ütötte meg a fülem, azt gondoltam, mindjárt megsüketülök bele; s azzal elkezdtek ott több kocsisok kiabálni torkunk szakadtából; Jézus Mária! Azt gondolja tens uram, használt valamit? — de még nagyobb ordítás lett, s még azonfölül hárman ki is ülték az ablak párkányára, s szemközt köpködtek bennünket. — Ha látta volna tens asszony, milyen rutak voltak! három éjszaka egyre másra velük álmodtam. Hanem nem bántanak senkit, csak azt, kit egyszer tizenkét órakor ott találnak a kontignatióban: de nem is mer ám oda menni senki. — Most három esztendeje ugyan egy erős markos mészáros legény, többet öntvén a garadra fogadásból fölment hálni; vitt magával két pisztolt és egy duplapuskát is. Jött a tizenkét óra; — no hiszen volt kinja a mészároslegénynek! szegény! de úgy kellett neki!

— Mi lett belőle? kérdé nőm, ki hogy unalmát elűzze, érdekekkel látszék hallgatni a kocsis meséjét.

— Mi lett belőle? hát az lett belőle, hogy elvitték őt láncon a sz.-Gellért hegyére, ott aztán egy öreg asszony a boszorkányok anyja kantárt húzott a fejére s lóvá változott. Meg is patkolták minjárt mind a két lábát és két tenyerét, s addig lovagoltak rajta, míg ki nem adta a lelkét. Majd ha elmegyünk a vendégfogadó előtt, megláthatja a tens asszony a keresztfáját, mert oda temették őt az árokba; a keresztfáján egy vaspatkó van, de azt senki sem tudja, hogy ki szegezte oda.

— Ha fegyver volt a mészároslegény kezében, tehát miért nem lőtte agyon őket?

— Meghíszem azt, — de meg volt ám boszorkányozva a puska, s egyre másra csütörtöket mondott.

Nőm bizonyosan megunta a további kérdezősködést, mert elhallgatott. A kocsis is elhallgatott, s kalapját jobb szemére rántva, közé vágott a lovaknak.

A nap, mint rendszeren septemberben szokta, hét óra után elvégzé pályafutását, s a magas hegyek közé ment el nyugodni.

Egy óra múlva tökéletesen ránk sötétedett. A távolban szürke felhők emelkedének, melyek lassu nagy cseppekben kezdének alá hullani. A láthatár egészen elsötétült; tíz lépésre nem lehet

előre látni; s a támadó szél szemközt csapkodá a mindig sűrűbben hulló eső csöppeket.

— Messze van-e még az a fogadó? kérdém a kocsist, miután köpönyegeinket magunkra szedők, s a kis Jolánt úgy eltakar-
tuk az eső elől, hogy a levegő is alig jutott hozzá.

— Nem volna igen messze, két óra alatt ott lehetnénk, de a sötétben nagyon bajos sebesen menni, s az utat is könnyen eltéveszthetnők.

Az eső szakadatlanul esett; egy óra múlva merő vizesek voltunk, hogy ruháinkat ki lehetett volna rajtunk esavarni. Körülünk jobbra balra meredek hegyek, a hegyeken sötét erdők, miken keresztül szomoruan zugott végig az északi szél. Keresztülázott ruháinkon át fájni kezdünk; nők reszketett a hideg miatt. S ő még sem zugolódott, nem panaszkodott! oly önmegadással türté sorsát e szegény asszony.

— Sebesebben hajts! kiáltám kocsisomnak, — hogy földél alá juthassunk; hisz így mind megbetegszünk.

— Uram, magam is csuromviz vagyok már, szeretném ha száraz helyre juthatnék; de nincs erre fia se a csárdának.

Két óráig botorkálhatánk még tovább a hegy-völgyes utakon, midőn kocsisom messziről mécs- vagy gyertyavilágot pillanta meg, s nagyobb örömmel kiálta fel, mint ki Amerika partjait első pillantá meg.

— Ahol van ni! ott van tens uram a vendégfogadó, látom már. Ott lesziünk mindjárt! — s azzal ismét odavágot a lovak közé. — Dejszen nem messze van már.

Vendégfogadó az Kakashoz.

Még fél órát mentünk, hol jobbra, hol balra csavarodva a tekervényes utakon, midőn kocsisom egy nagy ház előtt megállott. Egy kastélyszerű nagy épület volt az, tetejében négy kisdud ronynyal, miken csikorogva forogtak előre-hátra a szélkakasok.

Vén épület volt, rozszant fekete falakkal, s inkább viharos idők által megrongált ócska kastélyhoz hasonlita, mint vendégfogadóhoz, ámbár az északi sarkán nagy réztáblára egy kakas volt kirajzolva, e felirattal: az kakashoz.

Kocsisom hirtelen leugorva a bakról kérdezé: — ki tetszik szállni tens uram?

— Hogyne szállanánk ki. Hiszen az éjt csak nem tölthetjük ily zivataros időben szabad ég alatt. S azzal egyenkint kiemelt bennünket a kocsiból.

A zajra, melyet leszállásunkkal okozánk, egy kis szürke zömök ember jött elébünk a fogadóból, ki mint öltözetéről ítélhetém, maga lehete a kocsmáros; s azonnal szerencsés jóestvét kívánva, a kitelhető udvarias szavak kíséretében a kocsmába vezetett bennünket. — Három hosszú asztal, s ugyanannyi falóca volt a rideg kocsmá butorzata; padlózatát s két asztalt, a zivataros időtől ide szorult utasok, vándorlólégények foglalák el az éjle, fekhelyül.

— Nyisson számomra szobát, — mondám a fogadósnak.

— Igen ám, jegyzé meg alázatosan a vendéglős ur, — ha volna nyitnék én hatot is, de az én szobámon és a kocsmán kívül nincs az egész épületben egy lakható szoba sem.

— Tehát hol fogjuk az éjt kihuzni? kérdém kellemetlenül lepetve meg.

— Hát nem szándékoznak tovább utazni?

— Ebben a zivatarban?

— Mit csináljunk hát uram? én ha lehetne, szívesen szolgálnék, de ha fejemre állit sem segethetek.

— Hogy higym én azt, ily nagy vendégfogadóban egy szoba se lenne üres?

— Nem vendéglő ez uram, válaszolt a kis zömök ember.

— Hát micsoda?

— Kocsmá csak és semmi más. Ha nappal vagy este utas vetődik erre, s megszomjazik, betér hozzám egy pohár borra s azzal tovább megy, — vagy ha itt körülbelül ráesteledik, itt is alhat, vetek neki ágyat az asztalra, vagy egy kéve zsupra a földön. Ez csak olyan vendégfogadó.

— S az emelet, meg az épület többi része?

— Az emelet, meg az épület többi része magazin, az uraság jószága áll benne. — Látja uram, folytatá szünet után, ez egykor fényes kastély volt, de már nyolevan esztendő óta nem lakja senki. —

— Tán nem biztos az ember e romlott falak között?

— Nem biz az uram, nem az annak az oka. Elég erős épület volna ez még, hanem . . .

— Nos?

— El van átkozva.

— Elátkozva?! kiáltám egy nemével a babonás ijedségnek, midőn a kocsistól hallott mesék eszembejutottak. — Lehetetlen! már ki hinné azt el?

— Nincs abban semmi lehetetlen uram; erősítő a kis szürke ember, oly hangon, mint ki állítása igazsága felől tökéletesen meg van győződve. — Akár hiszi uram, akár nem, de meg van ez átkozva. . . . Haj, szomorú története van ennek a kastélynak! még mint kis gyermek, nagy apámtól hallottam elbeszélni, ki ezelőtt nyolevan esztendővel az uraság kapusa volt a kastélyban. Ha több időm volna, elbeszelném uraságnak is, de már tízre jár az idő, folytatá, mialatt fakózőld bársony mellényéből elévette terjedelmes zsebóráját, — tíz óra már, én pedig rendes ember vagyok, s tíz órakor le szoktam feküdni; ezt kívánja egészségem és a feleségem, mert az én feleségem olyan természetű, hogy ha egyszer már ő ágyban van, nem szereti ha én . . .

— Ne arról beszéljen! vágtam bosszusan a kocsmáros szavába. Azt mondja meg mitevő legyenek? az eső szakad, az éj szuroksötét, nóm és gyermekemmel csak nem utazhatom ily átkozott időben tovább.

— Hiszen csak szobám volna jó uram, (már megengedjen, de nem tudom, hogyan tiszteljem); kinyitnám én nagyon szívesen, de ha egyszer nincs, hát nincs.

— Nem lenne szíves egy éjszakára megosztani velünk szobáját?

— Uram, mond sajnálkozással a kis szürke ember, az sem lehet. Olyan szűk a szobám, mint a kalitka: — ezzel a hasonlatos-

sággal csak azért éltem uram, mert én passionátus madarász vagyok; szobám falai tele vannak kalitkákkal, meg különböző fajú éneklő madarakkal. Ma reggel is három cinegét, két stiglicet, s ugyanannyi sivityűt . . .

— Hagyja el már az istenért! beszéljen a szobáról.

— A szobáról? mondom, hogy nagyon szűk. Két ágy van benne, az egyikben magam hálok csak, no meg a kedves feleségem; mert tizenkét esztendeje már isten segítségével, hogy együtt lakunk, de feleségem meg nem engedné a viláért sem, hogy . . .

— Megint másra viszi már a beszédet! kiálték türelmetlenül. Azt mondja meg, lesz-e szoba vagy nem?

— Nem lesz uram, mert a másik kisebb ágyban két kis gyermekem fekszik; mindketten ikrek, az egyiknek Ádám, a másiknak Éva a neve. Ugy-e bár elmés elnevezés? A szentem kis Évika nagy lurkó, sokszor rászedi a kis Ádámot. Az öreg tiszteletes azt mondá a minap, hogy a kis Évi e tulajdonságát ósanyjától öröklötte, ki már a paradicsomban szörnyen lefőzte férje urát. Hehehe! sokszor mond ilyen tréfás dolgokat a tiszteletes ur . . .

— Az isten szerelméért, ne öljön már meg barátom! Látja, hogy keresztül vagyunk ázva; csak nem kívánja, hogy mind megbetegedjünk. Teremtsen számunkra szobát.

— Ihm; nem megy ám olyan könnyen az a teremteni. Egyébiránt, folytatá hosszú szünet után, mialatt erősen gondolkozni látszék; — ha épen úgy tetszenék önöknek, volna itt egy üres szoba, fen a felső emeletben, hanem . . .

— Tehát mit késedelmezik, ha van? kiáltám örömmel.

— Van, van, válaszolt a kocsmáros vontatva, de nem elég az még uram, hogy van. Abban nem lehet meghálni.

— Miért nem?

— Mert azon szoba miatt van megátkozva a kastély.

— Ej, ne komédiázzon! nyissa csak föl.

— Nem komédia az uram! válaszolt a kis zömök ember, olyan hangon és arkifejezéssel, mely megbántódását és neheztelését árulá el. — Nyolevan esztendő óta nem hált abban a szobában senki, — vagy a ki ott hált, nem jött az onnan többet le a maga lábán. Ilaj, szomorú történet adta ott elő magát. Régen, nagyon

régen, ezelőtt mint mondom nyolevan esztendővel . . . Ugy-e anynyok, nyolevan esztendeje és három hónapja most épen, hogy az aranyhaju gróf kisasszonyt meggyilkolták a felső kontignációban? mi?! — kiálta feleségének a kocsmáros, mialatt a mellékszoba ajtaját fölnyitván, bedugá azon szürke fejét, hogy a választ értelmebben meghallhassa.

— Ugyan tedd be azt az ajtót! — kiálta ki egy rekedt női hang, — mind meglát az az idegen ur . . . te lónép! nem látod hogy vetkezem?

— Nono, hiszen csak azt akartam megtudni, mikor gyilkolták meg az aranyhaju gróf kisasszonyt! szólt alázatos engesztelő hangon a kis ember, s azzal gyorsan behúzta az ajtót. — Ne ütközzék meg uram folytatá felénk fordulva: nagyon jó asszoy, csak egy kissé szemérmetes; egyébiránt én fölöttébb kedvelem a szemérmes asszonyokat. Különben áldott egy jó feleség! maga a jámborság. Tizenkét esztendeje együtt lakunk, de csak egy rossz szóval sem bántott meg soha. — Hanem hogy a tárgytól tehát messze ne . . .

— Jobb bizony jer feküdni, te lónemzetség! kiálta az elébbi rekedt hang; tudod már hogy nem szenvedhetem, ha tíz óránál tovább fön harácsolsz.

A kis ember e szavakra szörnyen elkezdett köhécselni, melylyel feleségének selyemlágy szavait akarta előttiünk mindenáron elnyomni.

— Szörnyen köhögök, — mialatt bal tenyerét mellére helyezé, mint ki erős köhögés miatt fuldokolni kezd. Nehány nap óta gyötör ez az átkozott köhögés, harmadnapja cinegét voltam fogni, ott hűtöttem meg magam; — különben se baj, egy kis izzasztás mindent meg fog gyógyítani; — feleségem pedig igen érti az izzasztás módját. — Hanem hogy messze ne térjünk tehát az aranyhaju . . .

— Miért hívták őt aranyhajunak? kérdé kíváncsian nőm, kinek női természetében volt, minden csudálatost érdeklé hallgatni.

— Mindjárt megmondom, az egész történetet el fogom mondani, öt perc alatt készen leszek vele, — aztán lefekszem.

Az aranyhaju grófkisasszony története.

— Azért hívták tehát annak, kezdé a kis ember, — mert olyan haja volt, minőt festve se látott asszonyom. Szép szőke selyemhaj, mikor lebontotta, sarkát verte.

— S mért ölték meg?

— Szerelemfúltásból asszonyom. Mikor a grófnőt idehozták, még gyermek volt. Tizenöt éves gyermek! s már is menyegzőre hozták őt, feleségül egy csudálatos vén szörnyetegnek. Mert a grófné apja el volt szegényedve, s csak az által cwickélhetett ki a sárból, ha leányát annak a vén plutónak adja, kinek nem is emlitem nevét, mert átok fekszik rajta. A menyegzőelőtti napokban, igen szomorú volt a grófné; sokat sirt, sokat sohajtott, s néha mikor szép holdvilág sütött, egész éjszakákon át kin ült a kastély erkélyén, s ott énekelt és hárfázott, de olyan szépen, mint nagyapám beszélt, hogy a környékbeli lakosság mind oda sereglett hallgatni, s úgy hallgatták, mintha azok a tengeri szűzek énekeltek volna, — tudja asszonyom, kiről kis gyerek korunkban olyan sok szépet hallottunk mesélni. — Három hónap mulva megtörtént a menyegző; a lakodalom után kevés időre, levelet küldött édes atyjának a grófné, melyben keserves szavakkal festi le szomorú sorát; elmondja, hogy férje ilyen zsarnok, olyan durva, nevetlen, szóval, sirva írja levelében, hogy ő egész életére boldogtalan lett. Az öreg gróf nagyon megbánta cselekedetét, hogy leányát eladta a szörnyetegnek. — A menyegző után mintegy félévvel, folytatá a kocsmáros, egy szép őszi reggel, vadászatra ment a vén zsarnok. Este mikor haza jött, egyenesen ment neje szobájába. Az ajtó be volt zárva belülről. A szörnyetegnek nem kellett több: a másik percben már be volt törve az ajtó. Ugyanakkor egy idegen férfi suhant ki a grófnő szobájából egy mellékszobába, hol az ablakon akart menekülni, de az ablak történetesen igen magas volt, nem lehetett rajta kiugrani. A szörnyeteg mint dühös tigris rohant az ajtóra, s rázárta az idegen férfirre; azután pedig ment a grófnéhez, s hosszú selyemhajánál fogva földhöz vágta őt, szidta, káromolta mint a jégeső, s az még nem volt elég, hanem eloldoztatá láncairól kutyáit, melyek olyanok voltak, mint a három napig koplalt farka-

sok, s azokat ráusztatván, agyonmaratta a szegény asszonyt. — Önök, tudom nem hiszik, mit most beszélek; nem hisznek annyi kegyetlenséget egy emberben, és még is úgy van! Vére még most is ott látható, megszáradva és feketedve a szoba padlózatán.

— Hát a férjéből mi lett, kit a mellékszobába zártak?

— A szörnyeteg, neje holttestétől odament az ajtóhoz, s ezt kiáltotta neki: innen nem szabadulsz ki többé! itt felejtelek, s itt fogsz éhen halni! — s azzal ott hagyá őt, az ablakot pedig kívülről körülvette emberekkel, hogy ha szökni akarna, üssék agyon.

— S nem is szabadult meg a grófné szeretője?

— Őt nap mulva fölnyitották az ajtót, s ott találták halva az idegent a földön fekve, két kezeszáráról le volt rágva a hus. Szörnyű kínos halállal kelle kimulnia! nincs nagyobb kín az éhségnél! én magamról tudom, csak reggeltől estig koplaljak, estére már a csillagot is hegedűnek nézem. Hanem még nincs vége.

Nos?

— Hát mit gondolnak, ki volt a férfi, ki éhalállal mult ki.

— Mit tudhatjuk mi azt?

— Hát az bizony senki sem volt más, mint a grófnének a tulajdon édes apja, ki is eljött a leányáért, hogy elszöktesse, s még a pénzt is mind visszahozta magával, mit a szörnyetegtől kapott: s azt mondta hogy . . .

— Már hogy tudják, hogy azt mondta: hiszen nem beszélt, vele senki.

— Igaz, — de egy lepecsételt levelet találtak nála, melyben meg volt írva a grófnak egész szándéka, s azt mondá a többek közt hogy inkább megöli leányát, semhogy ily vén zsarnok kezében hagyja áldozatul; s arra kérte a szörnyeteget, hogy azt a sok pénzt, melyen leányát eladta, ossza ki a szegények közt.

Eladta! mondám magamban, s lelkemet egy fájdalmas érzet kapta meg. Ugy megijedtem e szótól: eladta. Istenem, istenem, mennyi hasonlatosság a szörnyeteg története és az én történetem között. Nem akként adtam-e el én is nőmet az ördögnek, mint a szegény gróf a szörnyetegnek eladta leányát? — nem lesz-e az én életemnek is oly szomorú vége?! — El — el innen e helyről! ez embertelen történeteieért megátkozott helyről! Sebesen ragadám

meg nóm kezét; — jer, mondám, az idő ki fog tisztulni tovább utazunk. —

— Megállj, csak még egyet; mondá nóm a kocsmáros felé fordulva: mi lett a szörnyetegből?

— Boldog isten! mi lett volna belőle, válaszolt vállvonítva a kocsmáros, az lett belőle a mi más nagy ur gonosztevőkből szokott lenni: bedugta a birák száját pénzzel, arannyal. Oh, a birák hamar engedik magukat megvesztegettetni! minap is három pulykát, öt hizó ludamat loptak el a parasztok, s mikor a bíróhoz mentem, — pedig a kedves feleségem is velem volt . .

— S azóta nem lakja e kastélyt senki? — vágott közbe nóm.

— Senki, felelt a kis zömök ember, de egészen indignálódva, hogy egy beszéde sem hallgattatik végig. — Én lakom csak itt, folytatá szünet mulva, mert én vagyok a magazinnak főügyelője. Különben pedig nem is volna tanácsos ott fen lakni, mert azóta minden éjjel megjelennek a gonosz lelkek, s jaj annak, ki egyszer a körmük közé kerül.

E pillanatban a kis ember kinyitá az ajtót, hogy megtekintse az időjárást, s hirtelen visszarántá kis szürke fejét, melyet az ajtón kidugott.

— Oh uram, szólt, gyorsan betéve az ajtót maga után, még szó sincs róla, hogy tovább mehessenek. Rettenetesen megeredtek az ég csatornái; a jó kutyát is vétek ilyen időben kiverni az utcára.

— De mit csináljunk hát, ha egyszer nincs hely, hova fejünket lehajtsuk? mondám nyugtalanul, ki ohajtottam volna már e boszorkánybarlangot tiz mértőldre hagyni hátam megett.

— Tudod mit édesem? mondá mosolyogva nóm, menjünk fel az emeletbe, foglaljuk el azt az egy szobát.

— Ugyan mit gondolsz? mondám némi zavarral. Elfelejtéd már mit beszélt a fogadós ur?

— No bizony. Csak nem fogsz hitelt adni a dajka meséknek.

— Semmi mese! kiáltá neheztelve a kocsmáros ur. Semmi mese! olyan igaz, minthogy itt állok!

— No igen, mondá nóm, hogy a grófnőt csakugyan meggyilkolták, azt elhiszem . .

— Meg hogy a lelke minden éjjel haza jár, azt is tessék elhinni. Egyébiránt, tevé utána, meg sem is engedném, hogy ott háljanak asszonyom; nem szeretném lelkemre venni, ha valami csúfot követnének el rajtuk a gonosz lelkek. — Anyjuk, te! kiálta a kis ember, fölnyitván ismét az elébbi ajtót: ezek az urak odafen akarnának hálni a sárga szobában, — ugy-e ne engedjük meg? te sem akarod sacikám lelkedre venni a szerencsétlenséget. Nem ám! ahol ni! folytatá felénk fordulva, feleségem sem egyezik bele. Nem lehet.

Pedig a felesége egy szót sem felelt neki, oly mélyen aludt.

— Ej, hagyja ránk! monda nőm nyugtatólag: férjemmel töltött fegyverek vannak, egy cseppet sem félünk. Előre kocsmáros ur! fogja a gyertyát s vezessen bennünket.

— Nem lehet! nem lehet! asszonyom, kiálta a kis fogadó kétségbeesve; szemközt mennek a bizonyos halálnak!

— Jer édesem, szólt felém fordulva nőm, vedd a kis Jolánt, fön fogunk hálni. Hisz itt állva csak nem huzhatjuk ki a hosszú éjszakát. Én fádom, álmos is vagyok. Jer!

Ha valaha, most voltam életemben a legbátortalanabb, leggyávább. A közelmúlt események Ördög Róberttel, a szomoru történet, az öreg gróf kinos kimulása, s a hasonlatosság, melyet kétőnk története között találtam, mind ezek oly gyötrő, oly ijesztő gondolatokat s megmagyarázhatlan sejtelmeket támasztának lelkemben, miktől nem volt hatalmam megszabadulni. Lehet, ha az Ördög Róbertteli kalandom nem adja magát elő, most nem vagyok ily babonás, nem ijednék vissza azon ördögös helytől, kikacagánám a kocsmáros meséit, s csupa kíváncsiságból magam is követelném, hogy nyitassék fel azon elátkozott szoba. De gyötrő emlékei a sátánnal átvirasztott éjnek, a fogadás, a mult éji sötét álom, elveszik eszemet! olyan vagyok mint a gyermek, ki fél sötétben egyedül maradni, nehogy az ijesztő tárgyak, miket szemképrázata teremt elébe, élő rémekké változzanak, s elragadják őt. — Félttem a szörnyetegtől; gyötrött a gondolat, ha eszembejutott emberfeletti hatalma, melynélfogva minden léptemet tudja, s tán e pillanatban is sarkamban van.

Sötét, borongó arccal álltam nőm előtt, ki e pillanatban ke-

zét gyöngéden vállamra tévé, mintha fölzavarni akart volna sötét gondolatimból.

— A kocsmáros ur már készen van, mondá szeliden, s fel fog vezetni bennünket az emeletbe.

— Oh kérem alássan, én még nem vagyok készen, jegyzé meg élénken a kis ember, és nem is mondtam, hogy föl fogom önöket vezetni. Nem! azt nem teszem!

— Adja tehát a kulcsot és gyertyát, mondá nőm, majd föl találunk mi magunk is; csak az ágyneműt ne feledje majd utánunk felküldeni.

A kocsmáros kicsibe mult, hogy földhöz nem verte magát, tépte a haját, esküdött menyre földre, hogy elevenen visz el bennünket az ördög. Nem használt semmit. Végre kifáradva rimáncodásiban, előre kimosá kezét, nehogy az ő lelke vádoltassék egykor a történetű szerencsétlenség miatt, — vevé aztán a kulcsot és gyertyát, s ment előre; nőm jókedvvel, én pedig önkénytelenül, vontatva, mint egy gép, utána.

Vasrácsozáttal kerített, széles márvány lépcsőzet vezetett az épület felső részébe: hosszú és sötét folyosó nyílt előttünk, melynek kitöredezett s itt-ott bádog vagy papírral foltozott ablakain át, keresztül fűtyölt a szél, s a kis kocsmáros tenyerét tartá a gyertya elébe, hogy a keresztülesapkodó szél el ne fujja kezében azt a csekély kis világot, mely a sötétet csak nagyon homályosan oszlatá el körülünk. Hosszu sorozatát hagyók el a folyósóra nyíló szobáknak, midőn az épület balszárnnyába befordulva, egy magas, kétfelé nyíló szárnyas ajtó előtt megállott vezetőnk, a gyertyát balkezébe vevé, s egy rozsdás kulcsesal az ajtót fölnyitá. Nagy terembe léptünk; lépteink alatt kongott az üres butortalan terem.

— Itt mult ki az öreg gróf, mondá vezetőnk. Hanem itt nem lehet hálni, az ablakok mind kivannak töredezve, s a keresztüljáró légvonaltól mind megbetegednének.

A teremből nyílt egy ajtó a szerencsétlen grófnő szobájába. A kis ember nagy vesződéssel nyitá föl az ajtót, melynek sarkai

esikorgtak a rozsdá miatt. Mielőtt beléptünk, a fogadós ur nem mulasztotta el keresztet vetni magára, s azzal megállott, minket bocsátva előre, mondván, hogy az irántunk i tiszteletből történik, bár arcáról könnyen olvasható volt, miszerint azon kínzéséből bocsátva előre, hogy ne ő legyen, ki első teszi lábait e boszorkányos helyre.

A szobában, mint vezetünk megjegyzé, minden azon módon volt hagyva, mint azt a szerencsétlen grófnő lakta. A magos gothablakokról rongyos fakó függönyök lógtak le, nehéz selyemszővetből; a pókhálával vastagon behuzott falakat sárga szőnyegek boríták apró kékvirágokkal; a butorozatot két roskadozó selyem-diván, s akkori izlésű kényelmetlen támlás-székek. s egy menyeczettel bevont rococó ágy-tetők, nehéz görög faragványokkal. Az ágy fölött nagy aranyrámban függött a grófnő arcképe olajfestésben.

Soha ennél szelidebb és szenvedőbb arcot nem láttam. Nagy fekete szemeihez, melyek annyi magasztosság és lélekfőnség, annyi bánat és fájdalomnak voltak tükre, — oly csodaszépen állott a gazdagon mint aranyhullám leomló szőkehaj. E csodaszép hajáról nevezte a nép aranyhaju grófkisasszonynak. Sokáig bámulám a képet. Szemeimet nem tudám az övéiről elfordítani, melyek — akármerre fordult az ember, mindig a néző szemével találkoztak. A költő álmaiban, a festő ideáljában teremthet csak ily arcot, mely egy azok közül, melynek eredetijét csak egyszer kellene látni, hogy az ember meghaljon érte.

A kedves kép szemlélésére, lelkemet újra egy álmadozó buskomolyság ragadta meg. Szemeim majd a képen, majd nőmön tévedeztek. A könyelműség két áldozatát láttam magam előtt. Amott egy kiszenvedett vértanu, kinek csak megmutattatott az élet, a boldogság és az öröm, mint Mózesnek Kanahám-földe, s meghalt mielőtt eljutott volna abba. Emitt nőm, a fiatal hölgy, az élet reggelén, a boldogság örökkétartónak hitt tavaszában, kit silány árucikk gyanánt adtam el, hogy az érte lefizetett pénzen megváltsam a világ előtt becsületesemet, s az átkok terhétől megváltsam isten előtt lelkemet.

Mig e fájdalmas leverő gondolatimba valék elmerülve, nőm az alatt a kandalló mellett foglalt helyet, hol a fogadóssal vigan pattogó tüzet rakatott, mely jótékony melegével hamar elárasztá a

rideg kis hálóteremet. Fél óra alatt felhordattak az ágyak. Nőm, lmintha csak honn, saját szobájában lett volna, oly elégedetten fogalta el ágyát, mely kívánatára, épen a szerencsétlen grófnőé mellé vetteték. De én! inkább szerettem volna esőben és zivatarban a szabadég alatt, egyedül kin bolyongani, mint e csodás történeteiről átkos és rossz hirben álló helyen egy éjt tölteni el.

A kocsmáros eltávozott. Odamentem nőmhez, megcsókolám őt százszor is egymásután, s jó éjt mondván neki, szorongó kebelrel hagyám el őt. A kulcsot gondosan magamhoz vevém, pisztolyaimat, melyek golyóra valának töltve, ágyam fejéhez egy székre helyezém, s eloltám a gyertyát, melyre csak a kandalló fellobogó lángja adott kékes, kísértetszerű halvány világot a teremben. Sokáig rajta tartám szemeimet a kéklángokon, mik oly csodás fényt árasztának a nagy aranyrémás festvényekre, a grófnő arcára; s a tárgyak, s a falakon függő képek, miként szilaj Bachántok táncrakeltek szemeim előtt, s majd gyorsabb, majd fáradtabban ugráltak, a mint a kandallón át befútt szél erősebb vagy lassabban lobogtatá a lángokat. Mennyi kísértetes, mennyi álomszerű volt e félhomályban! azok a táncoló groteskek, az örökké mozgó árnyak, mik a falakon néha egész óriásokká nőttek, majd ismét eredeti alakjukba visszatörpültek. —

Fél óra múlva, mikor a kandalló utósó lángja kialudt, — én is elaludtam.

Álom volt-e ez?

Egy óra telhetett el, mialatt többször fölfölríadtam álomból. A terem sötét volt, a siri csöndet az ablaktábláira csapkodott esőcsöppek egyhangu kopogásai, s az őszi szél szomoru zugása szaggatták csak meg. Ujra elalvám. E szunnyadásom sem tartott azonban tán félóráig, midőn nyugtalan álmaim után ismét fölnyitám szemeimet. A teremben gyertya égett. Azon gyertya, melyet másfél órával ezelőtt én oltottam el.

Első meglepetésemben akaratlanul pisztolyom után kaptam. Szemeimet végig hordozám a teremen . . . A szemközti ablakmélyedésben egy férfi ült, jobb lábát bal térdére helyezve, könyökével rátámaszkodott s fejét tenyerébe hajtá és aludt.

— Ki vagy? kiáltám teletorokkal, mialatt pisztolyom sárkányát fölhuzám. Ki vagy?

Az idegen mozdulatlan maradt.

Felültem ágyamban, s mint villám, gyorsan elhatározám magamban a hivatlan vendéget, ki zárt ajtón keresztül mindenesetre csak rossz szándékból jöhetett, — golyóval fogadni. Kezem reszkett midőn céloltam; egy másodperc . . . a fegyver elsült, a falak megrázkódtak, az ablak táblái esőrömpölve hullottak ki az utcára, s a löpornak nehéz, fojtó szaga terjedt el a teremben.

Az idegen minden megrázkódás nélkül emelé föl halavány arcát tenyeréről; fölkel, s lassu léptekkel felém közeledék.

Nőm és gyermekem egyszerre sikoltának föl az erős lövésre, s halálsápadtan, az ijedségtől elfojtott hangon kérdezé: az istenért! mi történt? micsoda lövés volt az?

E pillanatban elhagyott eszméletem és erőm. Visszahanyatlottam ágyamba. A felém közeledő alakban megismerém . . . Ördög Róbertet.

Ah, ah, mondá az idegen hideg gúnyosan: bizony szinte megijesztett. Milyen vigyázatlan vagy barátom; elsütni a pisztolyt, s im most fölriasztád nődet és gyermeked. Már mirevaló az? — Bocsásson meg asszonyom, folytatá udvariasan nőm felé fordulva; tőlem nincs mit félnie. Én férjének igen jó, meghitt barátja vagyok, s hogy önök lenyugodtak, utánok mindjárt megérkezem e helyre, hova a kocsmáros ur által vezettetém föl, s mintegy félórája már hogy itt egymással beszélgeténk, midőn férje a pisztolylyal játszadozván, vigyázatlanságból elsüté, — csupa vigyázatlanságból. . . Nos barátom, szólott hozzám fordulva, miért késel barátodat bemutatni nődek? — vagy meg vagy ijedve ugy-e? no se baj, máskor legalább ovatosabb fogsz lenni, ha töltött fegyver van kezében.

Nőm, ugylátszék kezde magához térni ijedségéből s Ördög Róbert szavai némileg megnyugtatók.

— De kicsoda ön hát uram? kérdé még mindig kételkedő hangon.

— Nevem kissé vissza fogja önt ijeszteni asszonyom, de tegyen ön is úgy mint én, ki megszoktam már a névre nem sokat adni. Nevem — folytatá magát mélyen meghajtva, — nevem: Ördög Róbert, férjének gyermekkori barátja; csak mult hetekben jöttem vissza Olaszhonból. Nem említett még önnek férje? — — ej, ej, barátom, ezt nem tudom egy könnyen megbocsátani. Megérdemelttem volna, hogy igen kedves nődnél, néha néha megemlékezzél rólam, — annyival is inkább, minthogy most is a te ügyedben fáradtam ennyire. Ugy van, asszonyom folytatá ismét nőmhez fordulva, én férje érdekében siettem ily lóhalálában önök után. Már el is beszéltem neki jövetelem okát. Neki ugyan is rögtön, minden idő vesztés nélkül vissza kell sietnie a városba, hol szép szerencse vár rá. Azon igen díszes állomást, melyért csak a mult hóban folyamodott, holnap már meg fogja nyerni, s a kinevezésnél okvetlen szükségeltetik személyes jelenléte.

E szavak után gyorsan hozzám hajolt Ördög Róbert, s kezemet herculesi erővel megragadván, fülembe sugá: Gazember! szökni akartál előlem, de szemmel tartottalak! Felejtéd már hogy Ördög Róberttel van dolgod? — — de hogy helyre hozd hibádat, most hagyj rá mindent mit mondtam és mondandok, különben csak egy lépésembe kerül, hogy mindhármatokat megsemmisítselek! a kastély északi tornyában lőpor van elrejtve, ha ellent mondasz, öt perc múlva együtt repülünk levegőbe! Azt sem felejttem, hogy rám lőttél.

Mintha haragban égő szemei-s szivemet összetépő fenyegetéseivel, ágyamhoz szegzett volna le, oly mozdulatlanul, erőmtől oly megfosztva fekvém ott.

A hozzám intézett szavak után, ismét felölté előbbi vidámságát s folytatá:

— Reménylem, ön nem fogja követni férjét visszatértében.

— Sőt igen, válaszolá nőm, magam is ohajtok a nevezetes napon otthon lenni.

— Oh, szükségtelen, — jegyzé meg a sátán. — S én hizelegtem magamnak a szerencsével, hogy ön elfogadja ajánlatomat. — —

— Ajánlatát?

— Igen, hogy tovább folytatandó útjában, mint hű lovag lehessek szerencsés önt kísérhetni.

— Igen de férjem, — úgy hiszem ő is inkább ohajtáná, ha vele visszatérnék. Ugy-e édesem?

— A sátán e szavakra ismét hozzám hajolt, s fülembe sugá: — okosan felelj! ne felejtsd a lőport.

Sokáig nem jött a szó ajkamra, sokáig nem tudtam válaszolni, s a szünet alatt merően rám szegezé szemeit a sátán, s újra sugá: — vigyázz! — Mig végre engedve a fölöttem uralkodó hatalomnak, reszkető hangon válaszolám: — igen, te csak folytasd utadat; én majd csak egyedül fogok visszatérni. Téged elkisérrend Ördög Róbert.

— Barátod, barátod! igazítá ki a sátán: meg nem foghatom, miért szólítasz ma mindig nevemről? Tehát asszonyom, folytatá udvariasan, ha bizhatom ön kegyességébe, reménylem nem fogja megfosztani férjének legjobb barátjától e szerencsét. Éltem legszebb és legboldogabb perceihez számítom az ön igen becses körében eltöltendő rövidke kis időmet. S azon fölül egy régi ohajtásom is fog általa teljesülni, t. i. hogy barátom derék nagybátyjával megismerkedhetem, kiről már rég sok szépet és jót hallottam.

— Oh, igen kedves ember, válaszolt nőm, ki már egészen megnyugodni látszott. Istenem, ha tudta volna, ha csak gyanított volna is a pokoli terveket, mik e pillanatban ellene készítették.

— Tehát ha méltóztatik, szólt a sátán, mig felkészül ön, mi azalatt barátommal a mellékterembe vonulunk, úgy is még egy kis beszédem lesz vele.

Mintha hosszú betegség után először keltem volna fel ágyamból, oly gyöngye, olyan erővesztett voltam, midőn a sátán szavaira öltöztetéshez fogék. Végre felkészülvén, Ördög Róbert karon ragadtott, mialatt egy olyat csipett karomon, alig tudám megtartani magam, hogy föl ne kiáltsak a fájdalomtól. — Kimentünk a mellékterembe.

— Nos? kérdé a sátán, hogy tetszem önnek özvegy barátom? nemde meglepém önt? hja, úgy van az, mikor az ember nem tartja szavát, kivált azon szavát, tevő utána nyomatékkal, melyet az ördögnek adott. Ugy-e furesa? a hitelező rendesen váratlan ven-

dég szokott lenni. — — No de mondja csak, folytatá, mialatt divatosan kötött nyakravalója csokrán egyet igazított, nemde jól nézek ki? csak reménylem, s hizeleghetek magamnak, hogy méltó leszek ön nejéhez? — — legalább mi külsőmet illeti . . . mondja no, — — dicsérjen már meg.

— Oh, igen, hebegém, külseje ellen nincs szavam; — s ez igaz is volt, mert választékos öltözetén annyi kellem ömlött el, hogy magamat meglepett, midőn közelebből szemügyre vevém. Külseje ellen nem lehet szavam, folytatám borongó arccal, de annyival több . . .

— Belsőm ellen ugy-e? egészíté ki a sátán. Ostobaság. Elég há a szem és fül gyönyörködhetnek, s ezt rendesen külsőnk és sima nyelvünkkel szoktuk eszközölni. Ez esalétkünk. Sima, gyöngéd eljárás, jól megválasztott édes szavak, melyek a hízeltetésnek mindig csak könnyű, felületes színét hordják magukon, de annál világosabb színét a tiszta szándék és jóakaratnak. Oh, a hízeltetés mesterség! Ki kenyérkeresetének választja, sohasem esalódik. A hízeltetés tündér hangszer, melyet ügyesen játszva, sohasem un meg a fül. Kivált a gazdagok és nők! ezek kedélyére varázs zene; ez keblét, amaz erszényét nyitja meg előtte, s az embernek csak kezét kell kinyújtania, hogy mind kettőből kincset rabolhasson. A másik, mely után a világ oly vakon szalad, a külszín. Ezzel vakítunk, hódítunk és csábítunk. — — Csak a külső, özvegy barátom, ez elvem, — s ezért ha ön külsőmet csinosnak találja, meg vagyok elégedve . . . De ne csináljon hát oly keserű képet. Nem tudom megtartani magam a nevetéstől, ha önre tekintek.

Mig én sötét arccal, borongó lélekkel álltam kinzóm előtt, tünődve és küzdve magamban, ha valljon erőszakhoz nyuljak-e nőm és magamat megmentendő. Saját erőmet, bár a kétségbeesés megkettőztette volna is azt, még is kevésnek hittem e herkulési izmos karok ellenében. Lármát üssek? hiába tenném, ki hallaná azt meg! az egész felső emeletet nem lakja senki, oly nagy, oly üres mint egy pusztasziget. Meg kell magam adnom, sem kérelem, sem erőszak itt látám, nem használhatott. Ördög Róbert ezalatt folyvást beszélt; nem jutnak eszembe már miket beszélt, elfelejtém, vagy nem is hallgattam oda, mert lelkem más tárgyakkal volt elfoglalva.

E pillanatban nőm kinyitá az ajtót.

— Készen vagyok, mondá jókedvvel mosolygva.

— Ah fölötté örülök, szolt rögtön a sátán, magát mélyen meghajtva: tehát ha méltóztatik. — —

— A kis Jolánt is viszem magammal édesem, neked honn csak terhedre lenne,

— Nem! kiáltám föleszmélve: ő velem fog jöni.

— Igen, de lásd nem szeretem ha tőlem távol van. Te el lésszesz foglalva, s a gyermek majd gyakran magára hagyatik.

— Igaz; — szolt közbe a sátán: a gyermek mindenkor jobban érzi magát az anya mellett. Őt is elvisszük magunkkal. — S azzal ismét hozzám hajolt: az ugyan nincs az alkuban, monda, de az anyja kedvéért . . .

— Nem lehet! nem lehet!

— Tehát hagyjuk a kis Jolánt asszonyom, látja milyen kedve telik benne, ha magával viheti.

— A mint kívánod édesem, szolt nőm.

— Tehát asszonyom, ha parancsolja, indulhatunk.

— De mi baja férjemnek? kérdé némi aggodalommal, amint kétségbeesett arcomra tekinté.

— Semmi, felelt rögtön Róbert, egy szomorú történetet beszéltem el neki, mely őt is fölötté érdekli. Majd az uton önnek is elmondom. Tehát Isten veled barátom!

Nőm nyakamba borult. Megesókolt, mintha csak egypár napra hagytuk volna el egymást. Én sokáig üelve tartám őt, s a könnyeket letörölém arcomról, hogy ne lásson sírni.

— Isten veled!

— Éljen boldogul!!

Róbert karjára fűzte nőmet, s távozott.

Öt perc múlva a sátán üveglemezes hintájába veték magukat. A hintó elrobogott. Még hallám a kocsi zörejt, az ostor pattogást, azután — — elcsöndesült minden. Nem hallottam többé semmit, csak a zúgó szelet, mely az ablak táblákat olykor megrázkódtatá. Gondolatim elszéledtek, hiába erőlködém összeszedni; fájdalom elmerengésemből egy gyermekhang zavart föl; a kis Jolán, ki sirva panaszkodni kezdte ellenem, mért nem engedém őt anyjával

menni. Magamhoz ölelém őt s könyeit lecsókolva, visszafektetém őt ágyába; még messze a reggel. A gyermek újra elaludt. Én is leborultam ágyamra, erőm elhagyott, szemeim lecsukódtak, s álmodám; azt álmodám, hogy az egész kaland csak álom volt, — hogy Ördög Róbert nem volt itt nőmért, nem vitte őt el magával. Ismét otthon vagyunk, körüllem a kis boldog család, nőm és gyermekem, kik mitsem tudnak ezen barlangról, csak én mesélgetém nekik, hogy ilyen szomorú történet adta itt magát elő, s ők csudálkozva hallgatók, — — — s egyszerre fölébredtem; mikor szememet fölnyitám, a terembe sütött a nap.

Melyik volt itt az álom? kérdém magamtól, s körültekinték a teremben. Üres volt: a gyermek egyedül, anyja nélkül feküdt ágyában s szöke hajfűrtjei a nap sugáriban fürödtek.

Istenem! ha e gyermek évek múlva anyját kérdendi: hol van? meghalt! s ő elhiszi: nem fogja többé látni soha!

Istenem milyen éj! milyen éj volt ez nekem! — — A nap a terembe süt, s mint örült, még is azt kérdém: mikor lesz reggel?!

— — — — —

A történet elbeszélésének, melyet a szerencsétlen irományai után közlénk olvasóinkkal, az éji események után vége szakadt. Mik ezután történtek, magam valék szemtanujok. Gyakran meglátogatám őt, részint vigasztalni, részint megtudakozni tőle, ha halott-e már nejéről.

Csikorgó decemberi est volt. Szokásom szerint meglátogatám őt. Ott ült a kandalló mellett, fejét csüggetten hajtva tenyerébe, s ölében a kis Jolán játszadozott. Az árva gyermek, ki elveszté anyját a nélkül, hogy meghalt volna! rá nézve legalább meghalt, a nélkül hogy egykor sírját is tudná, hol fekszik eltemetve; szegény gyermek!

Jó estét Sándor! mondtam, s vállára tévém kezemet. Hogy vagy? mint látom, mindig a régi búskomolyság.

— Foglalj helyet, mondá szomorúan, mialatt fölemelé fejét s székrét arrább tolá a kandalló mellé. Te még is csak legjobb

barátom vagy; gyakran eljössz engem meglátogatni. Ugy-e mert sajnálsz? ugy-e részvéttel viseltetel sorsom iránt? jó fiu! s erőltetett mosollyal, kezemet melegen szorítá meg.

— Hogyne volnék részvéttel! ugy sajnállak, mintha velem történt volna szerencsétlenséged; — — szegény barátom!

— Jól mondad: szegény barátod!

— Még sem hallottál nődről semmit?

— Semmit. Hányadik van ma?

— December tizedike.

— December tizedike? Istenem! holnap lesz négy hónapja, hogy elvesztém őt! mennyit szenvedtem e négy hó alatt, elég lett volna egy hosszú életre! . . . September 11-ke volt. Soha sem felejttem el azt a napot, azt az éjszakát! Milyen éj volt az, milyen álmok és milyen valók! Istenem, milyen éj! — Tehát négy hónapja már. Igen, emlékezem rá; akkor őszt volt. Azóta lehullottak a fák levelei, elsöpörte a szél s eltemeték őket a hó. Azóta hány boldog ember mult ki a világból, s hány boldog embert került ki a halál, kiknél tán szivesen látott vendég lett volna az!

— Sohasem fognak szenvedéseid enyhülni, ha lelkedet mindig e szomoru eszmékkel hagyod betölteni. Az idő mindent jóvá tesz, csak iparkodjál felejtetni. A fájdalom megölője az idő, temetője a feledés. Nagy tenger a feledés tengere, sok fájdalom megfér benne; boldog, ki oda temetheti bánatát. Keress szórakozást; ne vond el magad annyira barátidtól.

— Barátidtól? nekem nincsenek barátim! kik azok voltak, most mind ellenséginmé lettek: ha közibök megyek, kinevetnek, csúfot űznek belőlem.

Barátomnak ez rögeszméje volt. Maka csul hitte, hogy az emberek belőle csúfot űznek, pedig rajtam kívül, senki sem tudá történetét. De nem leheté őt róla meggyőzni. Ha társaságba, vagy csak utcára is lépett, mindig azt hitte, hogy a gyermekek őt bámulják, s az emberek ujjal mutogatnak rá. Ha a világ tudja e kalandját, mi tagadás benne, csakugyan ki is nevették volna őt.

— Ne hidd, mondám, az emberek nem tudják szerencsétlenségedet; azt hiszik, nagybátyádnál van nőd.

— Istenem! miért kelle épen engem választania a sorsnak,

hogy én essem el kinzó ördögöm harmadik áldozatául! Oh, a kártya! bár soha se lett volna kezemben kártya! . . . de a roszt címborítók, a könyelműség, oly hamar félre vezetik az embert.

— Kártyáztál-e azon szerencsétlen nap óta?

— Nem. S nem is fogok soha, soha! Elég volt ennyi a rossz. Isten tudja, mikorra fog kitelni ezért is büntetésem ideje.

Még sokáig beszélgetünk együtt; láttam, jól esik neki, ha láthat, ha kibeszélheti és kipanaszolkodhatja magát előttem. Én voltam egyetlen barátja, kiből bizott, kitől nem félt, hogy ki fogom őt csúfolni. Nem szeretek más fájdalmaiból gúnyt űzni, habár megérdemli is fájdalmait. S ha valaki, ez ember csakugyan megérdemlé azokat.

Hogy szórakozást szerezzek neki, újdonságok s holmi napi események elősorolásával akarám a társalgást folytatni. Nem sokat hallgatott rá. Hol én nevettem, ő még csak el sem mosolyodott.

— Hagyd el, mondá végre, — nem érdekel engem semmi; annál kevésbé most, midőn terveken töröm a fejem.

— S mi szándékoz?

— Elutazom.

— Hova?

— Mit tudom én! föl akarom keresni nőmet. Addig bujdosom, addig barangolok föl s alá a nagy világban, míg meg nem találom őt.

— Hálátlan munka, s nem visz célhoz.

— Mindegy holnap elindulok. Csak még egyszer találkozom vele! Csak még egyszer Ördög Róberttel! — — —

E pillanatban az ajtó fölnyílt, s belépett . . . Ördög Róbert.

— Az ördög sohasem keresteti magát! kezdé Róbert, megállva az ajtóban: mielőtt gondolhatnók, megjelen. Parancsoljon. Itt vagyok, kész szolgálja önnek — Ördög Róbert.

A jelenet meglepő volt. Barátom elhalaványult, s nemétől a babonás ijedségnek, olyanná lett képe, mint a fal. Hirtelen fölugrott, s egyik karjával a székhez támaszkodott, hogy el ne essék. Ördög Róbert ez alatt szétvágta vállain bő gallér köpenyét, s a kandalló felé közeledék, hol a meglepetés és ijedség első rohamától szavát vesztve állott barátom.

Nos? kezdé ismét Róbert, jobbát nyujtva Sándornak: nem is örvend ön megjelenésemnek? nem is örül, hogy megmentém a fáradságtól, engem keresni? Jó estét! hát hogy tölté napjait bús magányában özvegy barátom?

— Mit keres ön itt? hebegé szünet után Sándor, mialatt elvesztett bátorságát iparkodék visszakapni.

— Mit keresek? bah! nem akart ön engem fölkeresni? Csak a fáradságtól akarám önt megmenteni. Nem maradhatnánk magunkra?

— Mit akarhat ön még velem? tán új kinzást talált ön számomra?

— Nem maradhatnánk magunkra? minthogy már itt vagyok, s hogy hiába ne tettem e fáradságos utat, szeretnék önnel végezni. Egy titkom volna...

— Titka?

— Meglepő titok. De csak négy szemközt...

— E barátom előtt, mondá Sándor rám mutatva, nincsenek titkaim; tartózkodás nélkül szólhat ön.

— Jó. Tehát ha ideje és türelme engednék, nem lenne szíves mindenekelőtt meghallgatni egy ördög történetét. Érdekes, mondhatom nagyon érdekes, mint rendszeren az ördögök történetei szoktak lenni.

— Uram! ne kínozzon ön történetek elbeszélésével! Nekem csak egyet mondjon! hova tette ön nőmet? Oh, ne tegyen örültté! látja ön sápadt arcomat? mennyi bánat, mennyi szenvedésnek vanak ott nyomai! Lábainál könnyörgök, adja vissza elrablott boldogságomat! adja vissza a gyermeknek édes anyját! — —

— Apám, ezzel az emberrel ment el anyám! ugy-e? hova tette anyámat? igaz hogy meghalt? hogy nem láthatom őt többé soha? én már annyiszor megsirattam.

— Hallja e gyermeket? oh adja vissza annak boldogságát!

— Kihallgat ön? mondá szárazan. Ha igen, keljen föl, s foglalja el helyét, — a titok fölfedezésére szükséges, hogy Ördög Róbert élettörténetét beszélje önnek el.

Helyet foglalánk a kandalló mellett; a sátán tárcájából szivart vón elő, s a kandalló tüzénél rágyujtván, ekkép kezdé elbeszélését.

Az ördög naplója.

18. . . November másodikán a sötétségből jöttem napvilágra. November másodikán, tehát halottak napján. Ominosus nap.

Anyám sírt, sírt a fájdalom miatt. Apám is sírt, — az öröm miatt. — Születtem, a nélkül hogy tudtam volna miért, s szüléim megköszönték az istennek, a nélkül hogy tudták volna, miért. Én sírtam, a nélkül hogy fájdalmaim lettek volna, sírtam, a nélkül hogy tudtam volna s emlékezném rá, hogy miért sírtam.

Mért is sír az ember, midőn világra jő? ki mondja meg? mért nem nevet, mért nem örül? vagy nem elég szép talán az élet, melyel a születés percében megajándékoztatik? hogyne volna az kedves, melytől a halál pillanatában oly nehezen, oly kínos kétségbeesve tud megválni!

A mi első oktatásomat illeti, bátran elmondhatom, miszerint nagyon kevés az, mire gyermekségemben tanítottak; — hanem azért fiatal koromban mégis szerettem tudóst játszani, szerettem a világnak mindig többet mutatni, mint a mivel bírtam, — s ezért chartlatan lett belőlem. Hasonlita fejem azon bolthoz, melynek kirkakatát bámulja az utcai nép, de maga a bolt sokkal üresebb, sem hogy valami hasznost vehetnénk belőle. Hasonlita fejem a kölcsönző könyvtárhoz, melynek könyveiből rendszeren egy-egy kötet hibázik.

Midőn gyermek valék, kinzóim voltak tanítóim, ifju koromban pedig a hitelezők, hölgyek, a nagyravágyás, s midőn a férfi kort elértem, az önzés és az emlékezet.

Kinzóim voltak tanítóim, kik mindjárt gyermekségemben ostobaságokkal akarták megtölteni a fejem, mik közt első helyen állt a rajongás, bigotteria, és sohasem azt taníták, miből egykor megélhettem volna.

Továbbá a hitelezők, kiket sohasem elégittem ki.

A hölgyek: mert sohasem azt szerettem, ki engem szeret, s sohasem az szeretett, kit én szerettem. Azok az évek, miket szerelemben tölték, mély nyomokat hagyának magok után lelkemben, mik egyformán édes és keserűek valának. Ah tündér álmok voltak

azok csillagos éjszakákon, mikből a csalódás hideg, ködös téli reggeleire ébredtem föl. Minél kevésbé volt kielégítve szerelmem, szívem annál jobban égett, annál hevesben tudtam szeretni. S mit tehettem ilyenkor? ábrándoztam, csináltam a verseket és bámultam a holdvilágot! s ha később lankadni kezdte a tűz, hűlni a szerelem, az önáltatás és remény olajcsöppeit öntém rá, s újra éledt az; — az önáltatás által tovább roméltem, s az által tovább halaszthatám a csalódást. Jól esik, ha minél tovább rigathatjuk magunkat. Mert hisz mindnyájan úgy vagyunk a csalódással, mint megszorított adós a hitelezővel, ki esd és rimánkodik: csak még egy hetet engedj, csak még holnapig ne bánts! s végre is csak eljő a hitelező, magával viszi az adósnak mindenét, s ott hagyja helyébe a gyalázatot: — eljő a csalódás, magával viszi a szív minden reményeit, s ott hagyja helyébe a fájdalmat!

Kinzóm volt továbbá a nagyravágyás. A nyugulom és elégtelenségnek ez örökké háborító tolvaja, a historia és biographiák olvasása alatt lopta be magát szívembe. Megjelentek előttem az elhunyt nagyok, s az örökéletet élő hősök szellemei. Álmodtam. Álmodám hogy végig huzódtak szemeim előtt, kezet fogtak velem mind, s integettek, hogy kövessem őket, mert ők most is élnek, élni fognak mindig, s nem is halnak meg soha. Mikor fölébredtem, olyan nehéz volt a szívem: új vendégek érkeztek bele; eddigi eszdedes, békés lakóit: a nyugalmat, a megelégedést, kiszorítá helyükből a nagyravágyás, laktársul hozván magával az elégedetlenséget, a kicsinylést, s az örökké nyugtalankodó törekvést. Gyakran leszállt s meglátogatta őket az ész, mondván: nagyravágyás, miért száműzéd e helyről a békés megelégedést? miért áldozád föl annak életét, merész, de könnyen hiusulható reményekért? S a nagyravágyás ilyenkor válaszolá: azért jöttem, s azért hozám magammal az elégedetlenséget, mert mi ketten vagyunk ut a tökéletesedésre. Vagy: Istennek nem minden élő teremtménye tökéletlen-e? s a tökéletlennek nem célja-e a tökéletesülés? ennek pedig eszközlője az elégedetlenség. Mi lenne a világból, ha minden ember meg volna elégedve? mozdulnánk-e, s haladnánk-e akkor előre? soha. Elégedett csak isten és az oktalan állat lehetnek; amaz, mert tökéletes; ezek, mert nincs lelkük, nincsenek vágyaik; a mik

vannak, nem a tökéletesedés, csak testiség, s az élet fentartásra szorítózkodók.

Huszonnégy éves koromban, ajánlották hogy házasodjam meg. Sohasem tudám magam rávenni, s ezért sohasem is házasodtam meg. Ebből az a hasznom lett, hogy tovább maradtam kedvességben a nők előtt, tovább szerettek a hölgyek, s tovább hizelegtek szeszélyeimnek. Egy böles ember volt tánitóm, ki a többek közt arra tanított: sohase ajánlj feleséget és orvost senkinek! így nem fogsz senkit megfosztani szabadságától, s nem fogod eszközölni senki halálát. — Az isten áldja meg azt a böles embert! én híven követém tanácsát, s biztosítva voltam általa minden későbbi szemrehányások ellen.

Szerettem a szabadban; s ezért gyakran meglátogatám az erdőket, a magas hegyeket, s virágos völgyeket. Sokszor elgondolám: mi okozza az erdők sötétét? a fák; és a világét? magok az emberek. Gyakran megmásztam a legmagasabb hegyeket, miknek tetejét tiszta, ember nyomoktól be nem moeskolt hó borította. S mikor eljött a déli szél, látám miként enged föl a hideg hó, miként szivárgott le a völgybe, hol tavasz volt, s miként öntözté meg annak virágait. Eszembe jutott ilyenkor, — ha majd mi is megöregszünk, s épen ilyen ős, ilyen fehér lesz a mi fejünk is, mint e hegyeké itt: s mikor megszállja lelkünket az emlékezet, — a meleg déli szél, — a mi szivünk is így fog felolvadni, s könnyeinkkel mi is így fogjuk majd megöntözni a multak emlékvirágait.

Gyakran bolyongtam egyedül kin a szabadban, s megelőztem a napot, hogy lássam midőn kelni fog, vagy midőn ismét nyugodni megy. Nincs olyan hű barát — gondolám, nincs több mint a nap. Midőn gyermek születik, akár fenn a palotában, akár lenn a kunyhóban, nem ő e az első, mely meglátogatja őt, s mosolygva terjeszti szét sugárait, arany hálót vonva a síró gyermek bölcsője fölé. S midőn meghalunk, nem ő e az első, mely meglátogat koporsónkban, a temetőben, s virágokat növeszt sírunk fölé. Milyen kedvesek azok a virágok, melyek a temetőben nyílnak! Szomorú, de még is édes emlék az mind! magvát nem emberkezek hintik a földbe, mégis megterem, kihajt, felnő és illatoz. Szomorú, de édes

emlék: gyökere len van a sírban, s a sírban halottaink nyugosznak.

Minden színék között leginkább gyűlölem a kéket; azt is csak azért, mert e színt választák az emberek az állandóság színének. Milyen satyra! mintha volna az életben, az emberek közt, a természetben valmi állandó. — Hűség, barátság, öröm, szerelem, boldogság sőt maga a fájdalom is, mind csak átmenő érzet, mely csak egy időre foglal magának helyt a szívben, s körülmények, viszonyok bonyolodása vagy fejlődése szerint jó és költözködik. Azért tehát: hazudik, ki örök hűséget esküszik; hazudik és csalódik, ki mindenben fölálodozó, sírig tartó szerelmet ígér és sírig tartó szerelem mámorában s reményeiben hagyja magát ringatni. A legtisztább, mocsoktalan platói szerelemnek is vannak phasisai, — cselekedetek, álhír, meggyőződés vagy körülmények szerint jelentkezők. Nincs állandó semmi. Józan megfontoláson alapuló határozatink, elveink, nézeteink, a mindig előre haladó kornak szelleme és követelése szerint alávétvék a változandóságnak, mely mindenkor magában hordja az önboldogítás, előretörekvés és tökélyesülés eszméjét, — s mely nélkül olyanok volnánk mint a hajó, mely szélcsendkor megáll a tenger közepén, s csak libeg, de előre nem halad.

Szindarabok közt legjobban szeretém a vigjátékot, bohózatot, szóval, hol csak nevetni lehetett. Tragoediákba nem mentem; sírni, színházon kívül is elég okom, elég alkalmam volt. Az élet maga is dráma: sors kezétől irt dráma, isten kezétől épített szinpadon, hol az ember, mint a sors kiosztá, mindenféle szerepet játszik; az én életem is dráma volt, silány de látványos, melyben majd hőst, majd első szerelmest, majd comicust, csak s z o l g á t nem játsztam soha.

Huszonnégy éves valék, midőn keblemben egy vágó támadott: utazni, — népeket, szokásokat, országokat ismerni. Elutazám. Midőn utnak indultam, még akkor szüléim és egy nővérem életben voltak. Szomoruan váltam meg tőlük; úgy érzém, mintha e válás utósó lett volna életemben, s egyiket sem foglám láthatni

többé. — Utleírásokkal nem fárasztom ön türelmét. Két év alatt utaztam be Német, Francia és Angolországot, onnan mentem Amerikába, hol megtelepedvén, tiz évet tölték el. A szererenese karjain hordozott. Munkálatimat és vállalkozásimat süker koronázta, annyira, hogy néhány év mulva már egy oly vagyonnak juték birtokába, mely egész életemre kényelmes jövőt biztosíta. Tiz év mulva kaptam hazámból az első levelet. A levél nővéremtől jött, melyben írja, hogy szüléim meghaltak, ő pedig ezelőtt öt évvel férjhez ment. A levél olvasására ugy elszomorodtam, s bizonyos érzetek, mikben eddig is már sokat szenvedtem, most kétszeresen támadtak meg. Ez volt a honvágy.

Csakhamar elhatározám elhagyni egy időre uj hazámat, s meglátogatni a régít, az elfelejthetlen kedves hont, melynek szeretelme, bár egy uj hazának lettem is polgárává, sohasem aludt ki keblemben. Leirhatlan vágyam volt, látni még egyszer regényes bérceit, miket gyermek koromban oly szenvedélylyel másztam meg, az alföld rónáit mesés délibábjával, a nagy Hortobágyot, a pusztákat, s még egyszer beszélni, kezet szorítani azok egyszerű, természetép fijaival, — fölkeresni a csöndes falut, hol bölcsőmet ringaták, s melynek földében apám, s a világon legjobb anyának hantjai nyugosznak. . . .

— — Nos mit néz oly csodálkozva rám? bámulja, hogy az ördög szemében egy eltévedt könnyet vett ön észre? Egyforma itt a kéj és fájdalom, mi e könnyet megtermé.

Hosszu és fáradságos utazás után, megérkezém hazámba. Legelső gondom volt testvéremet fölkeresni. Leirhatlan az öröm, melylyel két szerető testvér egymás keblére borula. Milyen öröm! mennyi kéj volt e találkozásban!

Azt gondolám, utósó cseppig kisírja könyeit a jó hölgy, az öröm, az édes viszontlátás kéjében. Soha testvér nem szereté jobban testvérét, mint mi egymást szeretők. Nem kell tovább festenem az örömet, — gondoljon ön hosszu távollétet, tizenkét évet, s nem fog csodálkozni, hogy a viszontlátás öröme, nálam is megtermé könyeit.

Este érkezém meg, mintegy tizenegy óraker. Midőn kibeszélgetők magunkat, kérdém: — hol van férjed? mutass be neki.

Testvérem nem szólt, lesüté szemeit.

— Nos? tán nincs honn? kérdém újra.

— Nincs.

— Elutazott talán?

— Nem.

— Tehát hol van?

— Ő még ilyenkor nem szokott honn lenni.

— Hogyan? hiszen éjjélre jár, mondtam; — vagy tán foglalatosságai? . . .

— Az sem. — De ne kérdezősködjél; majd később meg fog jöni. —

— Kíváncsivá tevél e titkolózásoddal. Szeretném tudni, hol van ily későn, ha sem el nem utazott, sem foglalatosságai nem tartják távol. Nem tudom mire magyarázzam e habozásodat.

Hosszu szünet után, reszketve szólt a jó hölgy, mialatt folyvást lesütve tartá szemeit, mintha neki kellett volna szégyelnie, mit férjéről kell megvallania.

— Egy hónap óta — ugymond, — nagyon megváltozott . . .

— Megváltozott?

— Többnyire csak reggel jő haza.

— Reggel?! mondtam meglepetve. Reggel! Talán nem szeret? — — szólj! megcsalt? — — nos? mért nem felelsz?

— Nem, nem! monda testvérem, mialatt elfödé arcát, hogy eltakarja előlem azokat a könyűket, mik e pillanatban örömkönyeit válták föl szemeiben.

— Tehát? . . .

— A kártya, a kártya! szólt sirva a hölgy, — ez tartja őt távol egész, egész éjszakákon át.

— A kártya? kiáltám indulattal. Talán már áldozatja is lett? szólj!

— Még nem. De ha így folytatja . . .

— Hiszen hivatalban van, mint irtad, még pedig oly hivatalban, mely . . .

— Igen, igen, hisz ő nem is volt ezelőtt ilyen. Csak most egy hónap óta, — — rossz barátokra akadt, azok vitték bele, azok ronták el őt.

— S nem figyelmeztetéd, nem kérted, hogy e szenvedélyvel hagyjon föl? hogy e szenvedély veszélyeztetni családja boldogságát, veszélyeztetni tekintélyét és hivatalát.

— Kértem. Ő már meg is fogadta, hogy elhagyja a játékot, de — tegnap . . .

— Nos?

— Istenem, istenem!

— Szólj!

— Csak tegnap vallotta meg, hogy saját pénzén kívül, a kezelésére bízott pénztárból, már . . . öt ezer forintot elvesztett! s még e héten számadások leendnek; hogy fogja most ő e veszteséget helyre állítani.

— — — — —
E szavakra, mintha szíven metszették volna Sándort, hirtelen fölugrott, sápadt arca kigyuladt, s égő szemeit mereven Ördög Róbertre szegezé, kinek ez utóbbi szavai, mindent fölfedni és megmagyarázni látszottak előtte.

— Uram! kiálta Sándor, megkapva Róbert karját, ki egész nyugalommal ülve maradt. Honnan merité e történetet? ez saját történetem! ki az öt ezer forintot azon pénztárból elkártyázta, az én vagyok, s e titkot, mielőtt azon szerencsétlen éjen önnel a kártyaasztalnál találkozám, — csak nőm és én tudók. Kicsoda ön? — Ön nem lehet más, mint nőmnek . . . testvére! Igen, igen! — — ugy-e nem csalódom? — kérdé mindig növekedő örömmel. Ön testvére? azon testvére, kiről annyit beszélt; — elmondá ön különködéseit, utazásait, Amerikáiban szerencsés letelepedését — — oh, szóljon! ön kegyetlen játékot űzött velem!

Ördög Róbert mozdulatlanul maradt székén; sem arcán, sem beszédén változás nem volt észrevehető; nyugodtan folytatá.

— Foglalja el helyét; még nincs vége, ugymond. — — Szíven tört meg, midőn testvéremet sírni látám; összerázkódtam, midőn látám a sírt, melyet egy vétkes férj könnyelműsége ásott e boldogtalan nő számára. — — Egy gondolat, egy terv villant meg agyamban. Elhatároزام büntetni. A terv hamar készen volt, közlém testvéremmel, megkértem őt, egyezzek bele, s mindenek fölött tervem és szándékomat tartsa legmélyebb titokban. Azzal el-

hagyám őt; mentem fölkeresni a férjet, s megtaláltam őt a kártyasztal mellett, sápadt, kétségbeesett arcokkal körülvéve . . . de hisz a többit igen jól tudja ön.

— Hah! kiálta Sándor, hol van nők? igen, most már hát minden világos előttem! Szóljon, elhozá-e magával nőt? Kitejt-e már büntetésem ideje? oh, hol van nők?

Róbert hidegen, megindulás nélkül kelt föl, kimért léptekkel az ajtóig ment, fölnyitá és — belépett a kétségbesett férj hitvese. —

A jelenet elragadó volt. Látni a férjet, kit vétkes öntudata, szívgyötrelmei és a vesztes fájdalmai, a kétségbeesésig sujtolának le, most föltalált nevének karjain mint nyer új életet, mint reszket az öröm és a kéj miatt! látni a nőt, az anyát, mint sír a viszontlátás gyönyörében, midőn szívéhez öleli gyermekét, kinek azt kellett felőle hinnie, hogy meghalt, eltemették s hogy nem látja többet soha!

E jelenetet sohasem fogom felejteni.

A találkozásnak, mely meglehetősen kitörésekben nyilatkozott, vége lévén, Ördög Róbert megfogá Sándor kezét, merőn szeme közé nézett s komolyan szólt:

— Most már tudja ki vagyok, ugymond; álnév alatt álalakban ismerkedem meg önnek, — most mindkettőt levetkezőm; sem Ördög Róbert, sem sátán nem vagyok, — pusztán barátja és rokona vagyok önnek. Balhite, miszerint bennem emberfeletti hatalmat hitt, reményem eloszlott e nyilatkozatommal, miszerint mind az a mit tettem, s mik közt ön annyi megfoghatlan csodákat látott, mindazok testvérem meli összebeszélés s egyetértés következményei voltak. . . . Kemény játék volt ugy-e? folytatá: de megérdemlé. Két célom volt, s e tettemmel mindkettőt elérém: megbüntetni a férjet azon fájdalmak és aggodalmakért, miket egy szerető nő és anya, miatta szenvedett; s másodszor, büntetve kergetni vissza önt azon azon ösvényről, hova könnyelműség és roszbarátai vezették önt. A lecke kemény, a büntetés súlyos vala, de úgy akarám, legalább nem egy könnyen fogja felejteni.

Most isten veletek! nem zavarom boldogságtokat; holnap indulok, hogy mielőbb üdvözölhessem új hazám partjait.

ROMEMLÉKEK.

I.

Messze messze, túl a láthatáron
Áll a mező hervadtan kopáron,
Hova a sors a multat temette:
Lobogóul gyász éj leng felette.

És ez éjnek egyetlen sugára
Jár csak a sir hervadó mohára;
De világánál a történetnek
Tündérnői virágot ültetnek.

S fenn az éjnek gyászos fellegében
Mint a hajnal ábrándos regében,
Midőn a nap rózsaláncon vonja —
Leng a multnak elnémult harangja.

Én a multnak egy leghűbb barátja,
Ide járok a jó isten látja,
S a harangot lelkem gondolatja,
Néha néha egyet megkongatja. . . .

II.

Csonka torony rozzant ablakára,
 Letekint a fénylő napsugára,
 Keresve a hajdan bennlevőket;
 De hiába: nem találja őket!

Bizony immár jó ideje annak,
 Hogy ők innen igen messze vannak:
 Lángjaiban a véres csatának.
 A harangok összeolvadának.

Romba dőltek benn a képek, székek. —
 Rom most minden valamire lépек,
 S hol az oltár fáji romban állnak.
 Ide tévedt szellők orgonálnak.

Csonka torony rozzant ablakára.
 Tekeredik zöld repkények ága:
 Azt gondolnád itt nyujtanak kezét,
 Remény és a vérző emlékezet...

Szelesztey László

RÉGI KÖNYEK.

Gyász ruhát öltött a láthatár magára,
Ködfátyolt adott rá a mogorva Táttra . . .

Hallom bús dalát a siró őszi szélnek,
Zörrenő hullását a piros levélnek! . . .

Máskor messze röppent vágyó pillantásom;
Most immár a szomszéd Karpatot se látom! . .

Máskor a sohajtás, bánatim testvére,
Fuvó szellők szárnyán kedvesimhez ére . . .

Most imám, vagy átkom már magam sem értem,
Förgeteg zugása kapja el beszédem.

A komoly természet, a virágok anyja,
Hervadó szülőtít, hangosan siratja . . .

Sir ő, sirok én is, csakhogy tört virágom
Ujra fölvirulni én többé nem látom! . . .

II.

Nem volt egykor e világon
Szebb vidék előttem,
Mint ahol gyermek koromnak
Vég játékit éltem . . .

Hiv tanító mesterem volt
Síkja, völgye, bérce . . .
Társam harsogó patakja
És színes lepéje.

Hogy ha képzelém az édent,
Vagy a menyországot,
Szemem előtt mindig e táj
Bűvös képe állott . . .

S mindig oly vágyó kebellem
Siettem feléje,
Mint az elkésett galambfi
Titkos nyughelyére . . .

. . . Kertünkben a nagy díófa
Elveszett, kidőle . . .
Gyászos fejfát és koporsót
Csináltak belőle . . .

És most . . . oh most e vidéknek
Pusztá völgye, síkja,
Mert ott látszik, ott sötétlik
Kedvesemnek sirja . . .

S nincsen széles e világon
Búsabb táj előttem,
Mint a hol gyermek koromnak
Vég játékit éltem!!

L é v a i.

